

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı
Latin Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

SÜRGÜN SONRASI ESERLERİNDE
OVIDIUS'UN RUH HALİ VE
İMPARATOR AUGUSTUS İLE ÇATIŞMASI

Levent KESKİN

2501080722

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Bedia Demiriş

İstanbul 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **LATİN DİLİ VE EDEBİYATI** Bilim Dalında 2501080722 numaralı **LEVANT KESKİN**'in hazırladığı **SÜRGÜN SONRASI ESERLERİNDE OVIDİUS 'UN RUH HALİ VE İMPARATOR AUGUSTUS İLE ÇATIŞMASI** konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 08.07.2010 **PERŞEMBE** günü saat 14,00'de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABUL** edilmesine karar verilmiştir. **ÖYBİRLİĞİ**

JÜRI ÜYESİ	KANAATI(=)	İMZA
PROF. DR.BEDİA DEMİRİŞ	Kabul	B. Demir
PROF.DR.ÇİĞDEM DÖRÜŞKEN	Kabul	Ç. Dörüşken
PROF.DR.GÜLER ÇİĞİN	KABUL	G. Çiğ
YRD.DOÇ.DR.FİLİZ ÇIĞDEM	Kabul	F. Çiğdem
YRD.DOÇ.DR.SİMA BULUTSUZ	Kabul	S. Bulutsuz

Adres: Beşik Ömerpaşa Caddesi Kağıthane-1 Dersa Sokakı 34-181 Beyoğlu-İstanbul
Tel: 0212 440 05 00 / 14219-14221-14221 14222-14226-14227-14243
Fax: 0212 440 03 40 e-mail: shg@istanbul.edu.tr

SÜRGÜN SONRASI ESERLERİNDE
OVIDIUS'UN RUH HALİ VE
İMPARATOR AUGUSTUS İLE ÇATIŞMASI

Levent Keskin

ÖZ

Bu çalışmada, Latin Edebiyatı'nın üstün şairi Publius Ovidius Naso'nun, İmparator Augustus'un resmi görüşleriyle uyuşmayan tutumunu su yüzüne çıkaran elegia eserlerinin yarattığı hoşnutsuzluğa müteakip, bizzat dahil olmadığı ama haberdar olduğu bir saray skandalı yüzünden sarsılan prestiji neticesinde **relegatus** olarak sürgüne yollandığı Tomis kentinde kaleme alınan **Tristia**, **Epistulae Ex Ponto** ve **Ibis** eserleri incelenecektir. Sürgün tarihi olan İ.S.8 ile ölümü arasında geçen yaklaşık on yıl içersinde, hem bir Roma vatandaşı hem de dönemin en başarılı Romalı şairi olarak katlandığı duygusal devinimler, mahrumiyet ve bir sanatçı kimliğiyle merkezi otoriteye karşı sergilediği bireysel direnç, adı geçen metinler vasıtasıyla ortaya konmaya çalışılacaktır.

Bu bağlamda, başta **Ars Amatoria** olmak üzere, sürgün öncesi yazdığı sıradışı eserlerine de başvurmak suretiyle, yönetici erk ile yaşadığı sorunun arka planı analiz edilecek ve bu zıtlaşmanın sürgün yıllarındaki seyri ve ruh dünyasındaki etkileri, değişen ve değişmeden kalan yönleriyle takip edilecektir.

OID'S MOOD AND CHALLENGE
TO THE EMPEROR AUGUSTUS
IN HIS POST-EXILIC POETRY

Levent Keskin

ABSTRACT

In this thesis, Ovid's post-exilic corpus consisting of **Tristia**, **Epistulae Ex Ponto** and **Ibis** which were all composed in Tomis, now Constanza in Romania, within a span of roughly ten years, from 8 A.D to his decease, will thoroughly be studied to analyse his inner emotional chaos, sense of destitution and ambiguous resistance as a distinguished and mistreated Roman artist in relation to the tyrannical authority of Augustus. The reasons for Ovid's banishment from Rome were his overall natural and ideological discrepancies with the governing social and judicial establishments of the Empire, and his alleged involvement in an adultery scandal concerning Iulia, the Emperor's granddaughter.

At the same time, some of his pre-exilic poetry, the debateful and eccentric **Ars Amatoria** in particular will be referred in order to figure out the background of his strife with the Emperor. This will eventually provide a great deal of valuable input and throw light to assess both the course of his psychological confrontation that was carried out through defiance and sly flattery, and the poet's frame of mind with its changing and permanent aspects during his weary exile.

ÖNSÖZ

Hakkında yazdığı bilimsel eserlerin niceliği ve ürettiği fikirlerin niteliğiyle önemli bir Ovidius uzmanı olan Gareth Williams'ın "Worlds Apart" isimli makalesinde okuduğum bir paragraf¹, tez konusunu belirlememde bana ilham veren en büyük etmendir. Ovidius'un sürgün külliyyatını Augustus Çağı'nın en ilginç *siyasi* belgelerinden birisi olarak değerlendiren Williams; büyük bir şairin, imparatorluğun dış çeperinden bakışıyla ve alaylı diliyle, Augustus Kültü'nün arkasında yatan katı gerçekler hakkında yaptığı tanıklığı önemli bulmaktadır. Aslında farklı dünyaların değil aynı dünyanın insanları yani Romalı bir geleneğin seçkin temsilcileri olmalarına rağmen; ve dahası, onları birleştirebilecek unsurlar, ayıranlardan çok daha fazla olmasına rağmen; içine girmeyi tercih ettikleri gerilim ilişkisinin içyüzü, tezimizin ağırlık noktasıdır. Aralarındaki bu kronik uzlaşmazlığı anlayabilmek için Ovidius'un ruh halini ve zihin yapısını belirleyen gelişmelerin de açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bundan dolayı, Ovidius çözümlemeleri bu çalışmanın paralel boyutunu oluşturacaktır. Bilimselliğin şaşmaz kuralı gereği tamamen objektif yürüyeceksem de, esin perilerinin tuzağına düşen insanlara sempati beslediğimi baştan söylemem gerekir. Benim kahramanlarım, ne Vergilius kadar kusursuz, soğukkanlı ve şaşmaz, ne de Horatius kadar kontrollü, hesaplı ve dirayetli olanlardır. "Talihi iyi gitmeyen insan sevilmez"² dese de, ben Ovidius'u belki de sırf bu yüzden seviyorum.

Bu tezin danışmanlığını üstlenip, hazırlık sürecinde iyi bir disiplin, sonsuz bir anlayış ve akademik keyifle bana görüş ve eleştirilerini ileten ve yol gösteren hocam **Prof.Dr. Bedia Demiriş**'e; eğitim yaşamım boyunca yaratıcılığı ve üretkenliği ile hayranlık duyduğum, üstümüzde büyük emeği olan hocam **Prof.Dr. Çiğdem Dürüşken**'e; yardımseverliği ve candanlığıyla her zaman sevgi ve saygımı kazanmış bir diğer hocam **Yrd.Doç.Dr. Çiğdem Menzilioğlu**'na; belge ve bilgi yönetiminde yardımlarını esirgemeyen **Cengiz Çevik** ve **Araş.Gör. Erman Gören**'e; koşulsuz desteklerinden dolayı da **aileme** teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İstanbul, Haziran 2010

Levent KESKİN

¹ Gareth Williams, "Ovid's Exilic Poetry: Worlds Apart", **Brill's Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.368.

² "diligetur nemo, nisi cui fortuna secunda est." (Pont.2.3.23)

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
RESİMLER LİSTESİ	vii
GİRİŞ	1
I.AUGUSTUS DÖNEMİ'NDE SANAT VE KÜLTÜR ORTAMI.....	16
II.OVIDIUS'UN SÜRGÜN ÖNCESİNDEKİ TAVIRLARI HAKKINDA DEĞERLENDİRMELER	29
A. Amores	29
B. Heroides.....	38
C. Ars Amatoria	45
III.SÜRGÜN VE SONRASI : TESELLİ VE DİNGİNLİK PROBLEMİ.....	55
A. Error ve Sürgün	55
B. Sürgün Mektuplarının Ana Motifleri	58
C. Tristia.....	62
D. Epistulae Ex Ponto	96
E. Ibis	111
SONUÇ	122
KAYNAKÇA.....	126
A. Antikçağ Kaynakları	126
B. Modern Çalışmalar	128
EK: Resimler.....	134-142

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Tomis (Köstence)'deki Ovidius heykeli	134
Resim 2: J.M.William Turner'ın "Roma'dan Sürgün Edilen Ovidius" tablosu	135
Resim 3: Sulmo (Sulmona)'daki Ovidius heykeli	136
Resim 4: Palazzo Massimo alle Terme'deki Augustus heykeli	137
Resim 5A: Ara Pacis Augustae (sunağın girişi).	138
Resim 5B: Ara Pacis Augustae (sunağın güney duvarı).....	138
Resim 6A: Bugünkü Tomis	139
Resim 6B: Köstence'de sert geçen kış mevsimi.....	139
Resim 7: Ibis adıyla bilinen çeltik kargası.....	140
Resim 8: İ.S.10 yılı civarında Doğu Akdeniz siyasi coğrafyası	141
Resim 9: Augustus döneminden altın ve gümüş para örnekleri	142

GİRİŞ

Elindeki verileri yeniden harmanlayıp sürekli yeni açıklamalara ve yeni sonuçlara varmaktan hoşlanan; bir nesneyi, seçilen perspektife veya yaratılmak istenen tesire bağlı olarak göstermeyi seven Publius Ovidius Naso, işlediği şiir formlarının çeşitliliği ile dikkat çeken bir şairdir. Aşk elegialarından trajediye, eğlenceli didaktikten destan boyutunda öykülere, mitolojik kahramanların hayali mektuplarından sahici sürgün mektuplarına kadar muhtelif şiir formlarında eserler vermiştir. Bununla birlikte, işlediği form ne olursa olsun, Greko-Romen stilin faaliyet alanına gözünü hep dikmiş ve model olarak Greklere öykünmüş bir Romalı sanatçı olmasıyla ünlüdür.¹ Sahip olduğu geniş Grek literatürü birikimini, Latin literatürünün kadim eserleriyle başarılı bir şekilde sentezleyen ilk ve son Romalı şairdir.² Kariyeri üç önemli bölümden oluşur.³ İ.Ö.20'lerin ortasından İ.S.2.yıla kadar olan birinci dönemde; –ilkini seri halinde beş kitap halinde basılıp sonradan üç kitaplık tek bir cilde dönüştürülen– **Amores**, mitolojideki tanınmış kadın kahramanların kaleme aldığı düş ürünü münferit mektuplardan ibaret **Heroides**, kayıp bir tragedya olarak **Medea**, ilk iki kitabı erkekler, üçüncüsü ise kadınlar için düşünülmüş olan öğretici tarzdaki **Ars Amatoria** ve sonradan bu kitaba yapılmış bir ilave olarak **Remedia Amoris**, –kısmen günümüze ulaşabilmiş– kozmetik üzerine bir çalışma olan **De Medicamine Faciei Femineae** yer alır. İ.S.2 ile İ.S.8 arasındaki ikinci dönemi iki büyük proje; –son revizyonu yapılmamış olan– on beş kitaplık **Metamorphoses** ile ani sürgün kararıyla tamamlanamadan altıncı kitapta kalan **Fasti** temsil eder. İ.S.8'den ölümüne kadar (İ.S.17/18) olan son süreçte yani sürgün döneminde ise elli şiirlik beş kitaptan oluşan **Tristia**, kırk altı şiirlik dört kitaptan oluşan **Epistulae Ex Ponto**, bir beddua şiiri olan **Ibis**, kesin olmamakla birlikte **Heroides**'teki ikili mektuplar ve –yine kesinliği şüpheli– Karadeniz'deki balık türleri üzerine bir tetkik olan 132 dizelik **Halieutica** yazılmıştır.

¹ Richard Tarrant, “Ovid and Ancient Literary History”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.13.

² **A.e.**, s.19.

³ **A.e.**, s.13,14.

Ovidius'un özgünlüğü, sıfırdan yaratmaktan (**ex nihilo**) ziyade belli bir konuyu olgunlaştırma ve detaylandırma yeteneğinden kaynaklanır.⁴ Bir tema üzerine anlatılabilecek mümkün ne varsa hepsini yazıp tüketmek marifeti vardır.⁵ Bu beceri, bir maden cevherini tüm potansiyeliyle işlemeye benzetilebilir.⁶ Her öykünün farklılaştırılarak yeniden anlatılabileceğini gösterir. Yeni icatlarla şiiri dallanır budaklanır, gelişir ve büyür.⁷ Bu konsept üzerindeki üstünlüğü bilhassa Kallimakhos uyarlamalarında mevcuttur. Dolaylı ve ironik anlatıma olan düşkünlüğü, bilgiç dokundurmaları, mitolojiyi ele alışındaki yenilikçiliği, estetiğe olan yatkınlığı, biçim seçimindeki esnekliği ve bir şair olarak mesleki konumuna duyduğu derin hassasiyet, Ovidius üzerindeki başlıca Kallimakhos etkileridir.⁸ Ovidius yapıtlarının içine işlemiş olan “yeniden anlatım” ögesi, çokanlamlılığı da beraberinde getirir. Bir metin ile kaynak metinler arasındaki bağlantılar, farklı okurlar tarafından farklı yorumlanmaya açıktır. Ovidius'un bizzat kendisi, şair ile okur arasındaki iletişimin doğasında olan anlam kaymalarına, muğlaklıklara ve dil elastikiyetine duyarlıdır.⁹

Sözcükler eylemlere, fikirler olgulara, form içeriğe,¹⁰ Grek mitolojisinin motifleri Roma tarihinin konularına¹¹ tercih edilir. Tarih ve destan geleneği, geçmişte olanları tamamen aslına uygun biçimde yansıtamaz. Bunlar, hakikatin bir ya da iki versiyonunun kısmi kurguları olabilirler. Şairler, tarafsız ve her şeye muktedir olan esin perilerinin (**Musae**) edilgen iletkenlerine benzetilirler.¹² Ovidius da, bu bağlamda, hakikatin bir suretini yaratmak üzere dili manipüle eden, çift anlamlılığı ve simgeleştirmeyi, kurnazca ve ahlaki sınırları ihlal etmekten kaçınmadan kullanan bir şairdir.¹³ Aldatıcı devinimlerin, yapay dönüşümlerin, biçim değiştirme sanatının ustasıdır.¹⁴

⁴ A.e., s.19.

⁵ A.e., s.31.

⁶ A.e., s.18.

⁷ A.e., s.32.

⁸ A.e., s.21.

⁹ A.e., s.29.

¹⁰ Philip Hardie, “Ovid and early imperial literature”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.42.

¹¹ A.e., s.35.

¹² A.e., s.37.

¹³ A.e., s.44.

¹⁴ A.e., s.45.

Çoğu Antikçağ Romalı şairleri gibi Ovidius da, Roma şehrinde (**urbs**) dünyaya gelmiş değildir. Yine bu grubun genel bir özelliği olarak o da, geldiği yörenin adını şiirlerinde anmayı unutmaz. İ.Ö.43 tarihinde, Roma'nın yüz elli kilometre kadar doğusunda yer alan Sulmo kasabasında doğmuştur. Küçük yaşlardan itibaren şiir yazmaya hevesli olan Ovidius, Roma'ya gelişinin üzerinden fazla zaman geçmeden ve on iki yaşını henüz doldurmuşken, kendisini, yaklaşık yirmi yıl sürecek bir iletişimin içine gireceği, Messalla'nın edebiyat çevresinde bulur. **Actium** zaferinde Augustus'un donanmasını sevk ve idare etmiş bir konsül olarak Messalla, o sıralar ününün zirvesinde olan bir devlet adamı ve aynı zamanda iyi bir hatip ve gramerci idi. İ.Ö.30-20 arası bu dönem, başarılı yapıtların birbiri ardına ortaya çıktığı, Latin Edebiyatı'nın en parlak dönemi idi. Ovidius, yakın arkadaşı Propertius'un da etkisi altında kalarak, bir elegia yazarının benimsediği özgün tavrı geliştirdi. Söz konusu tavrı, yönetici yetkeye kibarca saygı duymakla birlikte onun edimlerine dahil olmaya karşı koyuş olarak basitçe açıklanabilir. Hatta düşünce farklılıklarının, karşılıklı saygıya gölge düşürmesini ve sonrasında açık bir nefrete dönüşmesini göze alıştır. Augustus'un kültür danışmanı Maecenas'a bağlanmayarak, Vergilius, Horatius ve hatta Propertius'un eninde sonunda olmaya yaklaştığı gibi bir Augustus yanlısı olmadı.¹⁵ Fakat onu bir prensip adamı olarak değerlendirmek de mümkün değildir. İç savaşın yaşattığı dehşeti tecrübe etmiş olan Vergilius ve Horatius'tan farklı olarak Ovidius'un nesli, Augustus Barışı'nın (**Pax Augusta**) rahatlığı altında, huzur ortamını hazır bularak yetiştirdi. Ovidius'un, örneğin Lucretius gibi bir hakikat arayışı arzusu ya da metafiziğin problemleriyle uğraşma niyeti de yoktu. İnsani ve iyi hislere hitap eden ve bu olmaksızın diğer karakter özelliklerinin önem arzetmediği **Humanitas** anlayışı, onun en göze çarpan özelliği idi. Sistematik bir düşünür olduğuna dair delil olmamakla birlikte akla saygısı olan biriydi. Muhakemeye değer veriyor, büyü ve benzeri batıl inançları ve kehanet uygulamalarını hafife alıyordu. Devamlı okumak ve üretmekle geçen yoğun ve kesintisiz bir entelektüel yaşam sürmüş olması muhtemeldir. İçki ve talih oyunlarına alışkın değildi. Barış ve huzur ile ilişkilendirilebilecek her şeye sempati duyduğuna delalet bolca gösterge vardır. Estetik olan her şeyde zevk sahibi olduğunu belli

¹⁵ L.P.Wilkinson, **Ovid Surveyed**, Great Britain, Cambridge University Press, 1962, s. 4.

etmiştir. Etrafında, bilhassa kadınlarda görmek istediği vasıf, taşralılık (**rusticitas**) değil şıklık (**cultus**) idi. **Cultus** ile aradığı şey, pahalı giyim kuşam ve takıdan ziyade zerafetli bir sadelik idi.¹⁶ Yine benzer şekilde, erkeklerin de gerek kılık kıyafet gerekse şahsiyet olarak temiz ve derli toplu olmalarına (**mundities**) önem atfederdi. Kadın-erkek ilişkileri, sürekli bir sevgi ve şefkat temelinde (**amabilis**) yürümeliydi. Sevginin medeni gücüne inancını, eserlerinde dile getirmiştir. Propertius ve Tibullus'tan farklı olarak, sevgi olgusuna bir kadının bakış açısını getirmiştir.¹⁷ Bir şair olarak onu Romalı çağdaşlarından ayıran bir başka özelliği, eser vermeye başladığı ilk dönemlerden itibaren, mesleki kıskançlıktan uzak durarak meslektaşlarına karşı cömertçe bir coşku beslemesiydi.

Sürgün öncesi eserlerinden erotik olanların (örneğin **Ars Amatoria**) izole bir ortamda yazılmış olması mümkün değildir. Büyük bir olasılıkla, nükteli ve neşeli bir sanat çevresinin, devletin bağınaz ve aşırı titiz doğruculuğuna yönelik tepkilerine tercüman oluyordu. Fakat dönemin imparatoru Augustus'un kudretini ihmal etmesi Ovidius için ciddi bir risk oluşturuyordu ve kendisi bu durumun yeterince farkında sayılmazdı. Augustus ülkeyi kadife eldivenle yönetiyor gibi görünse de gerektiğinde despotlaşabilen biriydi. Dahası, eski örf-adetleri ve manevi değerleri topluma yeniden sevdirmek için istediği başarıya ulaştığı söylenemezdi.¹⁸ Roma için öngördüğü fiziki restorasyon, siyasi stabilizasyon ve ahlaken yeniden-doğuş hedeflerine toplum desteğinin zaman içinde zayıflaması ve bunun arkasından, ilkin kızı Iulia'nın sonra da torunu Iulia'nın karıştığı zina skandalları, İmparator'un siyasi geleceğini daha karmaşık bir hale getirdi. Augustus, **Ars Amatoria**'nın cüretli dizelerinde, elit çevrede cereyan eden gizli ilişkilere dair bazı ipuçları olduğu kanaatine varılmasının, kamuoyu karşısında kendisini nasıl da çelişkili ve utanç verici bir duruma düşüreceğini kestiriyordu. Buna rağmen, **error** meydana gelip de mesele doğrudan ve sansasyonel biçimde kendi ailesini (**Domus Augusta**) ilgilendirene kadar, diğer bir deyişle, bu musibet bizzat kendisini yaralayana kadar Ovidius aleyhine bir girişimde bulunmayarak toleranslı davranmayı tercih etti. Yine de, Ovidius ile Augustus arasında samimi ve tatmin edici bir kişisel bağ ve yakınlık

¹⁶ A.e.,s.135.

¹⁷ A.e.,s.136.

¹⁸ A.e.,s.139.

olduğuna dair sağlam bir işaret bulunmamaktadır. Aksi halde bunun izleri, sürgün sonrası eserlerinde kesinlikle fark edilirdi. Bundan dolayıdır ki **Metamorphoses** ve **Fasti**'de gözlenen –ama gecikmiş olan– söylem ve tarzdaki yenilik ihtiyacı¹⁹, erotik eserlerinin yarattığı kayıtsızlık ve küçümsemenin güçlü ve aykırı izlenimlerini silmeye yetmedi. O sıralarda ülkenin tartışmasız en ünlü ve en yetenekli şairi olduğu halde, niyeti, Augustus'a inandırıcı gelmemiş olmalıydı.

şu da var ki hassas bir denge üzerine oturmuş tehlikeli bir bağımsız duruşun, herhangi bir şair için hatta herhangi bir sanatçı için itici bir güce dönüşebileceğini söylemek yanlış değildir. Çünkü bunun özünde, ölümsüzlüğe ulaşmaya dönük bir hak iddiası bulunur. Sadece maddi olana tenezzül etmeyen bir konuma ulaşma ve şiirle ölümsüzleştirilmiş bir tür tanrısal varlık olma çabası vardır.²⁰ Ovidius'un kendine has kişiliğinde bu tür vasıfların da bulunduğu, bilhassa sürgün mektuplarında ortaya çıkacaktır.

Ovidius'un sanat anlayışının biçimlenmesinde dönemin özel koşullarının ne ölçüde rol oynadığını tahminle uğraşmanın sağlıklı bir çaba olup olmadığı da tartışma konusudur. Cumhuriyet döneminin gelenekçiliğinden sonra edebiyat sahnesine çıkan Ovidius'u, Latin Edebiyatı'nın niteliğindeki düşüşün başlangıç noktası olarak değerlendirenler vardır. Hammond'a göre, Ovidius'un sanatına dair vurgulanması gereken nokta; samimi dindarlık eksikliği ve ince zeka gibi *gümüş* yani ikincil standartlarla, Cicero'nun *altın* standartlarını harmanlayıp ortaya yeni bir alaşım çıkartmış olmasıdır.²¹ Aşırı ciddiyeti kabul etmeyişine karşın, Ovidius, bir şairin geleneksel öğretici misyonunun bilincindeydi. Ama neticede, güçlü didaktik işlevini ve yeteneğini, bencilce müsamahakarlıkları teşvik edecek biçimde kullanmakla, devlet-aile-insan üçlüsünün bütünlüğu açısından Augustus'un büyük bir tehdit olarak gördüğu bir işe kalkışmış oldu. şüphesiz ki, Augustus, özellikle torununa ve onun arkadaş çevresine duyduğu kızgınlık ve hayal kırıklığını eylemle açığa vurmaya hazır haldeydi. Teorik olarak şunu da biliyordu ki, ara bozucu kanaat önderleri devlet sisteminden çıkarılmalıydı. Edebiyatın ahlakla ve kurulu düzenin

¹⁹ “*in nova fert animus*” (**Met.**1.1.)

²⁰ Matthew McGowan, “Ovid and Poliziano in Exile”, **International Journal of the Classical Tradition**, Vol.12, No.1 (2005), s.40.

²¹ Mason Hammond, “Plato and Ovid's Exile”, **Harvard Studies in Classical Philology**, Vol.63 (1958), s.347.

istikrarıyla ilişkisini savunan Platoncu kuramı uygulamaya sokması zamanı gelmişti.²² Onun sürgünü, otoriteye itaat baskısının bir örneği ve zoraki sağduyu ve zoraki sosyal bilinç tasavvurunun bir sembolüdür.²³ İmparatorluk döneminde tesis edilen steril bir barış ve refah ortamı, Cumhuriyet'in geç döneminin kültürel yönden heterojen yapısına zıt düşmektedir.²⁴ Çünkü yeni düzende, şiirin, ahlaki kriterlere ve siyasetin ihtiyaçlarına uydurulmaya çalışılması telkin edilmektedir.

Ovidius'un isminin çoğu zaman ahlaka aykırılıkla (özellikle tabu sayılan erotizmle) anılmasına karşın, tarafsızlık adına, hakkındaki bir detayı da vermek gerekir. Antikçağ'ın muteber isimlerinden onu farklı kılan söz konusu nitelik, dönemin yaygın eğilimi olan eşcinselliğe ilgi duymamasıdır.²⁵ Buradan kasıt eşcinselliği yargılamak, bir suç olduğunu ima etmek ya da sakınlı olmanın bir üstünlük olduğunu iddia etmek değildir. Zira Ovidius'un bu seçimi ahlaki değil bireysel temeldedir ve tamamen övgüye değerdir. Ahlakçı bir insan olmamasına karşın, hümanizmi ve bireyciliği bir arada kotarabilmesi bir erdem olarak değerlendirilebilir.²⁶ Ovidius'un özelde kadınlara olan sempatisi ve kimi zaman obsesyona varan düzeyde yakın merakı²⁷, aslında evrensel insancılığının bir parçasıdır. Sevecen duygu ve ilişkileri çok yönlü işleyebilen bir yeteneği vardır.²⁸ Yaratıcılığa gereken önemi vermeyen eleştirmenler ise onun çok yönlülük özelliğini tutarsızlık olarak görürler. Yaşamında ve çalışmalarının her aşamasında çelişkilere rastlansa da, değişmeyen en önemli yanları; sistematik ahlakçılığın çizgileriyle kendini kısıtlamamış olması²⁹, mesleğine olan adanmışlığı ve sanatına olan ısrarlı ve coşkulu bağlılığıdır.³⁰

Ovidius'u sevenler ile ondan hoşlanmayanları ayıran çizgi, genelgeçer kuralları zorlayan ve gençlere özgü eğlenceli, şakacı ve hafiften maskara bir özellik taşıyan üslubunun yanına katmayı başardığı ciddiyet ve tumturaklılıktır. Onun

²² A.e., s.351.

²³ A.e., s.351.

²⁴ A.e., s.352.

²⁵ W.S. Maguinness, "Bimillennial Reflections on Ovid", **Greece&Rome**, Second Series, Vol.5, No.1 (Mar.,1958), s.3.

²⁶ A.e., s.4.

²⁷ A.e., s.7.

²⁸ A.e., s.11.

²⁹ A.e., s.12.

³⁰ A.e., s.4.

hakkında farklı düşünceler besleyenlerin hemfikir olduğu husus ise; bu melez üslubun, çeşitlilik yönüyle –Augustus’un erken dönemlerinde denenmesi akla bile gelmeyecek kadar– emsalsiz ve kendine özgü oluşudur.³¹ Kolayca tanınan biçemsel zenginliği, onu, Augustus dönemi şiirinin yalın ve klasik dünyası ile Gümüş Çağ’ın müphem ve karmaşık dünyası arasındaki kritik eşiğe oturtur.³² Onun tarzını özentili, yapmacık³³, belirsiz, retorik, apolitik, hayalperest, gayriciddi ve duygusal yönden sığ³⁴ olarak değerlendirenlere kalırsa, Ovidius’un yeri, Seneca Maior ve Statius’un yanı olmalıdır.³⁵

Ovidius’un, Latin kültürünün hafızasını, yeni metotlar kullanarak Grek imge ve mucizelerinin değişkenliğiyle bir anlamda işgal etmesi³⁶, toplumda farklı yankılar uyandırdı. Çünkü İ.Ö.2.yy’ın ortalarındaki Senatus tüzüklerinden, **censor**’ların³⁷ kararlarından ve Yaşlı Cato’nun meclis konuşmalarından; Grek felsefesi ve retorik üslubunun Roma’da tanıtılıp yaygınlaştırılması hususunda güçlü bir muhalefet olduğu hala hatırlanıyordu.³⁸ Romalılar açısından Grek kültür mirası, tam anlamıyla uzlaşamadıkları kalıcı bir sorundu.³⁹ Ölçülü ve ağırbaşlı bir ciddiyet, müşterek ve toplumsal değerler *Klasik* tarzın ayırt edici unsurları iken; lüks, bireysel güzellik ve görkem, duyguları harekete geçiren dokunaklılık, merhamet ve acıma *Hellenistik* tarzı belli eden öğelerdi.⁴⁰ Bir destan şairi, yıkılmaz anıtlar inşa ederken; elegia şairleri, bu resmi anıtları farklı hatta çarpık bir gözle gören avare ve aylak insanların bakış açısını yansıtan yeni bir stilin peşindeydiler.⁴¹

³¹ Patricia J.Johnson, **Ovid before Exile : Art and Punishment in the Metamorphoses**, USA, University of Wisconsin Press, 2008, s.9.

³² **A.e.**, s.12.

³³ “*mannerist*” (**A.e.**, s.8.)

³⁴ **A.e.**, s.7.

³⁵ **A.e.**, s.12.

³⁶ Alessandro Barchiesi, “Learned Eyes : Poets, Viewers, Image Makers”, **The Cambridge Companion to the Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.296.

³⁷ Eski Roma vatandaşlarını çeşitli açıdan (ekonomik, politik, etik) kategorilere ayıran listeleri hazırlayan yüksek memur. Senatörlerin sicillerini tutmak, ahlaka aykırı davrananların vatandaşlık haklarını ellerinden almak gibi yetkileri de vardı.

³⁸ Hammond, **a.g.e.**,s.347.

³⁹ E.J.Kenney, “Ovid”, **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.456.

⁴⁰ Barchiesi, **a.g.e.**,s.300.

⁴¹ Barchiesi, **a.g.e.**,s.300.

Öte yandan, bu iki ayrı tarzı birbirinden tamamen koparmamak da bir fikirdir. Her ne kadar Horatius, **Odeler**'inde "ruhumun diğer yarısı"⁴² olarak taçlandırsa da, Vergilius'u gerçekten tamamlayan kişilik Ovidius da olabilmelidir.⁴³ Akademisyenler zıtlıkları severler ve zıtlıkların birliği kuralı Ovidius ve Vergilius'a da uygun bir şekilde tatbik edilebilir. Bu iki ozan, Augustus döneminin farklı niteliklerini yansıtır ve yalnızca birine odaklanıldığı takdirde tüm dönemi anlamakta yetersiz kalınır. Yaratıcılık, geleneğe eşlik etmelidir.

Ovidius, Augustus döneminin sadece istikrar değil istikrar içinde transformasyon da gerektirdiği inancındaydı: İç savaştan sonra Roma adeta baştan yaratılıyordu; ufuklar, gelişime her zamankinden daha açıktı; hali vakti yerinde ve zevk sahibi gençler için harika fırsatlar mevcuttu.⁴⁴ Ovidius yirmi beş yaşına vardığında Vergilius ölmüştü ve yeni bir çiftlik şiiirine (**Georgica**) gerek yoktu. Zira doğrudan katılımın artık mümkün olmadığı bir politik sisteme, çiftçi toplumunun cumhuriyeti demek zordu.⁴⁵ İkinci bir **Aeneis**'e de gerek yoktu. Tıpkı, devlet kavramına sıkı sıkıya bağlı bir Roma perspektifiyle ileriye bakmanın gerekmediği gibi. Bunun yerine uluslar-üstü bir bakış baz alınmalıydı. Beşeri ve tanrısal heyecanlar, hislerdeki iniş çıkışlar, kararsızlıklar, talihin değişimi (**vicissitudo**) gibi konular işlenebilmeliydi.⁴⁶ Evrensel olarak erişilebilir, derin analizler gerektirmeyen, ton itibarıyla şakaya da tahammül edebilen, öz itibarıyla varoluşsal olmayan, pandomimi hatırlatan, katışıksız olarak eğlenceli şiirlere de yer açılmalıydı.⁴⁷ Baskıcı mesajlar içermeyen, bireysel dekorlarla, olaylarla, öykülerle kaynaştırılmış Hellenistik bir tercihin vereceği spektrum daha geniş olacaktı.⁴⁸ Bu doğrultuda kendini ikna eden Ovidius, evrensel bir güdü olarak aşk temasını ve onun

⁴² "...animae dimidium meae" (Hor.**Carm.**I.3.8)

⁴³ Karl Galinsky, "Vergil's Aeneid and Ovid's Metamorphoses as World Literature", **The Cambridge Companion to the Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.351.

⁴⁴ Galinsky, **a.e.**,s.352.

⁴⁵ Gian Biagio Conte, **Latin Literature : A History**, çev.Joseph B. Solodow, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1994, s.256.

⁴⁶ Galinsky, **a.g.e.**,s.352.

⁴⁷ Galinsky, **a.g.e.**,s.356.

⁴⁸ Galinsky, **a.g.e.**,s.357.

doğurduğu tüm güçlü duyguları ayrıntılı biçimde ele almaya başlar. **Venus victrix** (muzaffer Aşk tanrıçası), sürgüne değin şiirlerine yön veren kuvvet olacaktır.⁴⁹

Devrini tamamladığını düşündüğü tür sadece epik şiir değildi. Gallus-Tibullus-Propertius çizgisindeki elegia şiirine de bir veda gerektiği kanısındaydı. **Amores** eseri ile kendisini Roma sahnesinde tartmış ve en azından teknik açıdan, öncül şairlerden geri olmadığını ispatlamıştı. Keşfedilecek yeni alanlar arayışına girdi.⁵⁰ Ün, onun için tutkunun da ötesinde yaşamsal bir meseleydi. Vergilius, **Georgica**'nın üçüncü kitabının girişinde⁵¹, mitolojik konuların şiirde kullanıldıkça sıradanlaştığından ve umurun diline düştüğünden yakınıyordu. Ovidius ise tüm şiir kariyerini, üstü kapalı bir biçimde bu görüşü yadsımaya adadı. En başından itibaren hayal gücünü antik öykülerle besleyerek, mitolojiyi kendine malzeme seçti. Euripides gibi (Euripides'in kötümserliği ayrı bir konudur), dünyayı bir kadının vizyonu ile ifade edebilme yeteneğine sahipti. Sınırsız yaratıcılığı, üretme enerjisi ve teknik becerisi mesleğinde daha yukarılara tırmanması için yeterliydi.⁵² Onun dünyası yeknesaklık, tekdüzelik ve katı kuralcılık değil çeşitlilik ve değişim üzerine kuruluydu. Augustus'un iyileştirme hamleleriyle öngördüğü yeni düzene dair algısı, Vergilius'un tanımladığı gibi⁵³ değildi. Erken döneme ait Roma'nın idealize edilmesi hayalini paylaşmıyordu.⁵⁴ Denge ve istikrarın, sanatsal erdemlerin vazgeçilmezleri olması gerekmiyordu.⁵⁵ Ovidius, tutku ile alakalıydı.⁵⁶ Geleceği belirsiz bu dünyada umudu ayakta tutabilecek, insan icadı tek şey şiirdi. Hümanist bir zihin ve zaptedilemez bir ruh için, ölümsüzlüğün yegane yoluydu şiir.⁵⁷

⁴⁹ Galinsky, **a.g.e.**, s.357.

⁵⁰ Kenney, **a.g.e.**, s.420.

⁵¹ "*cetera, quae vacuas tenuissent carmine mentes, omnia iam vulgata...*" (Verg.**G.**3.3-4)

"eğitimsiz zihinleri etkileyen diğer her şey artık yozlaştı[rıldı]..."

⁵² Kenney, **a.g.e.**, s.421.

⁵³ "...*saeclorum nascitur ordo*" (Verg.**Ecl.**4.5)

"...çağın düzeni doğuyor"

⁵⁴ Katharina Volk, "Ars Amatoria Romana : Ovid on Love as a Cultural Construct", **The Art of Love: Bimillennial Essays on Ovid's Ars Amatoria and Remedia Amoris**, ed.Roy K.Gibson & Alison Sharrock, New York, Oxford University Press, 2006, s.244.

⁵⁵ Kenney, **a.g.e.**, s.441.

⁵⁶ Philip Hardie, "Introduction", **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.2.

⁵⁷ Kenney, **a.g.e.**, s.441.

Başkalaşım fenomeni, Ovidius tarzının baskın konularından biri oldu. Tür, anıştırma, kişileştirme, metinler-arasılık ve alımlama gibi sadece dilbilimsel ve yazınsal alanlarda değil, aynı zamanda psikoloji, kültür ve tarihin metin-dışı dünyasında da sürekli değişimi öngören bir düşünce biçimi geliştirdi. Önceleri, yapmacık bir nükte ve iflah olmaz bir ciddiyet eksikliği gibi görülen özellikler, realizmden kopup metinsellik ve karşı-yapısalcılığa kayan post-modernist akım ışığında yeniden değerlendirilmeye başlandı. Ovidius ile sıkça ilişkilendirilen ve eğlence ögesini aşağılamakta kullanılan parodi (gülünçleme) terimi, daha sonraları, kinaye (anıştırma) ve metinler-arasılık çalışmalarının teorik merkezine oturdu.⁵⁸ Metinde ve metin-dışında olan arasındaki belirsiz ilişki, Ovidius tarafından çeşitli metotlarla ön plana çekildi. Onun en çabuk tanınabilen özelliği, kariyeri boyunca değişmez olan şaşırtıcı derecedeki *stilidir*. Bu stil, ısrarlı bir şekilde, ilgiyi metnin dilbilimsel yüzeyine odaklar. Kinaye, çift-anlam ve kelime oyunları ile kavram kargaşası yaratarak, itina ile kurulmuş bir düzeni bozar.⁵⁹ Bir tür görsel illüzyon ve sanatsal göz aldanması yapar.⁶⁰ Görülen bir şeyin, –güncel kullanımıyla bir sanat eserinin– sözcüklerle yoğun tasviri olan **ekphrasis**, Ovidius’a, sözcük ile imge arasındaki bağları sürekli araştıran fırsatlar sağlar. Doğa ile sanat arasındaki hassas alanı kaplayabilen bir anlatım aracı olur.⁶¹

Aşk temasını işlerken müstehzi bir anlatıma başvurarak elegia türünü yozlaştırdığı iddia edilen Ovidius’un, öte yandan, Ortaçağ’ın ünlü İngiliz ozanı Geoffrey Chaucer tarafından “Venus’un katibi” olarak anılması⁶² onun ilginç sanatçı kişiliğini onaylayan bir durumdur. Aşk ve arzu olguları üzerine yakın zamanlarda yapılan kuramsal çalışmalar, Ovidius’a yakıştırılan klişelerden biri olan sinizmi⁶³ yeniden sorgulamaya olanak vermektedir.⁶⁴

Ovidius’un şiirleri; sanat ile yaşam, düşünce ile ifade, öğretme ile öğrenme

⁵⁸ Hardie, **a.g.e.**, s.4.

⁵⁹ Hardie, **a.g.e.**, s.5.

⁶⁰ Hardie, **a.g.e.**, s.7.

⁶¹ Hardie, **a.g.e.**, s.7.

⁶² G.Chaucer, **House of Fame** (1487) şurada: Hardie, **a.g.e.**, s.5.

⁶³ Toplum törelerine aldırış etmeyen tutum.

⁶⁴ Hardie, **a.g.e.**, s.8.

arasındaki girift bağ üzerinde spekülasyon yaratmaya açıktır.⁶⁵ Kimi edebiyat tarihçileri tarafından Altın Çağ ile Gümüş Çağ arasında bir “geçiş dönemi figürü” olarak kategorize edilen Ovidius, yazdığı sürgün sonrası eserleriyle, Augustus iktidarının –yeterince araştırılmadan kalmış– son yıllarıyla birlikte, İmparator Tiberius’un ilk yıllarına da değerli bir ışık tutar.⁶⁶ Kenney, beşeri ilişkilerin her alanında olduğu gibi, sanatta da bir geçiş dönemi olmasını doğal bulur ve bunu, bir tür denge aramanın sonucu olarak görür. Bu bağlamda Ovidius da bir denge unsuru sayılmalıdır. Altın Çağ, Ay’ın batmakta olan; Gümüş Çağ ise doğmakta olan evresi gibidir.⁶⁷

Ovidius’un ismi, edebi terminolojiye de ilham vermiştir. P.J.Johnson, Augustus Edebiyatı’nın son dönemi için **tempora Ovidiana** terimini⁶⁸ yakıştıırken Karl Galinsky de, Ovidius’un sanatçı özelliklerinin bütünü için **homo Ovidianus** terimini seçer.⁶⁹ İlk kuşak Augustus dönemi şairlerini şekillendiren ve onların söylemine resmi bir hava katan iç savaşlar ve savaş anıları artık mazinin bir parçasıydı. Kutlanmaya değer yeni kavramlar **pax**, **otium** ve bunların türevleriydi. Bu paralelde, Ovidius, sofuluk yükünü üzerinden atmış, *geçmişin* zincirlerinden kendini kurtarmış, üzerinde *gelecek baskısını* taşımayan, katı sorumluluklardan ve ahlakçı tezlerden bağımsız bir aydın olarak çıkış yapar. Fakat kendisinden bir nesil yaşlı olan Augustus’u memnun edecek bir profil değildir bu.⁷⁰

Bununla birlikte, Augustus dönemindeki kültür ambiyansının Ovidius’a çok şey kattığı ve kapasitesini kullanmaya olanak sağladığı da kesindir. Bu zengin kültürel ortamdan istifade ederek kişisel artistik beğenilerini olgunlaştırması ve dönüştürebilmesi⁷¹ ise kendi başarısı olarak kaydedilmelidir. Bir görüşe göre Ovidius, mitolojiye başvurmakla, politikadan bir tür kaçışın yolunu açmış ve Gümüş Çağ edebiyatçıları da (örneğin Seneca Maior) benzer sebeplerle bu yolu

⁶⁵ Barbara W. Boyd, “A Poet Restored : Contemporary Scholarship and the Teaching of Ovid”, **A Concise Guide to Teaching Latin Literature**, ed. Ronnie Ancona, Norman, University of Oklahoma Press, 2007, s.22.

⁶⁶ **A.e.**, s.24,25.

⁶⁷ E.J.Kenney, “Uncertainties”, **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.298.

⁶⁸ P.J.Johnson, **a.g.e.**, s.10.

⁶⁹ Karl Galinsky, “Was Ovid a Silver Latin Poet?”, **Illinois Classical Studies**, XIV (1989), s.73.

⁷⁰ **A.e.**

⁷¹ **A.e.**, s.75.

izlemişlerdir. Bunun sonucunda Grek sanatını kullanma biçiminin düpedüz taklit edilmesi, Latin Edebiyatı'nın çöküşünü hazırlamıştır.⁷² Fakat bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, Ovidius'un yaptığı şeyin taklitle bağdaştırılmaması gereğidir. Bloom'a göre Ovidius, Grek mitolojisini kamusal alanda bulup adeta özelleştirmiştir.⁷³ Bunun en somut örneği olarak **Metamorphoses**, Grek mitolojisini yeniden ören kusursuz bir çalışmadır. Bu eserindeki dirilik ve yaratıcıkla, kendinden sonra gelen şairler için bir öncü olmuştur. Yine Bloom'un deyişiyle Ovidius, "Latin şiiri üzerinde Vergilius'un yarattığı baskı ve tedirginliği"⁷⁴ göğüsleyebilen tek şairdir.

Boyd, Hinds'in bir makalesinde yer alan ve 19.yy akademi dünyasının Ovidius'a bakışı hakkında bir fikir vermeye yarayan üç klişe genellemeye dikkat çeker: (1) yüzeysel ve müstehcen (2) aşırı kitabi (3) pasif panegrist yani övgüde edilgen olması.⁷⁵ Boyd, bunların yanına bir dördüncüyü de eklemeyi uygun görür; "kadın-erkek ilişkilerinde coşkun bir estetikle sunulan aşırı müsamahakar tutum". Boyd, Hinds'in belirttiği bu klişeler arasındaki yüzeysellik eleştirisini yetersiz bulur. Ona göre Ovidius, şiirin sadece görünen yüzü veya arkasında yatan şey hakkında değil, aynı zamanda bu ikisinin birbiriyle ilişkisi hakkında da merakımızı harekete geçirmeyi ister. *Ne* ve *nasıl* ile birlikte *niçin*'i de sormaya iter.⁷⁶ Bu sebeple Ovidius, Latin şairleri arasında en interaktif ve en okura-yönelik olandır. Okuyucuya olan ilgisi derindir. Okuyucuyu şiirine angaje etmeye adanmışlığı çaba gösterir.⁷⁷ (Öyle ki sürgündeyken okurlarının azaldığını düşündükçe perişan olacak ve Tomis'teki edebi etkinliklerini "karanlıkta tiyatro yapmaya"⁷⁸ benzetecektir). Bu yüzden okuyucuya düşen görev Ovidius'u, onun kendine has lisanı ve paradokslarıyla anlamaya çalışmaktır.⁷⁹ Ovidius'u değerlendirirken, alışlagelen kalıplardan sakınıldığı takdirde, şiirlerinden daha çok fayda sağlama imkanı doğar.⁸⁰ İlk bakışta

⁷² A.e.,s.77.

⁷³ Harold Bloom, **The Anxiety of Influence-A Theory of Poetry**, Oxford, 1973 şurada: Galinsky, a.g.e.,s.78.

⁷⁴ Bloom, **The Anxiety of Influence-A Theory of Poetry**, Oxford, 1973 şurada: Galinsky, a.g.e.,s.77.

⁷⁵ Stephen Hinds, "Generalising about Ovid", **Ramus** 16:4-31, 1987 şurada: Boyd, a.g.e., s.27.

⁷⁶ Boyd, a.g.e., s.28.

⁷⁷ Boyd, a.g.e., s.41.

⁷⁸ "...in tenebris numerosos ponere gestus." (Pont.4.2.33)

⁷⁹ Boyd, a.g.e., s.29.

⁸⁰ Boyd, a.g.e., s.27.

heksameton ve pentameton vezinde kusursuz dizeler yazan bir şiir makinası gibi tanımlanan⁸¹; hiciv ve muziplikle, duygusal gelgitlerle, metaforlarla, öz ve stil bakımından bulanıklıkla özdeşleştirilen⁸²; kibar sosyete uymayan bir görgüsüz ve kendini dejenere etmiş bir sanatçı gibi resmedilen⁸³ Ovidius'un gerçek kişiliğini, işlediği temalardan ayıramamak çok yaygın bir yanıltır.⁸⁴

Antikçağ edebiyatı ile Latin şiiri arasında kurduğu metinler-arası ilişki ve zaman zaman uç noktaya taşıdığı manifestolarla geliştirdiği yazınsallık, uygulamada görkemli olduğu alanlardır.⁸⁵ **Metamorphoses**'te görüldüğü üzere, okuyucuyu edebi labirentlerin ortasında bırakıp daha sonra oradan çıkmasına yardımcı olarak sonu gelmeyen cezbedici oyunlara başvurusu, edebi ustalığını gösterme aracıdır.⁸⁶ Ovidius'u okumak bir yanıt ya da çözüm sunmaz, ama koyduğu seçeneklerle bir fikir akışını tartışmaya imkan verir. Onun düşünce yapısına tutunup anlam verilebildiği ve hakkındaki önyargılara mesafe konulabildiği takdirde hakkı teslim edilebilir.⁸⁷ Şiirsel dili kullanmadaki başarısı Kenney tarafından bir cümleyle harika bir şekilde özetlenir: "Ovidius'un Latin şiirine en büyük katkısı; şiirin ortak dilini ve şiirsel **koine**'yi (yani Latince'nin kendine has şiir dilini) mükemmelleştirmesi ve ardılı olan yeteneği sınırlı yazarların rahatça kullanabilecekleri bir enstrüman haline getirmesidir."⁸⁸

Eserlerinin temel formlarına bakılarak Ovidius'un kariyerinin üç döneme ayrıldığından bahsedilmiştir.⁸⁹ Sınıflamayı biraz daha genelleştirerek ikiye indirme eğilimi de vardır; sürgünün tebliğ edilişine (İ.S.8'in sonbaharı⁹⁰) kadar olan dönem ve sürgün sonrası dönem⁹¹. Bu yalın sınıflamaya göre, sürgün öncesi külliyyatında Ovidius, kendisini serbestçe ifade eden, kaygısız, normları zorlayan ve popüler bir

⁸¹ Boyd, **a.g.e.**, s.22.

⁸² Boyd, **a.g.e.**, s.27.

⁸³ Boyd, **a.g.e.**, s.23.

⁸⁴ Boyd, **a.g.e.**, s.23.

⁸⁵ Boyd, **a.g.e.**, s.28.

⁸⁶ Boyd, **a.g.e.**, s.44.

⁸⁷ Boyd, **a.g.e.**, s.45.

⁸⁸ E.J.Kenney, "The Style of the Metamorphoses", **Ovid**, ed. J.W.Binns, London, Routledge, 1973, s.119 şurada : Galinsky, **a.g.e.**, s.86.

⁸⁹ Bkz.: s.1.

⁹⁰ Tomis'e vardığı yaklaşık tarih ise İ.S.9'un yaz mevsimidir. (Ovid, **Tristia & Ex Ponto**, çev.A.L.Wheeler, ed. Jeffrey Henderson, rev.G.P.Goold, London, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2.bs., 1996, s.xxv., xxxiii.)

⁹¹ P.J.Johnson, **a.g.e.**, s.11.

ozandır. Sürgün sonrasında ise –Augustus’un ülke çapında eksilen toleransının canlı bir kanıtı da olarak– savunmalar yapan, ricalarda bulunan ve yas tutan bir ozan haline gelecektir.⁹²

Tezimizin amacı, bir sürgün cezasıyla Latin köklerinden koparılarak itibarsızlaştırılmaya ve etkisiz kılınmaya çalışılan Publius Ovidius Naso’nun, hem ince ruhlu bir Roma vatandaşı hem de olağanüstü bir şair olarak sanatıyla hayata tutunma azmini; derin bir sevgiyle bağlandığı Roma şehrine ve engin kültür yaşamına geri dönüşünü sağlayabilecek bir af kararı için, elindeki tek vasıta olan şiirle İmparator Augustus’a karşı yürüttüğü ikna savaşını, başarılı ve başarısız veçheleriyle ortaya koymaktır. Ovidius’un sanatçı çizgisini ve edebi eserlerini tanıtmaya dönük yapılan bu uzun Giriş bölümünü takiben;

I.bölümde Augustus Dönemi Roması’nın sanat ve kültür iklimi,

II.bölümde erotik elegia şiirleri üzerine gözlemler yoluyla, Ovidius’un sürgün öncesindeki karakteristik tavırları,

III.bölümde Ovidius’un sürgün sonrasında yazdığı manzum mektuplarla Roma’nın mutlak yetkesine karşı –kah açıktan açığa, kah üstü kapalı– tek başına mücadelesi ve sergilediği ruh hali tartışılacak,

Sonuç bölümündeki genel değerlendirmede ise yetkeyle inatlaşan bir sanatçının çatışma sebepleri ve verdiği çetrefilli tepkilerden varılan neticeler aktarılacaktır.

Bu çalışmada Latince, Grekçe ya da modern dillerde geçen terim ve kavramlar ile eser adları kalın yazı tipiyle, metin içindeki ve dipnotlardaki Latince alıntılar ve şiirler çift tırnak içinde italik yazı tipiyle, bunların Türkçe tercümelemleri çift tırnak içinde düz yazı tipiyle gösterildi. Dipnotlardaki İngilizce alıntılar çift tırnak içinde italik yazı tipiyle; metin içinde geçen ama sadece vurgu yapılmak istenen kelime veya kelime grupları ise italik yazı tipiyle tırnak içine alınmadan gösterildi. Şiirlerin tercümelemleri içinde bulunan yuvarlak parantezler şiirdeki bir kelimeyi daha açık kılmak amacıyla, köşeli parantezler ise ifadeyi tamamlamak amacıyla ilave edilmiş bir ya da birkaç sözcükten ibarettir.

⁹² P.J.Johnson, **a.g.e.**, s.11.

Tezimizin II.bölümündeki eser seçiminde, Ovidius'un sürgün kararına doğrudan tesir etmemeleri sebebiyle **De Medicamine Faciei Femineae**, **Metamorphoses** ve **Fasti** şiirleri incelenmedi.

Latince alıntılarının tüm çevirileri (Horatius'un **Odelar**'inden bir beyit ve Cicero'nun **Şair Archias Savunması**'ndan iki paragraf istisna olmak üzere) tarafımdan yapıldı.

Tez içerisinde, Roma İmparatoru **Gaius Iulius Caesar Augustus**'tan kısaca "Augustus" ya da "İmparator" diye bahsedildi. Şiir metinlerinde geçen "Caesar" ünvanından anlaşılması gereken –tersi belirtilmedikçe– Caesar Augustus'tur.

Keza, **Publius Ovidius Naso**'dan kimi zaman "Ovidius", kimi zaman da sadece "Şair" diye bahsedildi. **Ars Amatoria**, "Ars"; **Remedia Amoris**, "Remedia"; **Epistulae Ex Ponto** ise "Ex Ponto" olarak kısaltıldı.

Çalışmamızda ele alınan eserlerin incelenme sırası, **Ibis** hariç, kronolojiktir. Sürgün sonrası eserlerinden olan **Ibis**, zaman dilimi olarak **Tristia** ile **Ex Ponto** arasında yazılmış olmasına karşın, **Ex Ponto**'dan sonra yani en son eser olarak ele alındı. Bunun sebebi, ilgili kısımda açıklanmıştır.

Bilimsel gözlem yeteneği akademik eleştirilere uğrayan Ovidius'u bu konuda savunabilecek bir eser olması açısından **Halieutica**'ya da –**Ibis**'in sonuna doğru– kısaca değinildi. Otantikliği tartışmalı olduğundan dolayı **Halieutica** için ayrıca bir alt başlık açılmadı.

Latin Edebiyatı'na ait yazar ve eser isimlerinin kısaltmalarında **Oxford Latin Dictionary** (1968) baz alındı.

Ovidius'un **Tristia** ve **Ex Ponto** eserlerinin Latince kaynak metni için **Loeb Classical Library**'ye, **Ibis**'in Latince kaynak metni için ise **Teubner** edisyonuna başvuruldu. Ovidius'un sürgün sonrası eserlerinin analizinde, Peter Green'e ait olan **Ovid: The Poems Of Exile** kitabı, metin yorumlarıyla önemli bir kılavuz kaynak oldu. Konuyla ilgili başvurulabilecek en iyi Türkçe kaynak Prof.Dr. Mehmet Özaktürk'a ait **Roma Yazını'nın Sürgün Ozanları**'dır. Ovidius'un sürgün öncesi yapıtlarından ve Latin Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinin eserlerinden metin alıntılarına gerek duyulduğunda kullanılan kaynak **Loeb** edisyonları oldu.

I. AUGUSTUS DÖNEMİ'NDE SANAT VE KÜLTÜR ORTAMI

Gaius Iulius Caesar Augustus, edebiyat ve sanat tarihinin belli bir dönemine ismini verebilme ayrıcalığına erişmiş hükümdarlardan biridir. “Augustus Edebiyatı” adını alan bu dönemin yaygın olarak tanınmasında tesadüflerin de rolü olduğunu bilmek gerekir. Çünkü Augustus yanlısı olarak bilinen şairlerin birçoğu, “devlet işlerinin tüm kontrolü toplumun ortak rızası ile İmparator’un eline geçmeden önce”¹ isim yapmış ve rüşlerini ispatlamış kişilerdi.² Gerçek anlamda bu dönemin yetiştirdiği tek büyük şair; serkeş, boyun eğmeyen ve partizan olmayan tavrıyla, İmparator Augustus’un hışmını üzerine çekecek olan Publius Ovidius Naso’dur. Senatus ve Roma halkı tarafından gösterişli bir biçimde kendisine bahşedilen **clementia** erdemıyla³ bir merhamet, ılımlılık ve hoşgörü sembolü olan Augustus’un, imparatorluğun bir ucuna⁴ sürgüne gönderip ilelebet oraya mahkum edeceği⁵ şairdir bu.

İ.Ö.31 yılındaki **Actium** zaferinin öncesinde yazılmış olan şiirlerde Augustus’un ismine (Octavianus) rastlamak zordur. Vergilius’un **Eclogae**’ında adı hiç geçmeyen, Tibullus’un akıcı ve yumuşak **carmen**’lerinde hiç görünmeyen, Horatius’un **satura**’larında ise belli belirsiz izine rastlanan bu veliaht ile ciddi olarak ilk kez Propertius’un **Monobiblos** eserinde karşılaşılır⁶:

“*Gallum per medios ereptum Caesaris enses
effugere ignotas non potuisse manus.*” (**Prop.**1.21.7-8)

“Caesar’ın kılıçlarından sıyrılmayı başarmış olan Gallus,
meçhul bir birliğin elinden kaçamadı.”

Kendisi büyük bir şair olmamasına ve beğeni olarak eski ekolden gelmesine karşın Maecenas, yetenekli insanları kısa sürede fark edebilen ve son derece sabırlı

¹ “...per consensum universorum potitus rerum omnium.” (Aug.**Anc.**1.34)

² Jasper Griffin, “Augustan Poetry and Augustanism”, **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.306.

³ “...quem mihi senatum populumque Romanum dare virtutis clementiaeque” (Aug.**Anc.**1.34)

⁴ “...in imperii margine terra tui.” (**Tr.**2.200)

⁵ Griffin, **a.g.e.**, s.306.

⁶ Griffin, **a.g.e.**, s.311.

davranmayı bilen biriydi. Sanatı siyasetin emrine sunmak, şevkli ve hırslı yazarların öz-saygıları açısından problemli bir durumdu. Bu hünerli ama zorlu sanatçıların rejimle işbirliği yapmaları için şartlar henüz olgunlaşmamış ise de gururları okşanarak, ödüllendirilerek, yönlendirilerek ve hatta baskı uygulanarak bunun üstesinden gelinebilirdi.⁷ Şairlerden alabilecekleri desteğin niteliğine dair Augustus ve Maecenas'ın bir karara varmaları gerekiyordu: Ya devlet başkanı olarak Augustus'un şahsi pozisyonunu kuvvetlendirmek için doğrudan siyasi destek ya da Roma'yı Cumhuriyet'in son dönemki enkazından farklı kılacak olan bir sosyal ve ahlaki uyanışa dönük dolaylı bir destek. Augustus'un niyeti, devleti, Romalılığın⁸ en saygın değerleri üzerine kurmak ve gerek vatandaşların gerekse yabancıların gözünde manevi itibarını geri kazandırmaktı.⁹ Augustus'un merhamet, barış, adalet ve cesaret erdemlerine¹⁰ yaptığı vurgu, ideal bir hükümdarın şahsında bulunan Stoik özellikleri anımsatır. Sanata olan yaklaşımında sadece otorite ve Romalılık geleneği değil aynı zamanda kuramsal bir erek de vardır.¹¹ Zeki bir siyasetçi olmasının yanına doktriner yönünü de koymak gerekir.¹²

Augustus'un amaçlarından birisi Roma şehrini tepeden tırnağa yeniden yapılandırmaktı. Burası dünyanın en değerli yerleşim yeri olmalıydı¹³ ve aynı zamanda İmparator'un kendi ihtişamına ve yeni düzenine hizmet etmeliydi. Bu doğrultuda görsel sanatlara büyük değer atfedildi, inşa edilecek eserler özenle planlandı. Bir nevi dünya tiyatrosu¹⁴ ve şatafatlı bir iktidar sahnesi¹⁵ kuruldu. Her şeye rağmen işin başında, şiire gösterilen önemin diğer sanat dallarına kıyasla daha

⁷ Griffin, **a.g.e.**, s.314.

⁸ "Romanness" (Karl Galinsky, "Introduction", **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007, reprint., s.5.)

⁹ Griffin, **a.g.e.**, s.314.

¹⁰ P.J.Davis, "The Colonial Subject in Ovid's Exile Poetry", **The American Journal of Philology**, Vol.123, No.2 (Summer 2002), s.261.

¹¹ Mason Hammond, "Plato and Ovid's Exile", **Harvard Studies in Classical Philology**, Vol.63 (1958), s.350.

¹² **A.e.**

¹³ Greg Woolf, "Provincial Perspectives", **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.106.

¹⁴ Diane Favro, "Making Rome A World City", **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007, reprint., s.260.

¹⁵ Richard Beacham, "The Emperor as Impresario: Producing the Pageantry of Power", **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.151.

az olduğu düşünülür.¹⁶ Augustus'un şair algısı ilk başlarda, olasıdır ki, kendi özel hayatını bencilce düşünen ve faydasız bir yaşam süren şair imgesinden (**nequitiae poeta**)¹⁷ ibaretti.

Bu algıyı doğru yönde biçimlendirmede ve uygulamaya sokmada Maecenas'ın hayati bir rol oynadığı açıktır. Ülküleri gerçekleştirmede şiirin de kullanılabileceğine dair İmparator'u onun ikna etmiş olduğuna inanılır. Şiirin monarşinin tanrısallaştırılması idealine hizmet eden etkili bir yol olduğu biliniyordu.¹⁸ Cicero'nun **Şair Archias Savunması**'ndaki aşağıdaki sözleri, bunun kanıtı olarak, hala belleklerdeydi:

"Qua re in qua urbe imperatores prope armati poetarum nomen et Musarum delubra coluerunt, in ea non debent togati iudices a Musarum honore et a poetarum salute abhorrere." (Cic.Arch.27)

"Henüz yeni komutan olanların bile, şairlerin adlarına ve Musalar'ın tapınaklarına saygı gösterdiği bir kentte, togalı yargıçların, Musalar'a saygı göstermekten ve şairleri korumaktan çekinmemeleri gerekir"¹⁹

O davada orta-karar eğitilmişlerden oluşan bir Roma jürisi, şiirin, ulusun şanına katkıda bulunabileceğini ortaya koymuştu. Okullarda eserleri okutulan Ennius, geçmişe ait iyi bir örnekti. Aynı şekilde, hanedanlığın şerefini yükseltecek, yurtsever ve tarihi tarzda bir nazım eser ortaya çıkarılması için tüm şairlerin seferber edilmesi fikri doğdu. Buradan hareketle Augustus'un, bizzat kendisi hakkında yazılacak ve başını göğe erdirecek bir methiye beklentisi içine girdiğini varsaymak yanlış olmaz.²⁰ **Actium** ile birlikte esmeye başlayan yeni ve kararlı siyasi rüzgarın yönü iyice belli olunca, ülkenin sanatçı topluluğu, el değiştiren otoriteyi²¹ yüceltmenin bir yolunu aramaya girişti. Fakat bunun tümüyle gönüllü bir çaba olmadığı da gözden kaçmadı. Örneğin içlerinde en az memnun görünen Propertius,

¹⁶ Griffin, a.g.e., s.314.

¹⁷ Martin Helzle, "Ovid's Poetics of Exile", **Illinois Classical Studies**, XIII.1 (1988), s.78.

¹⁸ Kenneth Scott, "Emperor Worship in Ovid", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol.61 (1930), s.46.

¹⁹ Cicero, **Şair Archias Savunması**, çev. Çiğdem Dürüşken ve Bedia Demiriş, İstanbul, Kabalıcı Yayınevi, 1997, s.61.

²⁰ Griffin, a.g.e., s.315.

²¹ "paradigm shift" (Karl Galinsky, "Introduction", **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 reprint., s.4.)

saygı sınırlarını zorlama pahasına, gerçek duygularını yansıtmaktan kendini alıkoyamadı²²:

“bella satis cecini.” (Prop.4.6.69)

“savaşı yeterince terennüm ettim!”

*“ qualem si cuncti cuperent decurrere vitam
et pressi multo membra iacere mero,
non ferrum crudele neque esset bellica navis,
nec nostra Actiacum verteret ossa mare.”* (Prop.2.15.41-4)

“eğer herkes böyle [benimki gibi] bir yaşam sürüp
bolca şaraba yenilmiş vücuduyla yere serilmeyi istemiş olsa,
ne acımasız kılıçlar ne savaş gemilerine gerek olur
ne de Actium sularında kemiklerimiz ters yüz olurdu.”

Augustus, arzuladığı gibi bir methiyenin Maecenas’ın şairleri tarafından yazılmayacağını bir süre sonra kabullenmek zorunda kaldı. Biraz daha farklı bir eser ile yetinmesi gerekiyordu. Cumhuriyet’in çöküşünün, vatandaşların ahlaki çöküşünden kaynaklandığı sonucuna vardı. Bu tespit çok da yeni sayılmazdı aslında. Tarihçi Sallustius, **Bellum Catilinae**’da (diğer adıyla **De Coniuratione Catilinae**) benzer bir kanaat içindeydi²³:

*“Agitabatur magis magisque in dies animus ferox inopia rei familiaris et conscientia
scelerum, quae utraque iis artibus auxerat, quas supra memoravi. Incitabant praeterea corrupti
civitatis mores, quos pessuma ac divorsa inter se mala, luxuria atque avaritia, vexabant.”*
(Sal.Cat.5.7-9)

“Daha önce de bahsetmiş olduğum kurnazlıkların büyüttüğü kötülüklerle dolu bir vicdan ve maddiyat isteğiyle, [Catilina’nın] ruh hali her geçen gün daha cüretleniyordu. Dahası, hepsi birden büyük sıkıntı yaratan şer, müsriflik ve tamah, milletin yozlaşan ahlakını en kötüye ve en uçlara taşıyordu.”

*“... primo magis ambitio quam avaritia animos hominum exercebat, quod tamen vitium
propius virtutem erat. Nam gloriam, honorem, imperium bonus et ignavus aequae sibi exoptant; sed
ille vera via nititur, huic quia bonae artes desunt, dolis atque fallaciis contendit.”* (Sal.Cat.11.1-3)

“...ilkın açgözlülüğten çok, hırsı zihinleri harekete geçiren; çünkü erdeme en yakın olan bir nitelikti hırs. Şan, şöhret ve iktidar, hem iyi hem de kötü insanların aynı derecede arzu ettiği şeylerdir. Fakat bu insanlardan ilki doğru yolda çalışıp çabalar, diğeri ise onurlu vasıflardan yoksun olduğu için hile ve hurda ile uğraşır.”

²² Griffin, a.g.e., s.316.

²³ Griffin, a.g.e., s.316.

Şairler kendi işlerini Maecenas'tan daha iyi biliyorlardı. Bir Augustus methiyesi olmasa da, töreleri ve eski gelenekleri teşvik eden bir eser yazmak üzere çalışmaya razı oldular.²⁴ Vergilius, epik bir yapıt hazırlamayı üstlenerek meslektaşları arasında bir adım öne çıktı. Böylesi bir işe kalkışmak aşılması çok zor kimi sorunları baştan göze almak anlamına geliyordu. Bir kere, Augustus gibi savaş meydanlarında tutuk bir insandan Achilleus gibi bir destan karakteri yaratmak mümkün değildi. **Actium** zaferi askeri bir başarı sayılsa bile netice itibarıyla şiirlere konu olacak bir çarpışma sayılmazdı. Ayrıca çağın Romalı okuru, Olympos tanrılarına yapılacak referansları anlamakta güçlük çekebilirdi. Bir yandan, teknik ve heyecan yönünden güçlü bir şiir diliyle imparatorluğun hak ve hukukunu ifade edebilen, öte yandan mağluplara (örneğin Dido) sempati göstermeyi esirgemeyen; muhafazakar okuyucuyu şaşırtıp, inatçı okuyucuyu dize getirebilen; bariz bir şekilde Augustus'u konu etmeksizin onu ululayan ve programındaki manevi yenilenmeyi beyinlere aşılayabilecek bir eser olmalıydı. **Aeneis** destanı tüm bu standartları karşılayarak dünyanın Augustus'a ve Augustus Çağı'na bakışını şekillendirmeyi başardı. Eğer **Aeneis** yazılmasaydı, Augustus şiiri, “mermer olmaksızın sadece taş ve tuğladan inşa edilmiş bir Roma'ya benzeyecekti.”²⁵

İmparator'un resmi taleplerinin, önde gelen Romalı şairlere ulaşma sürecini bu şekilde belirttikten sonra, iç savaş sonrası konjonktürün sanatçılar açısından avantajlı olan yanından da söz etmek gerekir. İlk planda, şairlerin **otium** terimiyle idealize ettikleri huzur ve asayiş ortamı yeniden sağlanmıştı. Edebi faaliyetlerin dinamizmi için önemli bir etken olan ve Roma toplumunun uzun zamandır aşına olduğu **otium**, kültür hayatına mahsus olmak kaydıyla ve meşru olarak, devletle ilgili işlerden uzak kalınan zamanı ifade ederdi.²⁶ Resmi içeriği olmayan böyle bir çalışma, kamu ve memleket işlerinden ayrı kalma seçimini yapmış olmanın yanında bir tür barışçıl tavrı da yansıtırdı.²⁷

Huzur ikliminin başka getirileri de oldu. İnsan ömrü göreceli olarak uzadı. Bu da sanatçılara (ve kültür danışmanlarına) daha uzun süreli bir mesleki kariyer imkanı

²⁴ Griffin, **a.g.e.**, s.317.

²⁵ Griffin, **a.g.e.**, s.319.

²⁶ Peter White, “Poets in the New Milieu: Realigning”, **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.322.

²⁷ **A.e.**

verdi. Diğer yandan şiire ilgi duyan insanların sayısı arttı. Şairler, hatiplerin izinden giderek geniş dinleyici kitlesi önünde ezber okumaları (**recitatio**) yapmaya başladı. Cumhuriyet'in sona erişiyile hakiki anlamda siyasi hitabetler ömrünü tamamladığı için, bu boşluğu, şiir okumaları ve bir tema üzerine doğaçlama gelişen güzel konuşma uygulamaları doldurdu. Güzel konuşma sanatı, akademi çevrelerine mahsus olmaktan çıkıp yaygın bir eğlence aracı halini aldı.²⁸ Fakat kalabalık önünde şiir okumayı, güzel konuşmadan ayıran bazı farklar vardı. Çünkü okumalar yarışma bazında değildi, rekabet faktörü içermiyordu. Dahası, hazırlıklı gelinen bir ortam olduğu için, orada doğaçlamaya yer yoktu. Karşılarına aldıkları dinleyiciler, tesadüfen toplanmış insanlar değil bilinçli gelenler ve tanıdık kişilerdi.²⁹ Seneca Maior'a göre, genç Ovidius bu tür etkinliklerin müdavimlerindendi:

"Hanc controversiam memini ab Ovidio Nasone declamari apud rhetorem Arellium Fuscum, cuius auditor fuit, cum diversum sequeretur dicendi genus." (Sen.**Con.**2.2.8)

"Kendisinin dinleyicisi olan hatip Arellius Fuscus'un önünde güzel konuşma sanatının farklı bir türünü izlediğinde, Ovidius Naso tarafından bu münazaranın yapıldığını hatırlarım."

Augustus idaresinde sayıca artan mekanlar ve festivaller vasıtasıyla, teatral gösterilere o zamana dek hiç olmadığı kadar cömertçe para harcandı.³⁰ İyi şairler patronaj müessesinde yer edinip doğru ilişkiler geliştirebildiklerinde, zengin sınıf idaresinin servetinden pay alma şansını yakaladılar. Büyük çaplı resmi kutlamaların ve yeni açılan dini mabetlerin adak törenlerini renklendirecek şiirler yazmaları karşılığında sanatçılara para ödendi. Yatırım yapılan bir diğer alan ise kütüphanelerdi. İ.Ö.30'dan evvel tek bir halk kütüphanesi bile bulunmazken, bu tarihten sonraki on beş yıl zarfında üç tane birden açıldı. Grek ve Latin eserleri üzerine bilgi birikimi ve geniş merakı olan insanların yararlanabileceği referans kitaplar stoklarda mevcut tutuldu. Palatinus'taki Apollo Tapınağı'ndaki kütüphane, Augustus Çağı'na ait abideler içinde, şairlerin en çok bahsini yaptığı yerdir.³¹ İsteyenler, kütüphanelerde buldukları kitaplara, kitapçılardan satın alarak da ulaşabildiler. Kütüphanelere olan ilgi kitap satıcılarının işlerini arttırdı. Gerçi

²⁸ A.e.

²⁹ A.e., s.323.

³⁰ Richard Beacham, **The Roman Theatre and its Audience**, 1992 şurada: White, a.g.e., s.323.

³¹ White, a.g.e., s.324.

Catullus ve Cicero zamanında Roma’da işlevsel kitapçılar vardı. Ama Augustus döneminde onlardan daha çok söz edilir oldu.³² Velleius Paternulus, **Historiae Romanae** adlı eserinde, sayıları ve uğraşları arttıkça, şairler arasındaki mesleki haset, çekişme ve etkilenmenin de arttığını yazar:

“Alit aemulatio ingenia, et nunc invidia, nunc admiratio imitationem accendit, natura quod summo studio petitum est, ascendit in summum difficilisque in perfecto mora est, naturaliterque quod procedere non potest, recedit.” (Vell.1.17.6)

“Rekabet, yaratıcılığı besliyor ve kah kıskançlık kah hayranlık, taklidi körüklüyor. Yüksek bir çalışma ile doğal yetenek zirveye çıkar. Ara verildiği takdirde mükemmel kalmak zordur. Tabiidir ki, ileri gidemeyen geriler.”

Atlı sınıftan olan kesim ve senatörler, edebiyatla ilişkilendirilmekten hoşlandıkları için kendileri de şiir yazmaya meyilliydiler ve eğitim olarak buna uygundular. Üst sosyal sınıfın şiire olan alakası, yeni rejimin doğurduğu sonuçlardan biridir. Barchiesi’ye göre kimi şiir metinlerinde hissedilen tonlama ve şifreler, elitlerarası özel bir iletişimin yürüdüğüne ve görüş ayrılıklarının tartışıldığı bir edebi zeminin yaratıldığına işarettir.³³ Habinek’in belirttiği dil esnekliği, Barchiesi’nin görüşünü pekiştirmektedir.³⁴ Edebiyat jargonunun günlük konuşma diline olan uzaklığı, Roma’daki sosyal katmanlar içinde bir statü sembolü olarak kendini belli etmektedir.

Augustus, artık doğrudan ya da dolaylı olarak profesyonel hayatın kaderini çizmeye muktedir kişiydi. Siyaset, hukuk, hitabet ve askerlik meselelerini tam denetimi altına almış olsa da sanat için durum biraz farklıydı. Sanat, İmparator’un nüfuzunun daha az sızabildiği bir alandı. Bu sebeple mesleki kariyer olarak cazip bir alternatifti. Sanatın bu özelliği şiiri sadece toplumsal bir zevk haline getirmekle kalmadı, müşterek bir etkinliğe de dönüştürdü.³⁵ Bundan hoşlanan herkes, kendi yazdığı dizeleri birbiriyle paylaşmaya, pozitif anlamda eleştiriye ve konular aramaya

³² White, **a.g.e.**, s.324.

³³ Alessandro Barchiesi, “Learned Eyes : Poets, Viewers, Image Makers”, **The Cambridge Companion to the Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.291.

³⁴ Thomas N.Habinek, **The Politics of Latin Literature : Writing, Identity and Empire in Ancient Rome**, New Jersey, Princeton University Press, 1998, s.10.

³⁵ White, **a.g.e.**, s.327.

başladı. Şiir, yeni bir sosyalleşme aracı oldu. Bu işi profesyonelce yürütmek isteyenlerin ise kendilerini lanse edebilecek prestijli dostlara ve finansman kaynaklarına ihtiyaçları vardı. Roma’da bilhassa yüksek sosyete, dostluk ahlakı çerçevesinde cömertliğin önemli bir yeri olduğu için, üstün yetenekli yazarlar bundan yararlanmayı bildiler. Sanatçıların spesifik olarak belirtmekte sessiz kaldıkları bu menfaat ilişkisi, öte yandan, düzenli bir geliri ya da emeklilik güvencesini garanti etmiyordu. Bu bağlamda en çok rastlanan armağan biçimi, miras hakkı idi.³⁶ Horatius, **Sermones**’te, bunu servet avcılığı olarak yorumlar.³⁷

Şiir, aristokratların da peşinden koştuğu bir ilgi alanı haline geldiğinde, sanatçılar ile asil sınıfın yolları kesişti. Neticede bir süre sonra şairlerin sosyal bağlantıları çoğaldı ve çeşitlendi. Augustus dönemindeki bu hareketli ve hevesli muhit içinde Maecenas, Messalla ve Pollio’yu ayrı bir kefeye koymak gerekir. Gerek eli açıklığı gerekse grubundaki şairlere tanıdığı özgürlük ile kendisinden söz edilen³⁸ Maecenas’ın ünü, öldükten sonra hakkında yazılanlarla da devam etti.³⁹ Messalla ve Pollio’nun adı ise sadece dönemin eserleriyle, özellikle Tibullus külliyatıyla sınırlı kaldı. Maecenas ve Messalla’nın kolladığı şairlerin sayısı (her bir grup en az dokuz kişiden oluşmak üzere) Latin Edebiyatı tarihinde bir rekor olup bu hacimde bir arkadaş grubunu etrafında toplayabilen tek istisna Plinius Secundus’tur.⁴⁰ Bu iki sanat erbabının (Maecenas ve Messalla) kendi grupları üzerinde nasıl bir kontrol uyguladığı belirsizdir. Himaye edilen aynı gruba mensup şairlerin birbirleriyle tutarlı ve ahenkli bir ilişki kurmuş olmaları düşünülmekteyse de bu sosyal birlikteliğin aynı zamanda ideolojik bir birliktelik anlamına gelip gelmediği tartışmalıdır.⁴¹ İki ayrı şair grubunun yönelimleri arasındaki fark, belki belli bir fikir verebilir. Messalla’nın gözdesi olan Tibullus’un eserlerinde adı geçen şairlerin hiçbiri Augustus’u yad

³⁶ White, **a.g.e.**, s.327.

³⁷ Hor.S.2.5.

³⁸ “*Maecenas, nostrae spes invidiosa iuventae et vitae et morti gloria iusta meae.*” (**Prop.**2.1.73-4)
“gençliğimizde imrenerek baktığımız bir umut, yaşamım ve ölümüm için haklı bir gurur olan Maecenas.”

³⁹ “*quis tibi Maecenas, quis nunc erit aut Proculeius aut Fabius...*” (**Iuv.**7.94-5)

“artık kim bir Maecenas, bir Proculeius ya da bir Fabius gibi olacaktır senin için...”

⁴⁰ White, **a.g.e.**,s.329.

⁴¹ White, **a.g.e.**,s.330.

etmezken; İmparator'a yapılan övgülerin büyük bir kısmı, Maecenas'a bağlı olan Horatius, Vergilius, Propertius ve Varius'un elinden çıkmıştır. Bu ayrışma, Maecenas'ın düzen yanlısı bir grup oluşturduğu, Messalla'nın ise muhalefete eğilimli şairleri etrafında toplayan bir karşı-güç olduğunu akla getirmektedir.⁴² Messalla ekibinin Augustus'a olan ilgisizliği ve sessizliğinin kasıtlı olmaması da mümkündür. Sadece Tibullus'un yazdıklarıyla bir çıkarım yapıp, Messalla'nın Horatius ve Vergilius ile de olan ilişkini göz ardı etmek, gelişigüzel bir yaklaşım olur. Messalla'yı bir muhalefet lideri olarak takdim etmek de yine zayıf bir yorumdur. Çünkü unutulmamalıdır ki, Messalla, iç savaşın erken dönemlerinde Augustus'a (Octavianus) direnmiş bile olsa, sonradan saf değiştirip Antonius'a karşı onunla birlikte savaşmış, birçok onur payesi ve maddi ödüller almıştır. Ayrıca Messalla'nın Augustus lehine propaganda yapmaları için şairleri teşvik etmiş olabileceğini yalanlayan hiçbir delil yoktur.⁴³ Aynı şekilde, Maecenas'ın desteklediği güldürü yazarlarından Melissus ve Fundanius, bilindiği kadarıyla, Augustus'a destek çıkan siyasi bir eser yazmamıştır. Ama her halükarda, patronaj sisteminin önemli bir boyutunu siyaset oluşturmuş olmalıdır.⁴⁴ **Satura** ve **epode** türü eserlerin çoğunun **Actium** öncesinde yazıldığını –ya da yazılabildiğini– gözden kaçırmamak gerekir.⁴⁵

Augustus'un kendisine bağladığı sanatçılar üzerindeki etkisini üç ayrı kimliğiyle incelemekte fayda vardır. Zira şiir ve şairlerle ilişkisi, kolaylıkla analiz edilemeyecek kadar karmaşıktır. Şairler karşısında üstlendiği farklı kimlikler; (1) bir dost ve hayran olarak Augustus, (2) ülkenin erk sembolü olarak Augustus, (3) devlet adamı olarak Augustus'tur.

İmparator'un Vergilius ve Horatius ile geliştirdiği yakın dostluk gerçekten istisnaidir. Augustus, söz konusu iki ünlü ozanın ölümünden sonra böylesi bir yakınlığı bir daha tekrarlamamıştır. Ayrıca, Augustus'tan sonra iktidara gelen imparatorların hiçbiri, sanatsal beğenilere sahip oldukları halde, onunkine yaklaşabilen nitelikte bir kültürel temasın içine giremediler.⁴⁶ Bununla birlikte Augustus'un bu dost ve hayran kimliği, diğer iki kimliğini silmedi. Augustus'un bir

⁴² White, **a.g.e.**,s.331.

⁴³ White, **a.g.e.**,s.331.

⁴⁴ White, **a.g.e.**,s.332.

⁴⁵ Griffin, **a.g.e.**, s.312.

⁴⁶ White, **a.g.e.**,s.332.

erk sembolü olarak şairlere etkisi, bu kimlikler içinde sertçe olmasa da her zaman hissettirdiği bir kimlikti. Toplumun en tepesindeki bir figür olarak, davranış ve stiliyle insanlara örnek teşkil etmekle yükümlüydü. Sadece siyaseti değil sosyal hayatı da tekeline almıştı.⁴⁷ Sosyal olayların hiçbir yönüne kayıtsız kalmayarak imparatorluğa damgasını vurmaktaydı. (Ovidius, daha sonraları, Augustus'un bu totaliter pozisyonunu bizzat devletin kendisiyle eşitleyecektir.⁴⁸) Augustus'un edebiyat üzerinde bir erk simgesi olarak yansıtılışında bir homojenlik olmadığı, şairden şaire hatta aynı şairin bir eserinden diğerine değişebildiği de vurgulanmalıdır.⁴⁹ İmparator, gerektiğinde üçüncü kimliğine yani devlet adamlığına da başvuruyordu. Bazı eserlerin (Horatius'un yazdığı **Carmen Saeculare** gibi) resmi bayramlarda ve törenlerde vitrine sunulması buna dair olumlu bir örnektir. Bu kimliğinin karanlık yüzünde ise, Ovidius'un sürgünü ve elegia yazarı Cornelius Gallus'un intiharı gibi olaylar vardır. İktidarının son on yılında Augustus'un, ününü lekeleyen hicivler karşısında ceza hükmünü çalıştırdığı, Suetonius tarafından **De Vitis Caesarum** eserinde kayıtlara geçmiştir:

“Etiam sparsos de se in curia famosos libellos nec expavit et magna cura redarguit ac ne requisitis quidem auctoribus id modo censuit, cognoscendum posthac de iis, qui libellos aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant.” (Suet.Aug.55)

“Şimdiye değin hakkında yayılan ve adını kötüye çıkaran yayınların üstüne gitmemiş, bunları yazarların tespiti ile uğraşmamış, büyük bir itina ile bu tür iddialara açıklama getirmişti. Ama bundan böyle, müstear isimler altında iftira amacıyla kitapçık ya da şiirler yayımlayanlar hakkında hukuki inceleme yapılmasının gerekliliğine kanaat getirdi.”

W.R.Johnson'a göre, Augustus'un son dönemi, vefa yıllarının bitişiyle birlikte bunalım ve kaygı yıllarının başlangıcıydı.⁵⁰ Fantham da, benzer bir şekilde, bu kötüye gidişi, Augustus için endişe dolu ve hemen hemen paranoyak bir yaşlılığın

⁴⁷ White, **a.g.e.**,s.333.

⁴⁸ “...res est publica Caesar.” (Tr.4.4.15)

⁴⁹ Karl Galinsky, **Augustan Culture : An Interpretive Introduction**, Princeton, 1996 şurada: White, **a.g.e.**,s.334.

⁵⁰ W.R.Johnson, **Darkness Visible**, University of California Press, 1979 şurada: P.J.Johnson, **Ovid before Exile : Art and Punishment in the Metamorphoses**, USA, University of Wisconsin Press, 2008, s.5.

başlangıcına⁵¹ ve ruhsal dengesindeki olağandışı bozulmaya⁵² bağlar. Söz konusu dönem, Ovidius'un Roma'dan kovulduğu yılı da içine almaktadır.

İmparator'un Maecenas aracılığıyla görüştüğü şairlerle olan ilişkilerinde siyasi güdünün belirleyici bir rol oynamış olduğu vurgulanmalıdır. Sistemli politikalar yürütmek ve toplumu manipüle etmek için zaman uygundu. Dahası, bu politikaları açık etmek şart değildi. Özel ve tüzel kişilik tanımındaki bulanıklık, Augustus yönetiminin ayırt edici bir özelliği idi.⁵³ Öte yandan, süreç içinde şairlerle iletişiminin giderek zayıflaması ve Maecenas'ın politika sahnesinden çekilmesi, ısrarlı ve kalıcı bir propaganda politikasının varlığı konusunda belli bir kuşku da yaratmaktadır.⁵⁴ Eich, propaganda denen nosyonun, yaşadığımız son iki yüzyıllık politik deneyim, kurum ve tekniklerle algılandığına dikkat çekerek, İmparator'un icraatlarının bu kalıplara bağlı kalmakla anlaşılamayacağını savunur. Benzer sıkıntının reklam, tanıtım, denetim ve sansür konuları için de geçerli olduğunu ilave eder.⁵⁵ Belki de, İngiliz ozan William Blake'in dediği gibi "sanat sarayın değil, saray sanatın peşinden gitmelidir."⁵⁶ Sanatı ideoloji uğruna çekip çevirmek eşyanın tabiatına aykırı olduğu için, böyle bir aşırı kalıcı olmayabilir.

Akılda tutulması gereken bir diğer olgu, Klasik Latin Edebiyatı'nın Roma İmparatorluğu için bir siyasi tahakküm ve kültürel hegemonya aracı olduğudur.⁵⁷ Grek Edebiyatı'na kıyasla daha yeni ve daha az zengin olduğu halde Latin Edebiyatı, Roma sultasının yayılmasında, fetihleriyle Grek kültürünü yaymaya çalışmış olan Büyük İskender'in çabalarından daha fazla etkili olmuştur.⁵⁸ Kolonilerin kültürel kaynaklarını adeta istimlak edip Romalılaştırarak devletin gücünü göstermesi ve büyütmesi yönünde çok yönlü ve pragmatik bir yetisi olan Latin Edebiyatı, sosyal

⁵¹ Elaine Fantham, **Roman Literary Culture: From Cicero to Apuleius**, USA, The Johns Hopkins University Press, 1996, s.111 şurada: P.J.Johnson, **Ovid before Exile : Art and Punishment in the Metamorphoses**, USA, University of Wisconsin Press, 2008, s.14.

⁵² Elaine Fantham, **Roman Literary Culture: From Cicero to Apuleius**, USA, The Johns Hopkins University Press, 1996, s.114 şurada: P.J.Johnson, **Ovid before Exile : Art and Punishment in the Metamorphoses**, USA, University of Wisconsin Press, 2008, s.15.

⁵³ White, **a.g.e.**, s.335.

⁵⁴ White, **a.g.e.**, s.335.

⁵⁵ Armin Eich, **Politische Literatur in der römischen Gesellschaft**, Cologne, 2000 şurada: White, **a.g.e.**, s.336.

⁵⁶ "Empire follows art and not vice versa." şurada: Habinek, **a.g.e.**, s.152.

⁵⁷ Habinek, **a.g.e.**, s.5.

⁵⁸ Habinek, **a.g.e.**, s.7.

otoriteyi kurmanın da etkili yollarından biriydi.⁵⁹ Galinsky bu durumu gayet isabetli biçimde, uluslararası strateji jargonunda geçen modern bir kavram olan “kültürün yumuşak gücüne”⁶⁰ benzetir. Geleneksel olarak aristokrat ve ataerkil bir yönetim yapısı ile varlığını idame ettiren bir devlette, edebiyatın sosyal bir fonksiyonu vardı.⁶¹ Bu bağlamda, hali hazırda Lucretius’un şiirleri, davaya adanmış şair tasavvuru için önemli bir emsal teşkil ediyordu. Gelenekten gelen ve **vates** (kahin ozan) ünvanının bahşedilmiş olduğu şairler, İmparator’un, Latin şiir dünyasına yüklemeye çalıştığı yeni işlevin kadim ve güçlü birer örneğiydiler. Eski bir terim olarak **vates**, bir şairi, toplumun sesi ve ilham kaynağı olarak tarif ediyordu.⁶² Saygı uyandıran **Romanus vates**⁶³ kimliğinin örtülü olarak içerdiği şiirsel yalınlık çağrışımını yeniden gündeme almanın anlamı, toplumsal olaylarla harekete geçen ve halkına bağlı olan bir şair tipi yaratmaktı.⁶⁴ Sırf sloganlara dayanıp pratik sonuçlara varmayan bir ideoloji körlüğüne düşmemek esastı. Fakat nihayetinde, gerçek dünyayla olan uzlaşmaz çelişkilerin, en kuvvetli doktrinleri bile aşındırdığı bir gerçektir. Yurttaşlık aşkı, ahlaki saflık, lüksün bastırılması, dindarlığın canlandırılması için yapılan resmi telkinler ile günlük hayatın beşeri zevkleri arasındaki sapmanın eninde sonunda afişe edilmesi kaçınılmazdı. Bunu yapacak olan kişiler de elbette, güzel ve kibar bir metropolis olan Roma’nın sanatçıları olacaktı.⁶⁵ Bunun işaretlerini, başkentten kibarca el etek çekmeyi yeğleyen tavrıyla ve **Odeler**’in son kitabındaki kimi üzgün pasajlarıyla Horatius zaten vermişti.⁶⁶

“*cur facunda parum decoro,
inter verba cadit lingua silentio?*” (Carm.4.1.35-6)

“neden geveze dilim düşüyor zaman zaman
hiç yakışksız bir sessizliğe?”⁶⁷

⁵⁹ Habinek, **a.g.e.**, s.3.

⁶⁰ “*non-military soft power of culture*” (Karl Galinsky, “Introduction”, **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007, reprint., s.4.)

⁶¹ Habinek, **a.g.e.**, s.4.

⁶² Gian B.Conte, **Latin Literature A History**, çev. Joseph B. Solodow, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1994, s.255.

⁶³ “*ille ego Romanus vates*” (Tr.5.7.55)

⁶⁴ Conte, **a.g.e.**, s.255.

⁶⁵ Conte, **a.g.e.**, s.257.

⁶⁶ Walter R. Johnson, “The Emotions of Patriotism : Properitus 4.6”, **California Studies in Classical Antiquity**, Vol.VI, 1973, s.174 şurada: E.J.Kenney, “Uncertainties”, **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney& W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.300.,dipnot 1.

⁶⁷ Horatius, **İambuslar, Lirik Şiirler, Satırlar, Mektuplar**, çev.Türkan Uzel, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, s.136.

Mutlak güç ile hayatın gerçekleri arasındaki ve yine bu mutlak güç ile edebiyat arasındaki çatlaklara –düşünüp taşınarak olmasa bile– belirgin şekilde parmak basan sanatçı, tatlı sert tarzı ile⁶⁸ Ovidius oldu. *Politik* bir rahatsızlığa çomak sokan kişinin, aynı zamanda dönemin en *apolitik* şairi olması büyük bir paradokstur.

Belli modellere sıkı sıkıya bağlı kalarak düşünmek; açıklanamayan verilerin göz ardı edilmesi veya elde olmayan bir veriyle ikame edilmesi ya da gizlenmesi risklerini doğurur. Buna istinaden, Augustus’un sosyal mühendisliğini ve edimlerini ve de şairlerin takındığı davranışları anlamaya çalışırken soyutlama ve genellemeye olabildiğince az başvurulmalıdır.⁶⁹ Barchiesi’nin kitabına verdiği isimle söylemek gerekirse, “Şair ve İmparator”⁷⁰ arasındaki ezeli ve ebedi çekişmeyi doğru analiz etmek için tedbirli ve akılcı yaklaşımlar elzemdir.

⁶⁸ “the smiling destroyer “ (Conte, **a.g.e.**,s.257.)

⁶⁹ White, **a.g.e.**,s.336.

⁷⁰ Alessandro Barchiesi, **Il poeta e il principe**, y.y., Laterza, 1994.

II. OVIDIUS'UN SÜRGÜN ÖNCESİNDEKİ TAVIRLARI HAKKINDA DEĞERLENDİRMELER

A. Amores

Buraya kadar olan bölümde, çalışmamızın iki ana öznesi (Ovidius ve Augustus), yaşadıkları ortam itibarıyla ve çağın genel özellikleriyle anlatıldı. Aralarında sürtüşmeye sebep olacak dinamiklerin ipuçları verildi. Böylelikle, Ovidius'un çan eğrisi biçimindeki kader çizgisini belirleyecek olan düşünce yapısı, sanat tarzı ve bağımlı olduğu hükümdardan oluşan çerçeve belirlendi. Şimdi sıra, **Ars Amatoria** ile zirveye ulaşan (ve **error** ile keskin bir iniş yapacak olan) şöhret yolunun mihenk taşlarını, metinlere dayalı olarak incelemeye geldi. Bunu yapmaktaki amaç, tezimizin de ortaya koymaya çalışacağı üzere, Ovidius'un Tomis'teki kavgacı ruh halinin ilk izlerini sürgün öncesi eserlerinde sürmektir. Buradan itibaren en büyük ilgi ve vurgu, ruhsal tahliller ve siyaset psikolojisi üzerine olacaktır.

Ovidius'un Propertius'a en çok öykündüğü eseri olan **Amores**, temelde aşk elegiası türünde bir denemedir. Karakteristik stilini oluşturmaya başladığı bu eserde ince esprilerle örülü entelektüel nitelik öne çıkar. Tür olarak benimsediği *elegia* için “bir ayağı aksak ama yine de münasip bir bayan”¹ tanımını yaparken bile kendine has esprili havasını hemen belli eder. Ovidius'un bu eserde aşkı ele alışı, eğlenceli bir uysallık ve teslimiyet biçimindedir. Bir aşğın divanelikleri, dalavereleri ve yaşadığı zahmetler keyif ve gülmeceyle, hoşgörülle ve kimi zaman abartılarak karikatürize edilir. Aşk hakkında diğer elegia yazarlarının biçare idealizmlerine ve töreci yazarların (Lucretius ve Cicero gibi) duruşlarına alternatif olarak, pratik bir yaklaşım sergiler.² Genel tekniği ve ruhu itibarıyla İskenderiye stilinde olup, alttan alta Augustus ve ilkelerine bir tavır da yansıtır. Çünkü şiiri için daha ulvi bir tema yerine aşkı seçmesi ve bir aşğın yaşamını yazmaya duyduğu coşkulu ilgi, evliliği özendiren

¹ **Am.**3.1.7-10

² John Barsby, **Ovid**, Greece & Rome, New Surveys in the Classics, No.12, Oxford, Clarendon Press, 1978, s.10.

resmi çabalara koşut değildi. Kitaptaki kimi dizeler, bu ters düşüşü göstermek açısından çarpıcıdır. Örneğin, 3.kitabın 3.şiirinde erotizm öne çıkmakta, tanrılar hafife alınmakta, onlara suç ortaklığı teklif edilmekte ve hatta varlıkları sorgulanmaktadır:

*“scilicet aeterni falsum iurare puellis
di quoque concedunt, formaque numen habet.” (Am.3.3.11-2)*

“ölümsüz tanrılar bile genç kızlar uğruna yalan yere yemin etmeye ses çıkarmazlar, belli ki güzelliğin de tanrısal bir gücü vardır.”

“siquis deus est, teneras amat ille puellas.” (Am.3.3.25)

“eğer ki bir tanrı varsa, körpe kızları seviyordur.”

*“di quoque habent oculos, di quoque pectus habent!
si deus ipse forem, numen sine fraude liceret
femina mendaci falleret ore meum.” (Am.3.3.42-4)*

“tanrıların gözleri de vardır, kalpleri de!
eğer ben tanrı olsaydım, yalancı ağızlarıyla benim kutsallığıma
ihanet eden kızların cezasız kalmasına ses çıkarmazdım.”

*“di faciles, peccasse semel concedite tuto,
et satis est; poenam culpa secunda ferat!” (Am.2.14.43-4)*

“ey iyi huylu tanrılar, yapılan yanlış a bir kerecik izin verin, yeter.
ikinci yanlış nasıl olsa cezalandırırsınız!”

Yukarıdaki son beyit, Ovidius’un sürgün cezası ile sonuçlanan **error**’u ister istemez akla getirir. Öyle ki, İmparator, ileride, adeta bu beyiti hayata geçirerek Şair’i cezalandıracaktır. **Ars Amatoria**’yı yazmakla işlediği kabahate tahammül edilecek ama sevecenliğe hiç marj kalmadığından³, ikinci kabahatı olan **error** bağışlanmayacaktır. Sürgün sonrası eserlerinin şahikası olan **Tristia**’nın 2.kitabında çok iyi dramatize edileceği üzere; **Ars**’ın intikamı, gecikme faiziyle birlikte gelecektir.⁴

³ Peter Green, **Ovid: The Poems of Exile**, Berkeley, University of California Press, 2005, s.xxi.

⁴ “sera redundavit veteris vindicta libelli” (Tr.2.545)
“eski kitap için alınan gecikmiş [bu] intikam, aşırıydı.”

Amores'in 1.kitabının 9.bölümünde ise –Romalılığın özündeki– askeri ideallere sataşma vardır. Ovidius, bir asker ile bir aşığı, uçarı biçimde ve kapsamlı olarak karşılaştırarak aralarındaki ortak yanları bulmakla uğraşır:

*“militat omnis amans, et habet sua castra Cupido;
Attice, crede mihi, militat omnis amans.
quae bello est habilis, Veneri quouque convenit aetas.*

...
*quos petiere duces animos in milite forti,
hos petit in socio bella puella viro.
pervigilant ambo.*

...
*militis officium longa est via; mitte puellam,
strenuus exemptu fine sequetur amans.*

...
*quis nisi vel miles vel amans et frigora noctis
et denso mixtas perferet imbre nives?
mittitur infestos alter speculator in hostes
in rivale oculos alter, ut hoste, tenet.
ille graves urbes, hic durae limen amicae
obsidet; hic portas frangit, at ille fores.*

...
*nempe maritorum somnis utuntur amantes,
et sua sopitis hostibus arma movent.
custodum transire manus vigilumque catervas
militis et miseri semper amantis opus.
Mars dubius nec certa Venus; victique resurgunt,
quosque neges umquam posse iacere, cadunt.
ergo desidiam quicumque vocabat amorem,
desinat. ingenii est experientis amor.*

...
*inde vides agilem nocturnaque bella gerentem.
qui nolet fieri desidiosus, amet!” (Am.1.9.1-46)*

“her aşık bir askerdir, Cupido da onun kampını bekler;
inan bana Atticus, bu böyledir.
yaşın savaşa uygunsu, Aşk’a da uygundur.

...
komutanın cesur bir askerde aradığı yüreği
güzel bir kız da erkek arkadaşında görmek ister.
asker de, aşık da teyakkuş durumdadır.

...
askerin vazifesi uzun bir yoldur; sevgiliyi gönder bak,
huzursuz aşık da onun peşinden sınır tanımaksızın gidecektir.

...
bir asker veya bir aşığın dışında kim gecenin dondurucu havasına
ve karla karışık yağmur çamura katlanabilir?
biri düşman faaliyetlerini gözetlesin diye yollanırken
diğeri adeta bir düşman gibi gördüğü rakibini kollar.
biri büyük büyük kentleri kuşatır, diğeri zorlu sevgilinin eşliğini;
biri kent kapılarını yıkar, diğeri ise evin kapısını.

...
elbette ki aşıklar kocaların uykusundan faydalanır,
kendi silahlarını uyuya kalan düşman için harekete geçirir.
gözcü kıtalarını ve nöbetçi birliklerini atlatmak

her zaman askerin ve zavallı aşğın görevidir.
Mars tereddütlü bir tanrıdır, zira Venus da kuşkucu bir tanrıça; mağluplar canlanırlar,
hiç yenilmeyeceğini düşündüklerin ise yere yıkılır.
yani her kim aşka aylaklık diyorsa boşversin,
aşk bir beceri ve deneyim işidir.
...
bundan böyle, gece karanlığındaki kıpır kıpır savaşları seyredeceksin,
aylak olmak istemeyen, aşık olsun!”

Birbirine zıt iki kozmik enerji olan aşk ve kavganın ilişkilendirilmesi, **Ilias**’ta Helen için Paris ve Menelaos’un ölesiye çekişmesini hatırlatır. Homeros’un aşk kahramanları aynı zamanda birer savaşçıdır. Benzer şekilde, Empedokles’in kozmik felsefesi de, birbirini tamamlayan ve sürekli sürtüşme halindeki bu iki unsuru yani sevgi ve ihtilafı, mitolojideki yaratılış öyküsünün merkezine koyar.⁵ Ovidius’un Grek yönü böylece daha ilk önemli yapıtında su yüzüne çıkmaktadır. Aşık ve kavga sözcüklerinin (“*amans militat*”) birbirini takip eden dizelerde⁶ tekrarlanması, zıt sözcüklerle anlamı kuvvetlendirmeye dönük mükemmel bir örnektir.⁷ Aşğın duygusal tecrübeleri içinde, yeri geldiğinde hırçınlığa ve rakibini aldatmaya izin vardır. Onun yapacağı, gönülleri fethetmektir, ülkeleri değil.⁸

Aşağıdaki dizelerde ise, ileride sık sık başvuracağı bir metaforun ilk örneklerine rastlanır. Iuppiter’e meydan okur gibi görünürken hedefinde büyük bir ihtimalle Augustus vardır. Sonradan psikolojik bir savaşa dönüşecek olan atışmanın tohumları atılıyor, ilk provaları yapılıyor gibidir:

*“ego cum Iove fulmen omisi;
excidit ingenio Iuppiter ipse meo.
Iuppiter, ignoscas! nil me tua tela iuvabant;
...
blanditias elegosque levis, mea tela, resumpsit.” (Am.2.1.17-21)*

“Iuppiter ile onun yıldırımına aldırış etmedim ben;
Iuppiter’in kendisi benim tabiatımdan farklıdır.
bağışlayasın Iuppiter! senin silahların beni hoşnut etmiyordu;
...
benim silahlarım olan narin elegialarımı kuşandım yeniden.”

⁵ Barbara W.Boyd, “A Poet Restored : Contemporary Scholarship and the Teaching of Ovid”, **A Concise Guide to Teaching Latin Literature**, ed. Ronnie Ancona, Norman, University of Oklahoma Press, 2007, s.30.

⁶ **Am.1.9.1-2**

⁷ Boyd, **a.g.e.**,s.32.

⁸ Boyd, **a.g.e.**,s.34.

Şu dizelerde ise Augustus’a yönelik bu kez açık bir cüret vardır:

*“blanditiae comites tibi erunt Errorque Furorque,
...
his tu militibus superas hominesque deosque”* (Am.1.2.35-7)

“Gaflet ve Tutku senin güvenilmez yol arkadaşların olacak,
...
böyle yoldaşlarla, insanların ve tanrıların hakkından gelirsın artık.”

Savaş meydanlarında yiğitliğin sembolü olan bir destan kahramanına (Achilles), hakiki bir komutana (Iulius Caesar), askeri zaferlere, kısaca savaşla anılan her şeye şiirle dolaylı şekilde hücum etmektedir. Verdiği ana fikir, sevginin savaştan üstün olduğudur. Şair, tercihini –gerçek mi değil mi meçhul bir sevgili olan– Corinna’dan yana yapmakta, şiddet unsuruyla daha en başta yolunu ayırmakta, askerlikle arasına mesafe koymaktadır:

“quid mihi profuerit velox cantatus Achilles?” (Am.2.1.29)

“eli çabukluğu ile methedilen Achilles’in bana ne faydası olabilirdi?”

“ingenium movit sola Corinna meum.” (Am.3.12.16)

“benim aklımı yalnızca Corinna çeliyor.”

*“...heroum clara valet
nomina; non apta est gratia vestra mihi!
...
carmina, purpureus quae mihi dictat Amor!”* (Am.2.1.35-38)

“...kahramanlığın ünlü isimleri, hoşçakalınız;
sizin zaferlerinizle ilgilenmiyorum!
...
bana şiirler yazdıran erguvan renkli Aşk!”

Yazın türü olarak destan ve trajediye beslediği soğukluğu, siyasi iktidarı da işin içine katan bir gönderme ile dile getirmekten kaçınmaz:

*“non ego contulerim sublimia carmina nostris;
obruit exiguas regia vestra fores.
sum levis, et mecum levis est, mea cura, Cupido”* (Am.3.1.39-41)

“O azametli şiirleri benimkilerle karşılaştırmış olmayayım;
senin haşmetkar sarayın, sıska dizeleri[mi] tepeledi.
narınım ben; sevgili Cupido da benim gibi narın”

Baştan sona zinayı ele aldığı 3.kitabın 4.şiiirindeki kaygısızlık, dönemin doktrinlerine taban tabana zıt olup ahlaksızlığa övgü olarak yorumlanabilecek kinayelerle doludur. Şair, cehenneme giden yolu, alaycılık taşlarıyla döşemeye daha şimdiden başlamıştır:

“ut iam servaris bene corpus, adultera mens est.” (Am.3.4.5)

“bedenini sıkı sıkıya korusan da, zihin rahat durmaz.”

“cui peccare licet, peccat minus.” (Am.3.4.9)

“günah işlemesine izin verilen, daha az günah işler.”

“crede mihi, vitia inritare vetando.” (Am.3.4.11)

“inan olsun ki, yasaklayarak zaafı azdırırsın.”

“nitimur in vetitum semper cupimusque negata.

...

centum fronte oculos, centum cervice gerebat

Argus — et hos unus saepe fefellit Amor;

...

*Penelope mansit, quamvis custode carebat,
inter tot iuvenes intemerata procos.” (Am.3.4.17-24)*

“yasaklanan şeyde ayak direriz daima ve de yapmamamız söyleneni isteriz.

...

yüz tanesi önde, yüz de arkada gözü vardı Argus’un —
ama tek bir Aşk, her seferinde bunların hepsini atlatıverdi.

...

bekçisiz, sahipsiz Penelope ise,
tüm genç taliplerin arasında saflığını bozmadan kaldı.”

Kitabın bu bölümünün devamında gelen daha da radikal söylemler gerçekten şaşırtıcıdır. Zinanın Roma’da artık fazla umursanmadığı, zinadan incinen bir erkeğin *köylü* sayıldığı ifade edilir. Buradan çıkan sonuç, Romalılığın sadelik (**simplicitas**) ve namus (**pudicitia**) erdemlerinin, Roma şehrinde tartışılır hale geldiğidir. Langlands, bunu, Roma’nın ahlak standartlarını sorgulayan ve **pudicitia**’nın sınırlarını test eden bir üslup⁹ olarak görür. Barchiesi, bu yeni durumu “geleneklerin kalıtsal değişimi” (**mutatio morum**)¹⁰ terimi ile açıklar. Devletin asli kurucu gücü

⁹ Rebecca Langlands, **Sexual Morality in Ancient Rome**, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, s.192.

¹⁰ Alessandro Barchiesi, “Woman on Top:Livia and Andromache”, **The Art of Love: Bimillennial Essays on Ovid’s Ars Amatoria and Remedia Amoris**, ed. Roy K.Gibson&Alison Sharrock, New York, Oxford University Press, 2006, s.97, dipnot 4.

olan Romalı çiftçinin, iffetli kalmayı başardığı için Roma şehrinde hakir görülmeye başlanması büyük bir ironidir:

*“rusticus est nimium, quem laedit adultera coniunx,
et notos mores non satis urbis habet.” (Am.3.4.37-8)*

“zinacı eşinden dolayı incinen erkek fazlaca taşralıdır,
şehrin malum görgüsüne yeterince sahip değildir.”

Kınanma sırası bu kez kurucu tanrılara gelir. Ayrıca aile müessesesi hakkında kullandığı ikircikli ifadeler de şaibelidir. **Pietas**¹¹ erdemi ile oyuncak gibi oynanması Augustus’un en son isteyeceği şey olduğu halde, Şair, keyif içinde ateşle oynamaktadır:

*“in qua Martigenae non sunt sine crimine nati
Romulus Iliades Iliadesque Remus.” (Am.3.4.39-40)*

“Truvalı kadından doğma Romulus ve Remus
şu Mars’ın evlatları, dünyaya günahsız gelmemişlerdi.”

*“si sapis, indulge dominae vultusque severos
exue, nec rigidi iura tuere viri,
et cole quos dedit — multos dabit — uxor amicos.” (Am.3.4.43-45)*

“akıllı olman gerekiyorsa eğer; hanımefendilere hoş görün, sert bakışları bırak,
haşın bir erkeğin hakkı gözetilmemeli,
ve eşinin vesile olacağı —çokça olacaktır— hanım dostlara da hürmet et.”

İnsan doğasının, hırslarına yenik düşerek siyasi, askeri ve ekonomik taşkınlıklara kapıldığını ve etrafına haksızlık ettiğini söyleyerek dünya görüşü açısından pasifist bir tutum aldığını belli edecektir. Barışdan yanadır ama dikte ettirilen ya da telkinlerle parlatılıp benimsetilmeye çalışılan değil, doğal mecrasında yürüyen bir barıştır beklediği. Tanrıların da açgözlülükten paylarını aldığını belirtmekle aslında yine İmparator’a bir gönderme yapar. “Yeryüzü yetmedi denizleri de sahiplendiniz; hadi oldu olacak gökyüzü de sizin olsun!” diyerek Romalı hükümdarların tanrısallaştırılmasını iğneler. Aşağıdaki dizelerde tüm bu eleştirilerin

¹¹ “Göreve, aileye, tanrıya ve devlete bağlılık” (Müzehher Erim, **Latin Edebiyatı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1987, s.142.)

yanısıra, Roma’da sadece ahlakın değil siyasetin de yozlaştığını ve vicdansızlaştığını ima eder:

*“contra te sollers, hominum natura, fuisti
et nimium damnis ingeniosa tuis.” (Am.3.8.45-6)*

“ey insan doğası, kendini karşına almakta üstüne yok,
ve kendine zarar vermekte pek marifetliydin.”

*“quid tibi cum pelago — terra contenta fuisses!
cur non et caelum, tertia regna, petis?” (Am.3.8.49-50)*

“denizler sizin olduğunda — kara parçaları ile yetinmiş olmamız gerekirdi!
şimdi neden üçüncü bölge olan gökyüzünü de istemeyesiniz ki?”

*“possidet inventas sanguine miles opes.
curia pauperibus clausa est — dat census honores.” (Am.3.8.54-5)*

“asker, karşısına çıkan ganimeti kanla sahiplenir,
meclis, yoksullara kapalıdır — mal mülk, payeleri de hasıl ediyor.”

Kitabın son bölümünde bir sanatçı olarak iddiasını, geleceğe dönük hevesini, başarı arzusunu yüklenir. Bu uğurda ne tarz bir yol takip edeceğini, şiir dünyasında nasıl bir boşluğu dolduracağını açıklar. Kendisine referans olarak aldığı meslektaşlarını ve tanrıyı zikreder. Neşeli bir ruh haliyle tabularla didişmekten hoşlanan bir ozan doğmaktadır:

*“Mantua Vergilio, gaudet Verona Catullo;
Paelignae dicar gloria gentis ego.*

...
*‘quae tantum’ dicat ‘potuistis ferre poetam,
quantulacumque estis, vos ego magna voco.’*

...
*corniger increpuit thyrsos gravior Lyaeus.
pulsanda est magnis area maior equis.
inbelles elegi, genialis Musa, valete.” (Am.3.15.7-20)*

“Mantua şehri Vergilius ile, Verona ise Catullus ile sevinç duyar;
benim için de Paeligna soyunun gururu denecek.

...
birisi diyecektir ki ‘ne kadar büyük bir şair yetiştirmişsiniz
küçük bir şehir de olsanız benim gözümde büyüksünüz’.

...
boynuzlu Bacchus o ağır asası ile seslendi:
koca küheylanlarla taranacak çok diyar var.
uyşal elegialar ve şen yüzlü esin perisi, tekrar görüşürüz.”

Ahlakçı reform programının standartlarından sapan tüm bu işaretlere karşın Barsby'e göre, **Amores**'i, "Augustus karşıtı" olmaktan ziyade "Augustus'a kayıtsız" olarak kabul etmek daha doğrudur. En azından yazılışındaki niyet itibarıyla eseri, apolitik olarak görmekten yanadır.¹² Hardie de bu görüşe yakın durarak, Ovidius'un tutumunu, baskı yönetimine karşı geliştirilmiş bir savunma tekniği olmaktan ziyade, esas itibarıyla apolitik bir şairin Augustus'un ciddiyetine yönelik bir tepkisi olarak yorumlar.¹³ Öte yandan Green'e göre, Ovidius'a başlangıç olarak iyi bir tanıtım sağlayan bu şiirle; sosyetik kibar sınıfın¹⁴ içinde debelendiği sorumsuz ve tehlikeli ilişkilerin¹⁵ varlığı duyurulmaktadır.¹⁶ (Şair, daha sonra **Ars Amatoria** ile bu kanaati teyit edecektir.) Augustus'un **Lex Iulia de Maritandis Ordinibus** ve **Lex Iulia de Adulteriis Coercendis** adlarıyla anılan mevzuatlarla kontrol altına alma ihtiyacı duyduğu kadın cinselliği¹⁷ ve teşvik ettiği evlilik hayatı üzerindeki ahlaki krizin¹⁸ hala devam ettiği, **Amores** ile çitlatılmaktadır. Gibson, **Lex Iulia** düzenlemelerinin, Augustus'un genel ideolojisi ile icraati arasındaki bir tutarsızlığı gösterdiğini söyler. Siyasi itidal iddiası taşıyan Augustus, evli kadın (**matrona**) ile iffetsiz kadın (**meretrix**) arasında etik sınıflamalara giden ve iffetsizlik (**stuprum**) suçunu detaylarıyla tanımlayan aşırı yasalarla toplumda bir kutuplaşmaya sebep olarak kendisiyle çelişmektedir. Ovidius ise bu meselede orta yolun ısrarlı savunucusu kimliğiyle kendisini her fırsatta ifade edecek¹⁹ ve meseleye müdahil olmaktan çekinmeyecektir.²⁰

Boyd'a göre, Ovidius'u tüm elegiaları içinde temsil edebilen bir bölüm olarak²¹ **Amores** 1.9'a akademik düzeyde sık sık başvurulmaktadır.²² Şair'in, sürgün

¹² Barsby, **a.g.e.**, s.11.

¹³ Philip Hardie, "Ovid and Early Imperial Literature", **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.35.

¹⁴ "*beau monde*" (Green)

¹⁵ "*liasons dangereuses*" (Green)

¹⁶ Green, **a.g.e.**, s.xxi.

¹⁷ Elaine Fantham, "Book Review : Ovid and Augustus, a political reading of Ovid's erotic poems by P.J.Davis", **International Journal of the Classical Traditions**, Vol.15, No.3 (September 2008), s.491.

¹⁸ Langlands, **a.g.e.**, s.66.

¹⁹ Roy K.Gibson, "Ovid, Augustus and the Politics of Moderation", **The Art of Love: Bimillennial Essays on Ovid's Ars Amatoria and Remedia Amoris**, ed. Roy K.Gibson&Alison Sharrock, New York, Oxford University Press, 2006, s.141.

²⁰ Barchiesi, **a.g.e.**, s.97.

²¹ "*pars pro toto*": bütünden bir parça

²² Boyd, **a.g.e.**, s.29

öncesi ruh haline ve Greko-Romen bakış açısına dair ilk izlenimleri edinmede bu yapının faydalı veri sağladığı açıktır. Deroux’ya göre, Ovidius’un üstü kapalı biçimde iletmiş her söylentide Augustus’a ayrılmış bir yer vardır. Kinayeler ile İmparator arasında sanki bir analogi oluşturulmuştur.²³

Tezimizin giriş bölümünde Ovidius’un sanatçı kişiliği tartışılırken, Latin diline yetkinliği sebebiyle Vergilius’un düzeyini yakalamayı başardığı²⁴ not edilmişti. Tarrant, Ovidius’un, henüz sürgün öncesi kariyerinde, Vergilius’un başarısını yinelemeyi hatta aşmayı aklına koyduğunun belirtisi olarak **Amores**’in açılış dizesinin ilk kelimesini gösterir; **arma**²⁵. **Aeneis** destanının da açılışını yapan aynı kelimenin²⁶ Ovidius tarafından tesadüfen seçilmediğini düşünür.²⁷ Otoritenin başındaki kişiye olduğu kadar, otorite ile uzlaşmaya çaba göstermiş ve antagonist görünmekten çekinmiş olan meslektaşlarına karşı da içten içe meydan okuyan bir tutum içine girmiş olduğunu belli etmektedir.²⁸

B. Heroides

Amores’e hakim olan (ve esere yakışan) ironi, retorik ve nüktelerle okuru eğlendirme amacının, **Heroides**’te de devam ettiği gözlenmekle birlikte; lirizm, **pathos** ve insan davranışının içyüzünü arama çabalarına da rastlanmaktadır.²⁹ Eski Yunan Edebiyatı’nda nazım formda yazılmış mektuplar olduğuna dair kesin delillere rastlanmamıştır. Yine de, bu yazın türünde daha eskiden kaleme alınmış Hellenistik eserlerin varlığından Ovidius haberdar olmuşsa bile, bu durum **Heroides**’in

²³ Carl Deroux, **Studies in Latin Literature and Roman History I**, Vol..XIII, ed. Carl Deroux, Belgium, La Revue Latomus, 1979, s.344.

²⁴ Bkz.: s.12.

²⁵ “*arma gravi numero...*” (**Am.1.1**)

²⁶ “*arma virumque cano...*” (**Verg.A.1.1**)

²⁷ Richard Tarrant, “Ovid and Ancient Literary History”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.23.

²⁸ Selefleri iyi tanımak ve onlarla rekabet etmek anlamına gelen **aemulatio** Latin şiirinde yaygın bir gelenektir. Ovidius’daki Vergilius kompleksi **Ex Ponto**’da dahi kendini gösterecektir. “*omnia deficiunt, animus tamen omnia vincit*” (**Pont.2.7.75**) dizesinin, Vergilius’un “*omnia vincit Amor*” (**Ecl.10.69**) ve “*labor omnia vicit*” (**G.1.145**) dizelerinden ilham aldığı barizdir.

²⁹ Barsby, **a.g.e.**, s.16.

orijinalliğine gölge düşürmez.³⁰ **Heroides**'in bir diğer önemi, Şair'in en büyük eseri (**opus magnum**) sayılan **Metamorphoses** ile en olgun halini bulacak olan mitolojiyi canlandırma girişiminin ilk ürünü olmasıdır. Aşk şiirleri için sadece örnekleme (**exemplum**) vasıtası olan mitoloji, **Heroides** sayesinde, insana uyarlanmış modern bir yorumla, kendi başına bir konu haline dönüşmüştür. Her ne kadar bu eser aşk elegialarının –klasikleşmiş olan– sevgiliden ayrılma temasına dayalı da olsa, dram yaratmak için daha fazla karakter, mekan ve imkan taşıyan mitoloji evreni ile Ovidius, elegia kahramanlarının olay sınırlarını genişletmeyi başarmıştır.³¹ Olayların subjektifliği ve bireyin kendini aldatma yeteneği hakkında yorumlara açık dizeleriyle, alışılaacağı üzere, açık ifadelerden kaçınmıştır. Barsby, **Amores**'te olduğu gibi bu şiirde de, günün siyasi koşullarıyla ilgili doğrudan bir eleştiriye rastlamaz ve rahatlıkla “Augustus’a kayıtsız” bir çalışma olarak niteler. Fantham ise siyasi çerçevede Ovidius'un meramını dışarıdan anlamamanın zor olduğunu belirterek, daha çok içerik üzerine düşünmeyi tercih eder.³²

Heroides, bir daha eski haline döndürülemeyecek bir kaybın insanı yazmaya sevkettiği mektuplardan oluşan bir derlemedir.³³ Taraflardan kadın olanı kendini incinmiş hissetmektedir ve muhatabını bir daha görme şansı olmayacaktır. Kendini haklı göstermeye dönük hem savunma hem de itham içeren bu **in absentia**³⁴ mektuplar içinde Dido-Aeneas aşkına dair olan 7.mektup tartışmaya en açık olanıdır. **Aeneis** destanının akışındaki kritik öneminden soyutlanarak, aşığı tarafından terk edilmiş gururlu bir kadın üzerine yapılmış psikopatalojik³⁵ bir çalışmayı andırır.³⁶ Esasen eserin tamamı, Ovidius'un psikolojik algılarına³⁷ ve kadın aklını okumaya gösterdiği olağanüstü sempatiye³⁸ dayalıdır. Dido'nun ağzından Aeneas'a yönelen ayıplayıcı tabirlerin (sadakatsızlık, yalancılık gibi) yabancı bir kraliçenin önyargılı düşünceleri mi yoksa Şair'in kendi düşünceleri mi olduğu ise, Ovidius'un müphem tutumu içinde okura bırakılmaktadır. Tarrant ise, intihar arifesinde yazılan bu

³⁰ Barsby, **a.g.e.**, s.13.

³¹ Barsby, **a.g.e.**, s.17.

³² Fantham, **a.g.e.**, s.491.

³³ Hardie, **a.g.e.**, s.2.

³⁴ Uzakta olan; meçhulde olan; bulunulan ortamda eksik olan.

³⁵ Zihin ya da davranış bozukluğu ile ilgili.

³⁶ Barsby, **a.g.e.**, s.15.

³⁷ Barsby, **a.g.e.**, s.14.

³⁸ Bkz.: s.4,6,9.

mektubu, **Aeneis** destanına karşı gösterilmiş en eski ve en gözüpek tepkilerden biri olarak değerlendirmekten yanadır.³⁹ Ovidius, Dido'nun karakterini kasten revize ederek onu daha sevecen, öyküsünü daha dokunaklı kılmış, Vergilius'un dilini ise devrikleştirerek amansız bir epigrama dönüştürmüştür.⁴⁰ Isbell'in iddiası da bunu destekler mahiyette olup, olayın dışında kalarak ve üçüncü tekil şahıs yazan biriyle (Vergilius), mektup stilinde ve birinci tekil şahıs yazan birinin (Ovidius) anlatımlarının ve yarattıkları karakterlerin adamakıllı farklı olabileceğini savunur⁴¹:

*"Aenean animo noxque diesque refert.
ille quidem male gratus et ad mea munera surdus."* (Ep.7.28-9)

"aklım fikrim gece gündüz Aeneas'ta.
o ise kıymet bilmekte başarısız ve yaptıklarına duyarsız."

"sed queror infidum." (Ep.7.32)
"fakat vefasızlığından şikayetim var."

"frater Amor; castris militet ille tuis." (Ep.7.34)
"kardeşim Aşk; senin saflarında savaşsın o Aeneas."

*"omnia mentiris; neque enim tua fallere lingua
incipit a nobis, primaque plector ego".* (Ep.7.83-4)
"söylediğin her şey yalan; senin dilin insanları aldatmaya
bizimle başlamadı, bunun cezasını ilk çeken ben değilim."

*"sed iubet ire deus" vellem, vetuisset adire
Punica nec Teucris pressa fuisset humus.
hoc duce nempe deo ventis agitaris iniquis."* (Ep.7.143-5)
"ama gitmemi tanrı istiyor' diyorsun da keşke gelmene izin vermeseydim
Kartaca toprağına Truvalılarca ayak basılmamış olsaydı
şüphesiz [aynı] tanrıydı seni ters rüzgarlarla buraya atan."

"hic pacis leges, hic locus arma capit." (Ep.7.160)
"işte şurada silahlar, şurada da barış yasaları var."

"quod crimen dicis praeter amasse meum?" (Ep.7.168)
"aşık olmanın ötesinde suçum nedir dersin?"

*"praebuit Aeneas et causam mortis et ense.
ipsa sua Dido concidit usa manu."* (Ep.7.199-200)
"Aeneas ölmem için bana hem sebep hem de hançer sağladı.
Dido da bizzat kendi eliyle uygulayıp, bu dünyadan göçtü gitti."

³⁹ Tarrant, **a.g.e.**, s.25.

⁴⁰ Tarrant, **a.g.e.**, s.25.

⁴¹ Harold Isbell, **Heroides : Ovid**, Great Britain, Penguin Books, 1990, s.56.

Yukarıda **Ep.7.34**'de aşk ve savaşçılığın, **Amores**'te olduğu gibi aynı kadrja sokulduğu görülmektedir. Aşkın erdemlerinin de askerlikten aşağı kalır bir yanı olmadığı söylenir. Zira **Ep.7.160**'ta Aeneas'tan, iki kudretli enerji yani aşk ve savaş arasında bir seçim yapması istenmektedir.

Bir düşüncenin lehte ya da aleyhte algılanma düzeyi, okurun ya da eleştirmenin ideolojik görüşünün bir fonksiyonudur. Bu düşüncenin okur tarafından nasıl yorumlandığı, nasıl alımlandığı, nasıl algılandığı ile ilgilidir.⁴² Phaedra'nın Hippolytus'a yazdığı mektupta (4.mektup) ise zinaya davetiye gibi algılanacak ifadeler yer alır ve **pietas**'ı arkaik bir meseleymiş gibi gören **Amores**'teki söylem aynen devam eder. Dido'nun mektubunda olduğu gibi burada da okurun, Augustus karşıtlığından şüphelenmesi ve gizli anlamların çekiciliğine kapılması⁴³ doğaldır:

*“quidquid Amor iussit, non est contemnere tutum;
regnat et in dominos ius habet ille deos.” (Ep.4.11-12)*

“Aşk'ın emrettiği şeyler savsaklanmamalıdır;
o ki tanrıları yönetir, hükmedenlere hükmeder.”

“et pariter nostrum fiet uterque nocens.” (Ep.4.28)

“ikimiz de aynı derece günahkar olalım.”

*“si mihi concedat Iuno fratremque virumque,
Hippolytum videor praepositura Iovi!” (Ep.4.35-6)*

“ola ki Iuno'nun eşi ve kardeşi olan Iuppiter lütuf olarak verilse,
yine de Hippolytus bana daha tercihe şayan görünürdü.”

“ista vetus pietas, aevo moritura futuro

...

*Iuppiter esse pium statuit, quodcumque iuaret,
et fas omne facit fratre marita soror.” (Ep.4.131-4)*

“şu eski püskü dindarlık zaman içinde ölüp gidecektir

...

hoşa giden her şeyin doğru olduğunu tayin eden Iuppiter'in kendisidir,
kızkardeşi ile evlenmekle her şeyi dinen caiz kılmıştır.”

“quid deceat, non videt ullus amans. “

...profugusque pudor sua signa reliquit.” (Ep.4.154-5)

“hiçbir aşık neyin yakışık alabileceğine bakmaz.

... ve kaçkın iffet bütün nişanlarını bırakır gider.”

⁴² Sergio Casali, “The Art of Making Oneself Hatred”, **The Art of Love: Bimilennial Essays on Ovid's Ars Amatoria and Remedia Amoris**, ed. Roy K.Gibson&Alison Sharrock, New York, Oxford University Press, 2006, s.217.

⁴³ A.e.

“*nobilitas sub amore iacet!*” (Ep.4.161)

“aşkın arkasında asalet yatar!”

Seçtiği kahramanlarla sadece zinaya değil aynı zamanda ensest ilişkiye de çağrışım yapan 4.mektupta Iuppiter ile Iuno örneğinin verilmesi⁴⁴ bir tesadüf değildir. Ovidius’un tanrılara ve tanrılar vasıtasıyla Augustus’a dokundurmakta sık sık kullanacağı ustaca ve sinsice bir yoldur. İkili mektupların kahramanlarından olan Paris’in Helen’e yazdığı 16.mektuptaki töreleri zorlayan ve geleneksel yapıyı sarsan dizeler, Şair’in revizyonist ve proto-feminist⁴⁵ zihin yapısını yansıtır niteliktedir:

“*a, nimium simplex Helene, ne rustica dicam,
hanc faciem culpa posse carere putas?
aut faciem mutes aut sis non dura, necesse est;
lis est cum forma magna pudicitiae.
Iuppiter his gaudet, gaudet Venus aurea furtis;
haec tibi nempe patrem furta dedere Iovem.*” (Ep.16.287-92)

“çok basit Helen, kaba saba konuşmak gibi olmasın ama
böylesi güzel bir çehrenin günahsız kalabileceğini düşünebiliyor musun?
ya bu [güzel] çehreni değiştirmen ya da katı olmaman gerekiyor;
güzellikle tevazu birbiriyle hırgür eder.
hem Iuppiter hem de muhteşem Venus, entrikalardan zevk alırlar;
kesin böyle bir dalavere, Iuppiter’i sana baba eyledi.”

“*nunc ea peccemus quae corriget hora iugalis.*” (Ep.16.297)

“evlendiğimizde zaten [kendiliğinden] düzelecek olan o kusuru şimdi işleyelim.”

“*cogimur ipsius commoditate frui:
aut erimus stulti...*” (Ep.16.312-3)

“onun bu lütfundan faydalanmaya mecbur bırakılıyoruz:
aksi halde aptallık edeceğiz...”

Helen’in cevabi mektubu (17.mektup) ile Ovidius, yasak aşkın taşıdığı ihtilaf ve yıkım potansiyelini, tutku ve cilve ilişkisini, tanrıların zaafalarını gergef işler gibi anlatır:

“*ad possessa venis praeceptaque gaudia serus;
spes tua lenta fuit; quod petis, alter habet.*” (Ep.17.109-110)

“daha tez davranılıp sahiplenilmiş bir keyif için geç kaldın;
kesat bir ümit seninki; peşinde olduğun şey bir başkasına ait.”

⁴⁴ Bkz.: yuk. (Ep.4.131-4)

⁴⁵ Hardie, a.g.e.,s.12.

“*laudatrix Venus est invidiosa mihi.*” (Ep.17.128)

“Venus’un övgüsünü kazanmışsam kıskançlığını da kazanmışımdır.”

“*an nescis longas regibus esse manus?*” (Ep.17.168)

“kralların elleri uzundur, bilmez misin yoksa?”

“*...forma timere facit.*” (Ep.17.176)

“...güzellik başa bela oluyor.”

“*...in dubio pectora nostra labant.*” (Ep.17.180)

“...kalplerimiz kararsızlık içinde yalpalıyor.”

“*certus in hospitibus non est amor.*” (Ep.17.193)

“konuklara aşık olmak tekin değildir.”

“*nec dubito, quin te si prosequar arma parentur.*” (Ep.17.247)

“hiç şüphe yok ki peşime takıldığında, silahlar da kınından çıkacaktır.”

“*haec mora sit voto forsan amica tuo.
hactenus.*” (Ep.17.266-7)

“bu tutkuna dostça bir ara veresin,
galiba kafi artık.”

Hükümdarların, bazı şeyleri görmeseler bile işitebileceklerini ima ettiği dizelerde⁴⁶, –ikili mektupların sürgünde yazılmış olabileceği ihtimali de göz önüne alındığında– kolay ulaşılabilir bir hükümdar iken siyasi ve kültürel realiteden uzaklaşıp kuşkucu ve baskıcı bir diktatöre dönüşen⁴⁷ Augustus’un kastedildiği akla gelir. Hasmane bir rejim altında yaşanırken, siyasi kişiliklerin anlatımında sembollere başvurulması kaçınılmazdır. Hakiki olan ile görünür olan arasındaki kaçamak bölgeye yerleşip, hakikatın bir suretini yaratmak ve tezatlarla dayalı absürd bir siyasi tiyatro sahnesi yaratmak tek çaredir.⁴⁸ İçi boşalmış bir sistemin göstergesi olan yapay bir dille anlatımı denemek gerekir.⁴⁹

Çalışmamızın III.bölümünü oluşturacak olan sürgün sonrası eserleri kapsamında enine boyuna inceleneceği için şimdiden değinilmesi erken gibi görünse de, **Heroides**’in ikili mektupları bahis konusu olduğu için şimdi burada aktarılması

⁴⁶ Bkz.: yuk. (Ep.17.168)

⁴⁷ Hardie, a.g.e.,s.34.

⁴⁸ Hardie, a.g.e.,s.44.

⁴⁹ Hardie, a.g.e.,s.45.

gereken bir tespit vardır; Ovidius'un sürgün mektuplarındaki ruh hali, **Heroides**'teki kadın kahramanların kırgın, kıskanç, öfkeli, taşkın ve içini dökmeye meyilli hisleriyle örtüşmektedir.⁵⁰ Mitolojik kahramanlar için kurguladığı sanal profillerin bir benzerini, kendi gerçek kişiliğine (**propria persona**) uyarlamak zorunda kalacaktır. Sürgün mektupları da tıpkı **Heroides**'teki hayali mektuplar gibi, yerine ulaşma ve okunma garantisinin olmaması nedeniyle **in absentia**'dan izler taşıyacaktır.

Bunun yanında, sanal mektuplardaki muhatapların sadece uzam değil, zaman yönüyle de mevcut olmayışları ilginç bir nüanstır.⁵¹ Bir yazın türü olarak mektup, anlık duygulanımları yansıtabilen özelliğinden dolayı, Şair'e, spontanelik, içtenlik ve sahicilik vurgularını daha etkili yapabilme fırsatı vermektedir.⁵² Kendilerini ifade ederken farkında olmadan retoriğe kaysalar bile kalpten konuştuklarını –daha doğrusu konuşturulduklarını– anlamamak olanaksızdır. Okurlar, aşk mevzuları dinlemek üzere bir söyleve iştirak etmiş olan katılımcılara benzetilir.⁵³ Ovidius ise, kendi edebi bakışını, eser kahramanları vasıtasıyla konuşturan, yaratıcı varlığıyla adeta ayrı bir kişi gibi hikayede yerini alan, kahramanları geri planda bırakma pahasına kendine imtiyaz sağlayan bir manipülatördür.⁵⁴ Hazır bir metni yeniden yazarak kendileştirmek, Ovidius'un ayırdedici bir özelliği olup sürgün öncesi geliştirdiği bu tutumunu sürgün sonrası ürünlerinde de sürdürecektir.

Duygusallığın dışavurumunu sofistike biçimde sergileyen; sevgiyi özendiren; sevgiyi, ordunun dillere destan askeri gücüne üstün, etik geleneğe ise denk tutan dizeleriyle **Heroides**, yaklaşmakta olan **Ars Amatoria**'nın işaret fişeğidir. Aşkın öğretmeni (**praeceptor amoris**)⁵⁵ takma adıyla ünlenecek olan Şair'in staj dönemi tamamlanmak üzeredir:

*“denique tutus amor meus est; ibi nulla parantur
bella nec ultrices advehit unda rates.” (Ep.5.91-2)*

⁵⁰ Thomas Habinek, “Ovid and Empire”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.59.

⁵¹ Duncan F. Kennedy, “Epistolarity: the Heroides”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.221.

⁵² Kennedy, **a.g.e.**,s.222.

⁵³ Roland Barthes, **A Lover's Discourse: Fragments**, çev.R.Howard, London, 1979, s.13,14 şurada : Kennedy, **a.g.e.**,s.228.

⁵⁴ Kennedy, **a.g.e.**,s.227.

⁵⁵ “Naso magister erat.” (**Ars** 2.744)

“kısaca söylemek gerekirse, benim sevgim güvenilirdir;
burada ne bir savaş hazırlığı vardır, ne de dalgaların taşıyıp getirdiği hınç dolu gemiler.”

“*moribus et forma conciliandus amor.*” (Ep.6.96)

“aşk; güzellik ve karakterle bağdaştırılmalıdır.”

“*plus tibi quam Iuno nocuit Venus.*” (Ep.9.11)

“Iuno’dan daha ziyade Venus (Aşk) idi senin canını yakan.”

“*hinc amor, hinc timor est—ipsum timor auget amorem.*” (Ep.12.64)

“bu yanda aşk, şu yanda korku var --- korku, aşkı büyütüyor kendiliğinden.”

Şiirsel ilham açısından aynı derecede değerli olan iki unsurun, yani aşk ve korkunun, şiirsel tınıyı arttırmada gayet güzel eğip büküldüğü bir yapıttır **Heroides**. Şair’in, tınıyla beraber, okurun ve İmparator’un gerilimini arttırma iştahı da artmaktadır.

C. Ars Amatoria

Ovidius’un yetkinliğinin ve popülerliğinin giderek yükseldiği dönem ile Augustus’un otoritesini sarsan ailevi dertlerin ve devlet meselelerinin arttığı dönemin birbiriyle çakışması, bu iki önemli kişiliğin arasındaki tansiyonu arttıran bir etkidir.

Her şeyden önce, büyük edebi çalışmalarda alışlageldiğinden farklı olarak **Ars Amatoria**’nın belli bir kültür danışmanına ithaf edilmemiş olması, Ovidius’un ilahi bir esinlenmeyi reddedip, tamamıyla kendi aklına dayandığını ilan eden bir tutumdur.⁵⁶ **Ars** ve **Remedia**’yı yazarken, ilk planda sağduyu ile değil dürtü ve tutku ile hareket etmiştir.⁵⁷ *Aşk içinde oyun, oyun içinde aşk* fikri çerçevesinde aşk teması bir tür **furor**⁵⁸ gibi ele alınıyordu. Aşk bir gam kaynağı değil, daha ziyade bir yarışma idi. İçinde hileye de yer olan bireysel bir oyun ve gerçek duygulanımların mümkün olduğunca dışarı vurulmadığı bir gönül macerası idi.⁵⁹ Eserin bir diğer önemli yanı, okuyucularına birer öğrenci, yazarına da bir usta hoca olarak rol

⁵⁶ Barsby, **a.g.e.**, s.19.

⁵⁷ “*et quod nunc ratio est, impetus ante fuit.*” (Rem.10)

⁵⁸ Barsby, **a.g.e.**, s.20.

⁵⁹ Barsby, **a.g.e.**, s.20.

biçmesi idi. Böylesi bir ayırım, esere daha en başından güçlü bir didaktik unsur katıyordu.

Heroides, mitoloji dünyasında; **Amores** ise yarı Romalı yarı Grek bir elegia dünyasında geçerken; **Ars**'ın kurulduğu mekan, şaşmaz bir şekilde çağdaş Roma idi. **Amores**'te ve **Heroides**'te hissettirilen bazı tezler şimdi birdenbire kuvvetlice dillendirilmektedir. Ovidius, modern Roma'nın şaşaasından ve **cultus**'a uygun yaşamından yana tutum belirleyerek, mazinin ve kırsal sadeliğin ideal alınmasını yadsıyordu.⁶⁰ Dahası, bazı akademisyenlere göre **Georgica**'ya yapılan kimi göndermelerle Vergilius tarafından işlenen vatanseverlik kasıtlı olarak alaya alınıyordu.⁶¹ Barsby'e göre **Ars**, evliliği özendirme çabalarıyla çelişen bir *fesat kılavuzu* idi:

“lite fugent nuptaeque viros nuptasque mariti.” (Ars 2.153)

“bırakın eşler birbirleriyle mahkemelik olup ayrılınsınlar.”

Augustus'un dış politikası çekiştiriliyordu:

*“ecce, parat Caesar domito quod defuit orbi
addere: nunc, oriens ultime, noster eris.” (Ars 1.177-8)*

“bak işte, ıslah edilmekte eksik kalan bir yeri ilhak etmeye hazırlanıyor Caesar: doğunun uzak ülkeleri de artık bizim olacak.”

Halka açık gösteriler küçümseniyordu:

*“quid, modo cum belli navalis imagine Caesar
Persidas induxit Cecropiasque rates?” (Ars 1.171-2)*

“nasıl da Pers ve Atina gemileri arasında
hayali bir deniz savaşı tatbikatı yaptırmıştı Caesar?”

Tanrılara saygıda kusur ediliyordu:

“expedit esse deos, et, ut expedit, esse putemus.” (Ars 1.637)

“tanrıların varlığı işe yaramaktadır ve bizler de yararlı oldukları için
var olduklarını düşünürüz.”

⁶⁰ Barsby, **a.g.e.**, s.21.

⁶¹ Barsby, **a.g.e.**, s.21.

Prestij simgelerine gayrı ciddi yaklaşıyordu:

*“nec tibi vitetur quae, priscis sparsa tabellis,
porticus auctoris Livia nomen habet.” (Ars 1.71-2)*

“inşasını Livia’nın yaptırdığı ve onun adını taşıyan revakta asılı
eski resimleri görmemezlik etme sakın.”

Barsby’e göre, yine de, bu gibi dizeler Ovidius’u bir hiciv yazarı yapmadığı gibi, **Ars**’ın sadece rejimi kritik etmek amacıyla yazıldığı sonucunu da vermez. Ama şunu ortaya koyar ki Ovidius, doğal cüreti ve aykırılığıyla hürmet duygusunu çiğnemeyi sakınmadan yazmıştır.⁶² Pervasızlığıyla şüphesiz çoğu okuyucunun beğenisini kazanacağını umuyordu. Ama bir taraftan da, olası eleştirilere aldırmayacağını daha işin başında çalımli bir şekilde beyan ediyordu:

*“multa quidem ex illis pudor est mihi dicere; sed tu
ingenio verbis concipe plura meis.” (Rem.359-60)*

“bu şeylerden çoğunu söylemek benim için ayıptır;
ama zekanla benim sözlerimden daha fazlasını anlamak senin işindir.”

Şu var ki, kendini beğenmişliği ileriye götürmede hesap hatası yapmaktaydı. Eserin çıkış noktası *siyaset* değil *nükte* bile olsa, bundan hiç hoşnut kalmayan devlet bürokrasisi, kitabın tahrip edici yanlarına dikkat kesilecektir.⁶³ Halbuki özellikle şehir yaşamı ve doğaya ait betimleyici pasajların dili analiz edildiğinde, Ovidius’un gözüyle detayların ne kadar başarılı aktarıldığı ve eserin zerafet, güzellik, renk, canlılık, mutluluk ve neşe yönleriyle dopdolu olduğu fark edilir.⁶⁴ Bu kitabın başlıca niteliği espri yeteneği ve hazır cevaplılık olup, albenisinin altında ince zevk, maharet ve –bilgi küpü anlamında– çokbilmişlik yatmaktadır. Bu eseri laubali ve manasız diye etiketlendirmekten alıkoymasını gereken diğer önemli unsurlar; psikolojik içgörüsü ve insani kavrayışlarıdır. Eserin aslı, fazlaca duygusal hassasiyet ya da romantizm içermeyen, avcı ile av arasında adil şartlarda bir kovalamacayı andıran bir

⁶² Barsby, **a.g.e.**,s.21.

⁶³ Barsby, **a.g.e.**,s.21.

⁶⁴ Barsby, **a.g.e.**,s.22.

oyun düzeneği olmasıdır⁶⁵. Fakat bununla beraber, Şair, kitapta evli ve saygıdeğer kadınların konu edilmediğini vurgulamayı kendine dert edinmiş gibidir. Kitaba konu olanlar, iffetsiz kadınlar da değildir; azat edilmiş kadınlardan oluşan gizil dostlar ve kafa dengi ahabplardır.⁶⁶

Wilkinson bu yapıt için, “daha önce benzerine rastlanmamış bir tür taşlamalı gösteri”, “hoş bir atmosfer içinde sunulan güldürücü piyes” ve “satir” gibi karşılıklar bulur.⁶⁷ Hınzır ruh hali, sürgün öncesi Ovidius’un baskın sanatçı karakteridir. Her şeye karşın Wilkinson, Şair’in kutsallara ve yerleşik kurumlara olan sövgüsünde ölçüyü kaçırıp vicdan sınırlarını zorladığını da ilave eder.⁶⁸ **Amores** ve **Heroides**’den önce **Ars**’ı okumanın daha eğlenceli olabileceğini, aksi halde tondaki benzerlikten dolayı, **Ars**’ın zaman zaman bayat ekmek tadı verebileceğini iddia eder.⁶⁹

Kenney ise, kendini beğenmişlik olgusunu Ovidus’ta değil, rejimde aramaktan yanadır. **Ars**’ta yer alan ve “resmi otoriteye laf çakma” olarak tanımladığı davranışına bakarak Ovidius’u muhalifmiş gibi görmenin doğru olmadığını belirtir. Sürgün öncesi kariyerinde önemli derecede bir asiliğe rastlanmadığını, gerçek anlamda açık direnişin sürgün sonrasında **Tristia** ile başladığını söyler. **Ars**’taki tutumunu, “en çok umursadığı şey bireysellik olan ve kendi yolunda gitmeyi seven bir sanatçının şen ve coşkun bir reaksiyonu” olarak değerlendirir. Fakat kaim olan Latin Edebiyatı’nda hiçbir meslektaş bu ölçekte bir cümbüş yaratamamıştır⁷⁰:

*“adde, quod insidiae sacris a vatibus absunt,
et facit ad mores ars quoque nostra suos.
nec nos ambitio, nec amor nos tangit habendi:
contempto colitur lectus et umbra foro.
sed facile haeremus, validoque perurimur aestu,
et nimium certa scimus amare fide.” (Ars 3.539-44)*

“şunu da unutma, biz kutlu ozanlarda ikiyüzlülük yoktur,
ama mesleğimiz gereği alttan aldığımız da olur.
ne hırs ne de sahip olma aşkı vardır bizde:

⁶⁵ Gareth Williams, **Banished Voices: Readings in Ovid's Exile Poetry**, Great Britain, Cambridge University Press, 1994, s.208.

⁶⁶ L.P.Wilkinson, **Ovid Surveyed**, Great Britain, Cambridge University Press, 1962, s. 51

⁶⁷ **A.e.**, s.50,51.

⁶⁸ **A.e.**, s.57.

⁶⁹ **A.e.**, s.62.

⁷⁰ E.J.Kenney, “Ovid”, **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.457.

kamu işlerini ve ticaret hayatını hor görür, sedirde yaşarız.
birine kolayca bağlanır, güçlü bir tutkuyla yanar tutuşuruz,
sadakatle sevmenin ne olduğunu kesinlikle iyi biliriz.”

Luck, Ovidius’un insan psikolojisine dönük anlayışlı yaklaşımının bir delili olarak, **Ars**’ı tamamlayan bir eser olma mahiyetiyle **Remedia Amoris**’i gösterir. Aşk mağduru olup mutsuz ve huzursuz kalan insanlara yardımcı olacak tavsiyeler içeren bu kitapta Ovidius, Stoik ve Epikürosçu görüşlerden faydalanmış görünmektedir. İnsan ruhunu daha iyi ve daha makul bir hayat sürdürmeye hazırlayan bir reçete kurgusuyla kaleme alınmıştır. Eğlence yanı sıra **Ars**’ı aratmamakla birlikte Şair’in yeni bir rol yüklendiği ve altyapısıyla daha ciddi olan bir yapıttır.⁷¹

İ.S.1.yüzyıl son derece yetenekli ama öz-disiplinden ve infaattan yoksun bir şair şablonunun başlangıcına sahne olan bir dönemdir. Yazın kültürü, baskın bir şekilde “sözlü biçim” halini almaktadır. Fikir üretme ve derinlemesine düşüncenin özenle yazıya dökülmesi geleneğinin yerine, kendini gerçeklikten izole etmiş, içi giderek boşalmakta olan ve “anlık tesir bırakan” bir yazın türü ortaya çıkmaktadır. Hatip ile yazar, artık aynı kısır alanda birleşmektedirler.⁷²

Ovidius’un metinleri ise bundan farklı olarak, şair konumunun bilincinde olan, yayımlanmak ve okunmak üzere yazılmış, açık yürekli okuyucuyu önemseyen niteliktedir.⁷³ Ovidius, bu şiirde, tüm dünyaya hitap etmek ve kendine farklı bir kimlik yaratmak üzere, kelimeleri istediği gibi yöneten bir orkestra şefi gibidir.⁷⁴ Roma’nın püf noktalarını bazen bir izleyici bazen de katılımcı kisvesinde şiire aktarmakla kendini yükümlü kılmış bir sanatçıdır. Bir şair olarak kendi otoritesi ile Augustus’un otoritesi arasında kurmaya çalıştığı şöyle bir denge vardır: Bir yandan Augustus’un pozisyonunu titiz biçimde onaylamak, diğer yandan da Augustus portresinin, şiirin önüne geçmesine olanak vermemek.⁷⁵ Başka bir deyişle, Şair’e ait rolün, İmparator tarafından çalınmasına müsaade etmemek.

Okurlarıyla –ki buna İmparator da dahildir– olan ilişkisi bir tür kırılma riski de taşıyordu. Çünkü **Ars** okuması “doğru bir zihin ile yapıldığı takdirde”

⁷¹Georg Luck, “Love Elegy”, **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.418.

⁷²Hardie, **a.g.e.**,s.36.

⁷³Hardie, **a.g.e.**,s.36.

⁷⁴Hardie, **a.g.e.**,s.38.

⁷⁵Habinek, **a.g.e.**,s.56.

zararsız idi.⁷⁶ Oysa bu, çok kritik bir koşuldı. Zira metin yanlış anlaşıldıkça kitaba olan güven sarsılabilirdi.⁷⁷ Ovidius, nötr gibi görünen ama olumsuz yorumlara açık metinleriyle tehlikeli bir yol izliyordu. Muhtelif ortamlarda aldığı övgülere koşut olarak, okundukça reklamı yapıldı ve eserin başarı grafiği yükseldikçe yükseldi.

Ars'ın ilk iki bölümü, Augustus'un kızı Iulia ile ilgili zina skandalından bir yıl sonra (İ.Ö.1) piyasaya çıkmıştı. Bu durumda, kitap ile Iulia arasında doğrudan bağlantı kurmak yanlış bir kestirim olmayabilir. Zira Syme'a göre, kitabın yazımının başlangıcı İ.Ö.9 ile İ.Ö.6 yılları arasında bir döneme rastlamaktadır.⁷⁸ Her halükarda Augustus'un Ovidius'a dargınlığının, Iulia'nın sürgünü öncesinde başladığı doğru görünen bir tahmindir.⁷⁹ Bu kitabın Augustus tarafından, "başkasının üzüntülerine sevinmenin" billurlaşmış ve ölümsüzleşmiş bir hali olarak tasavvur edilmiş olması muhtemeldir.⁸⁰ Yine de son tahlilde, o günün şartlarında (ama sonsuza dek değil) yaptırıma gitmemeyi uygun gördü. Fakat görünen oydu ki sanatçıların sinerjisinden faydalanarak oluşturmaya çalıştığı "yapıcı birliktelik"⁸¹ deneyimi, istediği sonuçları veremez olmuştu.

Yeni binyılın ilk on senesinde, imparatorluk, başka çetin sorunlarla da yüzyüze idi. İ.Ö.18-17 yıllarında kanunlaşmış **Lex Iulia** hükümleri ile ilgili genel hoşnutsuzluk daha önce anlatılmıştı.⁸² Bununla ilgili artan toplumsal muhalefet artık ihmal edilemeyecek seviyeye ulaşınca, söz konusu yasalar üzerinde İ.S.9 tarihi itibarıyla kapsamlı bir yenileme yapıldı. Bu yeni düzenlemeye **Lex Papia Poppaea** adı verildi. Pannonia ve Germania cephelerindeki askeri başarısızlıkların yarattığı moral bozukluğunu takiben ordunun içinde de huzursuzluk baş gösteriyordu. Yıllar önce (İ.Ö.13) süresi tayin edilmiş olan askerlik hizmetinin uzatılmak istenmesi tepkiyle karşılandı. Augustus, bu problemi, ilave hizmet için ilave teşvikler vererek çözümlemeye çalıştı. İhtiyaca yetmeyen asker sayısını karşılamak için Romalı

⁷⁶ Gareth Williams, "Ovid's Exile Poetry: Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis", **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint), s.233.

⁷⁷ Fantham, **a.g.e.**, s.492.

⁷⁸ G.P.Goold, "The Cause of Ovid's Exile", **Illinois Classical Studies**, VIII.1 (1983), s.97.

⁷⁹ Fantham, **a.g.e.**, s.493.

⁸⁰ Wilkinson, **a.g.e.**, s.141.

⁸¹ "constructive symbiosis" (Hardie, **a.g.e.**, s.34)

⁸² Bkz.: s.37.

azatlıların askere alınmasına karar verdi⁸³. Tacitus bu yeni asker kaynağından “yerli fazlalık” (**vernacula multitudo**) diye söz eder⁸⁴. Bir diğer konu, senatörler ve atlı sınıf (**equites**) üzerindeki vergi yükü artışıydı. Dio Cassius, askeri bir kalkışmadan çekinen İmparator’un, atlı sınıfın geçit törenlerini (**travectio equitum**) bir süreliğine iptal ettiğini yazar.⁸⁵ İ.S.6 yılında Roma’da yaşanmış olan büyük yangın felaketi ve bunu müteakip bastıran kıtlık, hazinenin imkanlarını zorluyordu. Eyaletlerdeki aristokrat sınıfın asayiş çığneyen hareketleri de Augustus’un keyfini kaçıran önemli bir mesele idi.⁸⁶ Biriken sıkıntılardan dolayı uzun yıllardan beri ülke çapında böylesi bir memnuniyetsizlik hali görülmemişti.⁸⁷ İstikrarın bozulduğu ortamlarda, ilk zararı, İmparator’un güvenini kaybeden kişilerin göreceğini söylemek kehanet olmaz. Çünkü bu talihsizler, zincirin en zayıf halkalarını teşkil ederler.

Casali’ye göre, sevmenin ve sevilmenin tekniklerini öğretme iddiasındaki bir kitabın, en nihayetinde kendi yazarını iflah olmaz şekilde nefret edilen biri yapmayı başarmış olması Şair’in kadersizliğidir.⁸⁸ İlgili bilimsel makalesine “Kendinden Nefret Ettirme Sanatı” başlığını veren Casali, Ovidius’un “Sevme Sanatı”na bir gönderme yaparak, Şair’in yaşamındaki bir ironiyi de işaret etmektedir. Askerlikle aşkı yan yana koymuş, yazılı ve yazısız yasaları hafife almış, Iulia’nın zinasını üstü kapalı da olsa rasyonalize etmeye çalışmış olan dizelerin; orduyu zaptetmenin ve ülkeyi yönetmenin zorlaştığı, Augustus Barışı’nın tehdit altında olduğu bir dönemde yaratacağı etki, eserin yazılmış olduğu önceki yıllara kıyasla daha negatif ve daha abartılı olacak, okurlara daha sevimsiz gelecektir. Değişen koşullar, yorumun şeklini de değiştirir. *Aşkın öğretmeni* olan bir sanatçı, *zinanın öğretmeni* (**praeceptor adulterii**)⁸⁹ durumuna düşebilir; “azmettirici” olarak, “faile” nazaran daha sert cezalandırılabilir⁹⁰. Aşağıdaki dizelerin İmparator’u rahatsız etmemesi mümkün değildir:

⁸³ Thomas Wiedemann, “The Political Background to Ovid’s Tristia 2”, **The Classical Quarterly**, New Series, Vol.25, No.2 (Dec.,1975), s.266.

⁸⁴ (Tac.**Ann.**1.35)

⁸⁵ (**Dio** 55.31.2)

⁸⁶ Wiedemann, **a.g.e.**,s.267.

⁸⁷ Wiedemann, **a.g.e.**,s.268.

⁸⁸ Casali, **a.g.e.**,s.216-7.

⁸⁹ Goold, **a.g.e.**, s.103

⁹⁰ Goold, **a.g.e.**, s.103.

*“militiae species amor est; discedite, segnes:
non sunt haec timidis signa tuenda viris.” (Ars 2.233-4)*

“aşk bir tür askerlik sayılır; tembelleri atın gitsin:
bu rütbelere, mıymıntı adamlar için düşünülmemelidir.”

*“arma dedi vobis: dederat Vulcanus Achilli;
vincite muneribus, vicit ut ille, datis.
sed quicumque meo superarit Amazona ferro,
inscribat spoliis 'Naso magister erat.'” (Ars 2.741-4)*

“size silahlar verdim : Vulcanus’un Achilles’e vermiş olduğundan;
bu silahlarla zafere koşun, Achilles’in yaptığı gibi.
her kim benim silahımla bir Amazon’u yere sererse,
ganimetinin üstüne şöyle yazsın ‘benim üstadım Naso idi.’ ”.

*“qua vafer eludi possit ratione maritus,
quaque vigil custos, praeteriturus eram.
nupta virum timeat: rata sit custodia nuptae;
hoc decet, hoc leges iusque pudorque iubent.” (Ars 3.611-4)*

“koca ne kadar kurnaz, bekçi ne kadar açık göz de olsa
onları atlatabilmenin yollarını anlatmayı unuttuyordum neredeyse.
kadın erkeğinden korksun, kadının himayesi gereklidir;
böylesi uygun kabul edilir; yasa, hukuk ve namus bunu emreder.”

*“quis stupor hic, Menelae, fuit? tu solus abibas,
isdem sub tectis hospes et uxor erant.
accipitri timidas credis, furiose, columbas?
plenum montano credis ovile lupo?
nil Helene peccat, nihil hic committit adulter:
quod tu, quod faceret quilibet, ille facit.
cogis adulterium dando tempusque locumque;
quid nisi consilio est usa puella tuo?
quid faciat? vir abest, et adest non rusticus hospes,
et timet in vacuo sola cubare toro.
viderit Atrides: Helenen ego crimine solvo:
usa est humani commoditate viri.” (Ars 2.361-72)*

“Menelaos’un bu saflığı da neydi? tek başına bırakıp gidiyorsun
aynı çatının altında misafiri ve eşini.
ürkek güvercinler, çılgınca bir şahine emanet edilebilir mi?
ya da ağzına kadar dolu bir kümes, bir kurda?
Helen bir günah işlemedi, onun aşığı da suçlu değildi:
sen ya da herhangi birinin yapabileceği şeyi yaptı.
zinaya sen özendiriyorsun, zaman ve mekan tanıyarak;
senin tavsiyenden neden faydalanmasın kadın?
ne yapsaydı peki? eşi uzaklarda, misafiri ise taşralı biri değil.
kendisi odada yalnız başına ve boş yatakta uyumaktan korkuyor.
Atreusoğlu çaresine baksın artık: ben Helen’i bağışlıyorum:
celebi kocasının tanıdığı fırsatı kullandı o.”

*“credatur nimium causa fuisse merum.
et bene dic dominae, bene, cum quo dormiat illa;
sed, male sit, tacita mente precare, viro.” (Ars 1.600-2)*

“fazla kaçan şarabın sebep olduğuna inanılsın.
iyi dileklerini de ilet, hem evin hanımına hem de onun eşine;
ama usul usul adama lanet oku.”

“...*fuge rustice longe
hinc pudor; audentem Forsque Venusque iuvat.*” (Ars 1.607-8)

“...uzun uzadıya köylü utangaçlığını bırak şimdi
Talih ve Aşk, cüretkarların yardımcısıdır.”

Horatius’un ve Maecenas’ın ölümlerinden (her ikisinin de tarihi İ.Ö.8) Augustus’un ölümüne (İ.S.14) dek olan periyodu kapsayan Geç Dönem Augustus Roması’nda, çığır açan şiirler artık sıcak karşılanmıyordu. Roma, eskisi kadar açık fikirli ve konuksever bir yer olmaktan çıkmıştı.⁹¹ P.J.Johnson, Ovidius gibi kendi kuyusunu kazan bir sanatçının hatalarından çıkarılması gereken dersleri dörde ayırır:

- (a) Yetkeyi doğrudan karşına almak, insanı, kaybetmeye mahkum ettiren bir stratejidir. Bunun yanında, sanatın ve sanatçının ömrünü sürdürmesi, ona destek verme potansiyeli olan izleyicilerin görüş ve zevklerine uyma becerisi ve istekliliğini göstermeye bağlıdır.⁹²
- (b) Yetkeyi eleştirirken ince metotlar kullanan sanatçı, mesleğinde üstün biri de olsa, her şeye muktedir olan ve yapıları tasvip etmeyen bir izleyici ya da izleyici grubunun (örneğin, saray eşrafı) karşısında başarısızlığa uğrayacaktır.⁹³
- (c) Bir sanatçı için estetik yönüyle başarının maliyeti yüksektir.⁹⁴ Tamamen biçimsel güzelliğe yönelme, içerikte öngörülme ya da gözden kaçabilen büyük yanlışları beraberinde getirebilir.
- (d) Gizli saklı izleyiciden sakınılmalıdır.⁹⁵ Sesi çıkmayan, tepki vermeyen, tavrını belli etmeyen izleyici, son sözü söyleyebiliyorsa tehlikelidir.

Carmen diye kısaltarak bahsetmeyi tercih edeceği bu sansasyonel eseri sürgün yıllarında savunabilmek için büyük bir uğraş verecek ve **Tristia**’nın 578

⁹¹ Patricia J.Johnson, **Ovid before Exile : Art and Punishment in the Metamorphoses**, USA, University of Wisconsin Press, 2008, s.20.

⁹² P.J.Johnson, **a.g.e.**,s.118.

⁹³ P.J.Johnson, **a.g.e.**,s.119.

⁹⁴ P.J.Johnson, **a.g.e.**,s.119.

⁹⁵ P.J.Johnson, **a.g.e.**,s.120.

dizelik 2. kitabını, bir dava gibi kabul ettiği **Ars**'a ayıracaktır. Meşhur **carmen et error** (şiiir ve hata) örtmecesini de, ikisi bir arada, ilk olarak **Tristia**'nın bu 2.kتابında kullanacaktır.⁹⁶

Sürgünün asıl sebebi gibi görünen ya da Şair'in dünyaya öyle göstermeye çalıştığı **error** mevzusu, kronolojik olarak sürgün öncesi dönemin bir parçası olsa da, sürgün mektuplarının değindiği temalar içinde çok önemli bir yere sahip olduğu için, tezimizin izleyen bölümünde ele alınacaktır.

⁹⁶ Bkz.:s.70., dipnot 88.

III. SÜRGÜN VE SONRASI : TESELLİ VE DİNGİNLİK PROBLEMİ

A. Error ve Sürgün

Ovidius'un o sırada içinde bulunduğu tekinsiz durumu belki de en iyi özetleyen ibare, Wilkinson'a aittir: "Nemesis, çoktan beridir bu **hybris**'in¹ intikamını almaya gözünü dikmişti".² **Remedia**'dan sonra geçen yaklaşık altı yıl ve erotodidaktik³ özelliği olmayan **Metamorphoses** ve **Fasti**'deki içtenliği tartışmalı komplimanlar, bu iki aktör arasındaki güven bunalımını gidermeye yetmemiş olmalıdır.⁴ İ.S.2 ile İ.S.8 arasındaki bu dönemi "gri bölge" olarak tanımlayan P.J.Johnson; erotik elegialarından el etek çekmiş olan Ovidius'un, Roma takvimi üzerine etiolojik (sebebi-bilimsel) bir çalışması olan ve gizem mitleriyle dolu **Fasti**'de⁵ bile, Augustus değerlerini hafifçe de olsa münakaşa etmekten kaçınmadığını belirtir.⁶ Askeri, mali ve hanedanlıkla ilgili sorunlardan dolayı Augustus'un siyaseten zayıflayan konumunun üstüne üstlük İ.S.8'de bu kez de torunu Iulia'nın Decimus Iunius Silanus ile zina yaptığı ortaya çıktı. Bu darbe, bir çok açıdan bardağı taşıran son damla idi. Bu olaya ne yazık ki Ovidius'un adı da karıştı. O zamana değin aralarında dostluk adına bir şeyler kalmışsa eğer, bu olay, onun da bitişi anlamına geliyordu. Rogers bunu, Augustus'un "**amicitiam renuntiare**"⁷ örnekleri arasında en aşırı, en zorlu, en ağırlaştırılmış ve kimi yönleriyle de normlardan ayrılan bir vaka olarak yorumlar.⁸

Meydana gelen **error** skandalında Ovidius'un rolünün ne olduğu, neredeyse iki bin yıldır hararetle bir spekülasyon konusudur. Gün ışığına çıkan yeni bir delil

¹ Aşırı gurur (ὕβρις).

² L.P.Wilkinson, **Ovid Surveyed**, Great Britain, Cambridge University Press, 1962, s. 141.

³ "erotodidaxis of the **Ars**" (Gareth Williams, "Ovid's Exilic Poetry: Worlds Apart", **Brill's Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.351.)

⁴ Wilkinson, **a.g.e.**, s.142.

⁵ Peter Green, **Ovid : The Poems of Exile**, Berkeley, University of California Press, 2005, s.xxii.

⁶ Patricia J.Johnson, **Ovid before Exile : Art and Punishment in the Metamorphoses**, USA, University of Wisconsin Press, 2008, s.13.

⁷ Dostluktan men etmek; aforoz etmek.

⁸ Robert S.Rogers, "The Emperor's Displeasure and Ovid", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol.97 (1966), s.373, 376.

olmadığı için⁹ bu konuda başvuracak en önemli bilgi kaynağı olarak –ancak belli bir derece güvenilebilir olan– Şair’in kendisi kalmaktadır. Bir diğer kaynak olarak da, dört ile on dört yüzyıl öncesinden tefsir ve kopye işi ile uğraşan alimlerin, Ovidius metinlerinden zengin bir hayalgücüyle süslenmiş çıkarımlarını sunan eserler sayılabilir.¹⁰ Goold, Suetonius’un günümüze eksik olarak gelmiş eseri **De Poetis**’de, Ovidius’a dair renkli betimlemeler yapılmış ve hatta bu olay hakkında gerçeklerin yazılmış olabileceğini düşünmektedir.¹¹ Bu sebeple **De Poetis**’in elimize tam ulaşmamasına hayıflanmaktadır. Öte yandan meselenin modern akademi çevreleri tarafından bir gizem konusu haline getirilmesine de karşı çıkarak, aslında “kendiliğinden anlaşılabilen” bir olayın “kalıcı bir belirsizlik haline getirilmesini”¹² onaylamamaktadır. Böylece Goold, sorunun kasten karmaşılaştırıldığına inanırken; Thibault, bu konuda türetilmiş hatırı sayılır miktarda çok hipotezden bir katalog oluşturduğu halde “bunlardan hiçbirini tam olarak tatmin edici bulmadığını”¹³ söyler.

Wilkinson’a göre, her ne kadar kendi içinde varyasyonları olsa da, **error** hakkında bahsedilmeye değer iki ana teori vardır¹⁴: Şair, ilk teoriye göre, Iulius ve Claudius soyları arasındaki taht kavgasına dahil olmuştur. Augustus’tan sonra Tiberius’un tahta geçmesini önlemek ve böylece Claudius soyunun önünü kesmek için tertiplere kalkışan Agrippa ile –Fabius Maximus aracılığıyla– işbirliği yapınca İmparator’un eşi Livia’nın hışmına uğramıştır. Eğer bu doğruysa, son derece hassas bir siyasi suç, fazla toz kaldırmamak için, sözde bir skandal ile kamufle edilmek istenmiş olabilir. Zira bir seks skandalı, halkın dikkatini daha ciddi siyasi veya ekonomik olaylardan bir başka yöne çekmek için bahane olarak kullanılabilir.¹⁵ Böylesi bir komploya aktif olarak iştirak etmemiş bile olsa, haberdar olduğu halde olumlu sonuçlanmasını istediği için rapor etmemesinden dolayı suçlu sayılmış olabilir¹⁶.

⁹ Wilkinson, **a.g.e.**, s.142.

¹⁰ Rogers, **a.g.e.**, s.373, 376.

¹¹ G.P.Goold, “The Cause of Ovid’s Exile”, **Illinois Classical Studies**, VIII.1 (1983), s.96.

¹² **A.e.**,s.94.

¹³ John C.Thibault, **The Mystery of Ovid’s Exile**, USA, University of California Press, 1964, s.121.

¹⁴ Wilkinson, **a.g.e.**, s.142-3.

¹⁵ Green, **a.g.e.**, s.xxiv.

¹⁶ **A.e.**,s.208.

Yaygın olarak kabul gören ikinci teori ise, torun Iulia'nın zinasına istemeden suç ortaklığı yapmış olduğu üzerinedir. Bu teorinin üstün tarafı, **carmen** ile **error**'un ilişkilendirilebilir olmasıdır. İmparator'un sürpriz öfkesini psikolojik olarak açıklayabilmektedir. Goold, bir adım daha ileri giderek, meselenin tek bir olaydan ibaret olmadığını, bir geçmişi ve gelişimi olan “bir olay silsilesi” olduğunu öne sürer ve **Tristia** 4.4.38'de geçen “series”¹⁷ sözcüğüne atıfta bulunur¹⁸. Augustus'u şahsen rencide eden bu hatanın, Ovidius'un da tanışık olduğu önemli bir aile bireyini ilgilendirdiğini tahmin ederken, **Tristia** 3.4.4'deki “nomina magna”¹⁹ ibaresine işaret eder.²⁰

Şair'in verdiği en ilgi çekici ipucunun ise mitoloji kökenli olması elbette şaşırtıcı değildir. Aktaion'u²¹ çağrıştıran ilgili dizelerinde, söz konusu hatanın “yapılmış değil görülmüş bir şey olduğu” ima edilir.²² İçeriği hala kesin olmayan **error** hakkında kesin olan şey, “cezai kovuşturma gerektirmeyen”²³ ama “savunulamaz”²⁴ bir hata olduğudur. Sürgün sonrası eserlerinde sergileyeceği tümüyle değişken ruh hallerine rağmen, açık etmekten imtina edeceği bir ayrıntı olarak, Augustus ile çatışmasında aşmayı göze alamayacağı belki de tek kırmızı çizgidir.²⁵

Error meselesine eşlik eden ve tartışmaya açık bir diğer akademik konu ise sürgün sebebinin **Ars** mı, yoksa –Şair'in iddia ettiği gibi– **error** mu olduğudur. Daha

¹⁷ “si tanti series sit tibi nota mali.” (Tr.4.4.38)

¹⁸ Goold, a.g.e., s.100.

¹⁹ “vive tibi et longe nomina magna fuge.” (Tr.3.4.4)

²⁰ Goold, a.g.e., s.101.

²¹ Mitolojide üstün bir avcı. Diana'yı bir yanlışlık eseri çıplak gördüğü için kutsallığına saygısızlık ettiği varsayıp ceza olarak erkek geyiğe dönüştürülür ve tanrıçanın av köpekleri tarafından öldürülür. Ovidius'un **Metamorphoses**'inde (Met.3.201-3 ve Met.3.242-52) geyiğe dönüştürüldüğü halde insanca düşünüp, insanca hissedebilen “bir yamalı beden” olarak hikaye edilir. Kendi av köpekleri tarafından parçalanırken, kendi yıkımına da şahit olur.

²² “inscia quod crimen viderunt lumina, plector
peccatumque oculos est habuisse meum.” (Tr.3.5.49-50)

“suçu gören gafil gözler[im]den dolayı cezalandırılıyorum,
gözlerim var diye kabahatliyim.”

“cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?” (Tr.2.103)

“niye o şeyi gördüm ki? gözlerimi suça niye ortak ettim?”

²³ Rogers, a.g.e., s.374.

²⁴ Rogers, a.g.e., s.377.

²⁵ “causa meae...ruinae
indicio non est testificando meo.”(Tr.4.10.99-100)

“mahvıma sebep olan şeyin bilgisi,
tarafımdan açık edilmemelidir.”

doğru söylemek gerekirse, bu ikisinden hangisinin *gerçek sebep* hangisinin *sözde sebep* olabileceğidir. Bu aşamada buna verilebilecek en duru cevap, ne tek başına o ne de diğeri olmalıdır. Çünkü **error** meydana gelmemiş olsaydı, **Ars**, nasıl ki altı-yedi yıl boyunca cezasız kaldıysa, muhtemelen öyle kalmaya devam edecekti. Öte yandan, eğer **Ars** yazılmamış olsaydı, **error**, –eldeki verilere bakılırsa– sürgün için tek başına yeterli bir sebep olmayacak kadar cüzi²⁶ kalacaktı.

Ovidius'un sürgüne yollanacağı yerin bizzat Augustus tarafından seçilmiş olduğu kesin gibidir. İmparatorluğun hudut garnizonlarından biri olan Tomis'in Roma'ya olan uzaklığı bir faktör olmakla birlikte; Wilkinson'a göre, muhteşem başkent konfor ve keyfinden kuvvet alan bir sanatçının hevesini ve iradesini kırmak için bundan daha iyi bir yer düşünülemezdi.²⁷ Kenney açısından, sürgünün belirlenmiş biçimi “hesaplı bir zalimlik” örneğidir. Ovidius için hayatı yaşanır kılan her şey (dostlar, başkent sosyetes, kitaplar, kütüphaneler, Latin Dili ve en önemlisi zihin rahatlığı) ondan koparılıyordu. Canı bağışlanmış da olsa, bir **relegatus** olarak vatandaşlıktan çıkarılmamış ve mal varlığı üzerindeki haklarını yitirmemiş de olsa, Ovidius gibi bir sanatçı için bunun bir ölüm cezasından farkı yoktu; fiziksel değil ama manevi bir ölüm cezası²⁸ idi.

B. Sürgün Mektuplarının Ana Motifleri

Ovidius'un sürgün külliyyatını, sürgün hali üzerine düşünceler içeren bir dizi eser olarak basite indirgemek isabetli bir görüş değildir. Bu şiirlerin en önemli özelliği, “burası” (**hic**) ve “orası” (**istic**) düzleminde kişiliği ikiye bölünmüş ve kendisiyle bir türlü barışamayan bir insanın yaşadığı psikolojik sıkıntıları dışa vuruyor oluşudur.²⁹ Zaman içinde yavaş yavaş Roma'dan yabancılaşmasının seyrini ve Tomis'in yerli halkı arasında yaşamak zorunda kaldığı bir sürgünün etkilerini, içe

²⁶ “*probably trivial enough*” (Ronald Syme, **The Roman Revolution**, Great Britain, Oxford University Press, 2002, s.468 şurada: Goold, **a.g.e.**, s.106.)

²⁷ Wilkinson, **a.g.e.**, s.158.

²⁸ “*spiritual death sentence*” (E.J.Kenney, “Ovid”, **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.442.)

²⁹ Williams, **a.g.e.**, s.338.

dönük olarak gözlemleyen, dışlanmış bir şairin (**exclusus poeta**) şiir formatında mektuplarıdır. **Epistulae Ex Ponto**'da veciz bir şekilde ifade edeceği üzere, "bir sürgünün sesi ve dilidir."³⁰

Ovidius'un bu duygusal ve şahsi dramı; zayıflamaya mahkum olan Romalı kimliği ile bir türlü aidiyet hissedemeyeceği yöre kültürünün³¹ arasını bulacak felsefi bir donanımdan yoksun oluşu ile derinleşir. Bir tür dünya vatandaşlığı sunan Stoik öğretilere uzaklığı ve yaşadığı yeri vatani kabul eden avutucu bir düşünsel alışkanlığa yatkın olmayışı, onu, zihinsel huzursuzluklara açık hale getirir. Çevreye uyum sağlayamama ve orantısız cezalandırılmış olma algısı ruhunda büyük bir hengame yaratır. Melankolik bir tavırla, birbirine karşıt olan ruh hallerine girer. Tomislileri hem iyicil hem yabanıl, Romalı geçmişini hem tanıdık hem yabancı, eş ve dostlarını hem yakın hem uzak, Augustus'u ise hem dost hem düşman olarak görmeye başlar. Duygu yükü altında, davranışları kompleks hale gelir.³² Başvurduğu yazın türü, gerçek yaşamdan alınma tek kişilik deneyimleri ve kişisel meseleleri, düzensiz bir dizi halinde ve şiir diliyle anlatan sürgün mektupları olarak tanımlanır.³³ Karmaşık ruh halleri yanında; sevgi, nostalji, gurur, çaresizlik ve teslimiyet gibi birçok yalın duyguları da barındıran bir dizi yaşantı aktarımıdır. Yeni koşullara, sanatını icra ederek kafa tutma gayreti ve motivasyonu içindedir.³⁴ Burada **ego**, –önceki yapıtlarından tamamen farklı olarak– yüklenilmiş bir **persona** değil, Ovidius'un sürgün kimliğidir.³⁵

Fakat daha en baştan şu da vurgulanmalı ki, bu manzum mektupların şahsi olmaları, özel ve mahrem oldukları anlamına gelmez. Muhataplara isimleriyle seslenen **Ex Ponto**'daki mektuplarda bile, tek bir okura değil yeri geldiğinde bir okuyucu topluluğuna hitap etme isteği ve olabildiğince çok taraftar arayışı vardır.³⁶ Çünkü sürgün şiirleri, Şair'in yaşam koşullarının düzeltilmesi için Romalı ahalinin vicdanına seslenen nesnel bir amaç da taşımaktadır. Kibar okuyucu güzellemesi³⁷ ve

³⁰ "exulis haec vox est: praebet mihi littera linguam." (**Pont.**4.6.3)

³¹ Getik ve Sarmatyalı kültürü

³² Williams, **a.g.e.**, s.340.

³³ John Barsby, Ovid, **Greece & Rome, New Surveys in the Classics**, No.12, Oxford, Clarendon Press, 1978, s.44.

³⁴ **A.e.**

³⁵ **A.e.**, s.42.

³⁶ Green, **a.g.e.**, s.324.

³⁷ "quo magis his debes ignoscere, **candide lector!**" (**Tr.**1.11.35)

avam şiiri³⁸ tevazusu ile Roma'daki okur-yazar vatandaşların gönlünü kazanmak (**benevolentia**) istemektedir.³⁹ Dolayısıyla bu gibi örtülü hedefler, mektupların itibari değerine edebi olarak artı bir değer katar.⁴⁰

Dostlarının mesafe koyuşu, tanrıların sevgisini yitirmesi ve ısrarlı bir *yaşayan ölü* söylemi⁴¹ eserlerdeki baskın, önemli ve ilginç temalardan bazılarıdır.⁴² Sıkça verilen mesajlardan biri de, tarz olarak sürgün şiirini seçmeye mecbur kaldığıdır. Sürgün şartlarında daha tumturaklı bir biçemle yazmasının mümkün olmadığını⁴³ mazaret olarak gösterir. Belirgin bir güçsüzlük motifi⁴⁴, sürgün şiirinin biçemine uygun düşmektedir. Savunmada kalan, mazeret arayan, itiraz beyan eden ve af dileyen bu vurgu⁴⁵, sürgün sonrası eserlerinin genelinde vardır. Roma'da yazmış olduğu eserlerine tatbik edebildiği gibi bir ince ayar ve cılanın⁴⁶ burada mümkün olmadığını yineler. Artık şöhret için yazmayacağını ifade edişi⁴⁷ de bu sıkıntısını destekler niteliktedir. Şiirlerinin sadece konusu değil aynı zamanda planı da değişmek zorundadır. Şair'e göre sürgün bir nevi ölüm sayıldığından⁴⁸, aşkın nüktedan yazarı⁴⁹ rolündeki Ovidius da artık ölmüş sayılmalıdır. Bu sebeple sürgün şiiri, Ovidius'un standartlarına ve Romalı bir okurun Ovidius'tan beklentilerine aykırı bir temadır. Anadilden yalıtılmış olması da şiirinde iddia ettiği kalite düşüklüğünü izah etmekte kullandığı bir sebeptir. Geçerli bir itirazdır bu. Üstelik şöyleşi bir yoruma da açıktır; Geta halkı arasında ve etkisi altında yaşayıp da⁵⁰

³⁸ “quod superest, animos **pudibunda** ad carmina, flexi.” (Tr.5.1.23-4)

³⁹ Martin Helzle, “Ovid’s Poetics of Exile”, **Illinois Classical Studies**, XIII.1 (1988), s.74.

⁴⁰ Barsby, **a.g.e.**, s.42.

⁴¹ “mors nobis tempus habetur iners.” (Pont.1.5.44)

“eylemsizlik, benim için ölüm demektir.”

⁴² Matthew McGowan, “Ovid and Poliziano in Exile”, **International Journal of the Classical Tradition**, Vol.12, No.1 (2005), s.34.

⁴³ “est opus exiguum...” (Pont.3.4.5)

“kıt bir eserdir [bu]...”

⁴⁴ “verba mihi desunt dedidique loqui.” (Tr.3.14.46)

“sözcükleri bulamıyorum, konuşma yetimi kaybettim.”

⁴⁵ “apologetic” (Mc Gowan, **a.g.e.**, s.75.)

⁴⁶ “corrigere ut...” (Pont.3.9.23)

⁴⁷ “da veniam scriptis, quorum **non gloria** nobis
causa, sed utilitas officiumque fuit.” (Pont.3.9.55-6)

⁴⁸ “vos animam saevae fessam subducite **morti**,
si modo, qui periit, non periisse potest.” (Tr.1.4.27-8)

⁴⁹ “ille ego qui fuerim, tenerorum **lusor amorum**.” (Tr.4.10.1)

⁵⁰ “carmina, quae faciam paene poeta Getes.” (Pont.4.13.18)

Latince şiirler yazabilmenin zorluğu, sürgün şiirlerini daha kıymetli kılmaktadır.⁵¹ Roma ile Tomis arasındaki zıt kutupluluğun altını çizmekle Şair, onu kuşatan kusurların şiirinde de kusurlara yol açtığını telkin etmektedir.⁵² Tomis'in kusurları, şiirinin adeta davetsiz misafirleridir.⁵³ Zıtlığı netleştirmek açısından, sürgün öncesi elegialarını **mollis** (aşk dolu) olarak takdim ederken⁵⁴, sürgün sonrası şiirlerinde **durus** (duygusuz), **hirsutus** (yontulmamış) ve **intonsus** (hırpani) gibi hoşnutsuzluk belirten sıfatlara yer verir. Sürgün mektuplarında form ve içerikten yana yaşanan kısıtlılık ve sıkıntı, "stilin konuya ve karaktere yakışmak zorunda olduğu" ilkesiyle (**το πρέπον**) açıklanır.⁵⁵ Şartların, bundan daha iyisine elvermediğinden yakınılmaktadır.⁵⁶ Helzle'ye göre burada bir retorik de söz konusu olabilir. Şair, "eğer eskisi gibi parlak eserler bekliyorsanız, beni Roma'ya geri çağırın" mesajı yolluyor olabilir. Bu gibi örneklerden, Ovidius'un aslında dolaylı anlatım ve kurgu becerilerini yitirmediği ve eski standartlarının altına –bizi inandırmaya çalıştığı ölçüde– düşmediği sonucu çıkmaktadır.⁵⁷ Bu bağlamda Şair'in sürgündeki en büyük zihinsel çelişkilerinden biri; görünüşte yeni koşulların kurbanı olarak geçmiş ile bağlarını kopardığını ilan etse bile, daha derinlerde süreklilik olgusunu hala yitirmemiş olmasıdır.⁵⁸ Zira Hinds'in düşüncesine göre de; her ne kadar gerileme döneminin temel metinleri de olsalar Ovidius'un sürgün sonrası eserleri, yaratıcılık ve ince zekadan yana, önceki eserlerine kıyasla sadece küçük bir düşüş sergilemektedir.⁵⁹ Williams da bu doğrultuda görüş bildirerek, Ovidius'un yazarlığındaki ölçü ve normların sürgünle birlikte hakiki bir bozulma işareti göstermediğini kabul eder.⁶⁰ Green'e göre, Şair'in başına gelen belalar ile yetenekleri

⁵¹ E.Lozone, "Realités Pontiques et nécessités littéraires", **Atti del convegno internazionale Sulmoniano**, Vol.II (Roma 1959) 364. şurada: Helzle, **a.g.e.**, s.81.

⁵² "quid nisi de vitio scribam regionis amarae." (**Pont.**3.9.37)

⁵³ Helzle, **a.g.e.**, s.81.

⁵⁴ "sic ego delicias et **mollia** carmina feci." (**Tr.**2.349)

⁵⁵ "...qualem decet exulis esse." (**Tr.**1.1.3)

⁵⁶ "carmine temporibus conveniente suis." (**Tr.**3.1.10)

⁵⁷ Helzle, **a.g.e.**, s.83.

⁵⁸ Helzle, **a.g.e.**, s.78.

⁵⁹ Stephen Hinds, **Allusion and Intertext- Dynamics of Appropriation in Roman Poetry**, Cambridge, 1998, s.89 şurada: Philip Hardie, "Ovid and Early Imperial Literature", **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.35.

⁶⁰ Gareth Williams, "Ovid's Exile Poetry: Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis", **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.238.

arasındaki ilişki, “birbirini dışlayan değil, birbirine bağımlı bir ortak yaşam” tarzındadır.⁶¹ Hatta Boyd’a göre, bu bağ, içinden çıkılmayacak kadar karmaşıktır.⁶²

Habinek, Ovidius’un sürgün şiirlerindeki ruh halini “hüsrân” sözcüğüyle özetleyerek, onu, son darbeyi bekleyen yenik bir gladyatör timsali olarak görür.⁶³ Bu yılgın gladyatörü kimin katledeceği ise bir soru işaretidir: Arenadaki seyirciler mi, oyunları tertip eden İmparator mu? Yoksa hayatına son verme –ya da vermeme– kararı gladyatörün kendisine mi bırakılmıştır? Sürgün kararını öğrendiğinden itibaren kendini zaten bir ölü varsayıyorsa ikinci defa ölmeyecek ama ilelebet kaybolmuş hissi ile kalacaktır. Utançla lekелendiği için iş yapamaz hale getirilmiş, diskalifiye edilmiş, ehliyeti elinden alınmış ve etkisizleştirilmiş bir sürgün figürüdür artık. Bu yüzden, şiirleriyle acizliğine feryat edip duracaktır. Aşkı boşa çıkartan haysiyet psikolojisinin kıymetini ölçmeye ve gerçek anlamını çözmeye çalışacaktır. Sadece imparatorluk siyasetini değil imparatorluğu ayakta tutan, ona güç veren ve yaşatan psikolojiyi de ortaya koymaya uğraşacaktır.⁶⁴ Sürgün sonrası eserleri, şiirsel sahteliğin verimli bahçelerinden kovulmuş birinin takıntılı yakarışları olarak değil de, acı çeken bir ruhun tarihe düşülmüş introspektif⁶⁵ kayıtları olarak sempatiyle okunması gereken bir külliyattır.⁶⁶ Ovidius’u sabırla okuyabilenlerde ve iyi şiiri sırf şiir adına okuyup sevebilenlerde her zaman için güçlü bir etki yaratacaktır.

C. Tristia

Wilkinson, beş kitaplık **Tristia**’nın ilk iki kitabını diğerlerinden ayırır. Değişken sahnelerle dolu birinci kitap ile Augustus’a bir karşı-sav (**recusatio**)⁶⁷ olarak kaleme alınan ikinci kitabın, konu olarak, geri kalan üç kitabın homojen

⁶¹ Green, **a.g.e.**, s.332.

⁶² “*inextricably linked*” (Barbara W. Boyd, “A Poet Restored : Contemporary Scholarship and the Teaching of Ovid”, **A Concise Guide to Teaching Latin Literature**, ed. Ronnie Ancona, Norman, University of Oklahoma Press, 2007, s.32.)

⁶³ Thomas Habinek, “Ovid and Empire”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.60.

⁶⁴ **A.e.**, s.61.

⁶⁵ İç gözlemsel, içe dönük.

⁶⁶ Philip Hardie, “Introduction”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.1.

⁶⁷ Helzle, **a.g.e.**, s.73,74.

yapısından farklı olduğuna işaret eder. Hatta tematik tekdüzeliği yüzünden **Tristia**'nın son üç kitabını **Ex Ponto**'nun tüm kitaplarına daha yakın görür. **Tristia**'nın ilk iki kitabının kendine has bir diğer özelliği ise, ıstırabın henüz çok taze olduğu zamanda yazılmış olmaları dolayısıyla daha dokunaklı olmalarıdır.

Tristia bir hüzün şiiridir. **Tristia**'nın ilk kitabı, Ovidius'un sürgün şiirlerinin tüm baskın motiflerini içeren bir özelliğe sahiptir. Sürgün yolculuğu sırasında eserin yazımı başlamıştır.⁶⁸ Olayların ani gelişiminden kaynaklanan endişe, şaşkınlık, hızlı bir vicdan muhasebesi, suç ve ceza şuuru kendini derhal gösterir. Burada hemen şu ara notu da vermek gerekir. Maziye bir türlü arkasında bırakamayacak olan Ovidius'un bir şair olarak kariyeri boyunca sürdürdüğü sınır tanımayan kişisel metamorfozu ile birlikte düşünüldüğünde, geçmişte yazdığı kimi şeyler tuhaf şekilde kahince görünmektedir.⁶⁹ Örneğin, onun kaderi de **Metamorphoses**'de konusu geçen, bir zamanlar gürül gürül aşkı terennüm edip de sonrasında mırıldanan kesik kafasıyla su üstünde yuvarlanıp giden Orpheus'u⁷⁰ hatırlatır. Kuşkusuz, mutluluk artık bir uzak hatıradır⁷¹, bunun yerini alan ise belirsizlik halesidir⁷². Aşağıdaki mısralar ilk şokları anlatmaya yeterlidir:

“non ita se praebet nobis Fortuna secundam.” (Tr.1.1.51)

“Talih bana o kadar iyi davranmıyor.”

“omne boane claudens utilitatis iter.” (Tr.3.6.16)

“çarenin tüm yollarını kapayan [Kader Tanrıçası].”

*“... tituli tangebar amore,
quaerendique mihi nominis ardor erat.” (Tr.1.1.53-4)*

“... şöhet sevdası ile etkileniyordum,
nam salma arayışının tutkusuydu benimki.”

*“...non sum praeceptor Amoris;
quas meruit, poenas iam dedit illud opus.” (Tr.1.1.67-8)*

⁶⁸ *“aurigam video vela dedisse rati.” (Tr.1.4.16)*

“dümencinin yelken açmış olduğunu görüyorum.”

“scribentem mediis Hadria vidit aquis.” (Tr.1.11.4)

“Adriyatik Denizi, dalgaların ortasında [şiir] yazdığımı görüyor.”

⁶⁹ Gareth Williams, “Ovid’s Exilic Poetry: Worlds Apart”, **Brill’s Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.381.

⁷⁰ P.J.Johnson, **a.g.e.**, s.122.

⁷¹ “a distant memory” (Williams, **a.g.e.**, s.353.)

⁷² “aura of uncertainty” (Williams, **a.g.e.**, s.366.)

“...Aşk’ın öğretmeni değilim ben artık;
bu eser, hak ettiği cezayı ödemiş bulunuyor.”

“*nam spes est animi nostra timore minor.*” (Tr.1.1.102)

“içimdeki ümit, korkumdan daha azdır.”

“*longa via est, propera! nobis habitabitur orbis
ultimus, a terra terra remota mea.*” (Tr.1.1.127-8)

“yol uzundur, hadi acele et! uzak bir yerde iskan edileceğim,
benim ülkemden uzak bir ülkede.”

Henüz ilk şiirin 20.dizesinde “tanrı”, 30.dizesinde de “Caesar” ünvanlarıyla Augustus gündeme getirilir. İmparator’un öfkesi, öfkenin yol açtığı ceza ve bu cezanın hafifletilmesi niyetleri bir çırpıda açık edilir. Tanrısal kimliği vurgulanarak, Augustus’un acıma, merhamet, insaf, aman ve af duyguları harekete geçirilmeye çalışılır. İlahların keyfiliğine ve hakkaniyetsizliğine değinilir. Augustus’un hınçlı avatari⁷³ olarak bilinen Iuppiter’e kinayeler⁷⁴ hiç vakit geçirilmeksizin başlar. “Yıldırımıyla çarpan Iuppiter” metaforunu, karşı konulmaz bir güdüyle kullanacaktır.⁷⁵

“...*quod vivam, munus habere dei.*” (Tr.1.1.20)

“...tanrının lütfu ile yaşayayım.”

“*sit mea lenito Caesare poena levis.*” (Tr.1.1.30)

“Caesar sakinleştikten sonra, cezam hafiflesin.”

“...*ablataque principis ira
sedibus in patriis det mihi posse mori.*” (Tr.1.1.33-4)

“...İmparator, öfkesini uzaklaştırınca,
vatanımdaki evimde ölebilmeyi nasip etsin bana.”

“*venit in hoc illa fulmen ab arce caput.*” (Tr.1.1.73)

“kafama inen yıldırım o yüksek zirveden yollandı.”

“*me quoque, quae sensi, fateor Iovis arma timere:
me reor infesto, cum tonat, igne peti.*” (Tr.1.1.81-2)

“hissettiğim şeyin Iuppiter’in silahı olduğunu korkuyla itiraf ediyorum:
emniyette olmayan ben, inen her yıldırımın hedefiyim sanırım.”

⁷³ Tanrının insan bedeninde vücut bulması; simge resim.

⁷⁴ Green, a.g.e., s.xxxviii.

⁷⁵ “**Tristia**’yı oluşturan elli şiirin otuzdan fazlasında bu sembole rastlanır.” (Kenney a.g.e.,s.444.)

Mitolojik benzetmeler de sıradaki yerini alır. İkaros mitine başvurusu isabetli bir örnektir. İhtiraslı bir insanın yüksekten uçuşu, kanatlarını bir arada tutan balmumunun güneşin sıcaklığıyla erimesi sonucu bir felakete dönüşür. Şair, yeteneğine fazla güvenerek haddini aşmış ve İmparator'un gazabına maruz kalarak yere çakılmıştır:

*“dum petit infirmis nimium sublimia pennis
Icarus, aequoreis nomina fecit aquis.” (Tr.1.1.89-90)*

“sağlam olmayan kanatlarıyla çok yükseklerle uzandığında
İkaros, denizin sularına ismini verdi.”

İlk kitabın ikinci bölümüne, deniz yolculuğu sırasında yaşadığı fırtına sahneleri ile girmesi, talihsizlikler yüzünden tehdit altında olan önemli bir kişinin kendi durumunu tasvir etmeye yöneliktir. Sınır boylarında müşkül bir durumla yüz yüze kalmak üzere olan *eski* bir ünlüdür artık. Sanat yeteneğinin hasar görmesinin kaçınılmaz olacağı, sık sık bu zor koşullara bağlanacaktır. Sözlük anlamıyla “deniz kazası geçirmiş, kazazede”, mecaz anlamıyla da “yıkıma uğramış, gemileri batmış” anlamına gelen **naufragus** metaforuna, zorlu geçen deniz yolculuğunun ilham vermiş olması muhtemeldir. Ayrıca, **error** sözcüğüne eserin erken safhalarında rastlamak da şaşırtıcı değildir:

*“nec letum timeo; genus est miserabile leti;
demite **naufragium**, mors mihi munus erit.” (Tr.1.2.51-2)*

“ölmekten değil, ölüm şeklinin içler acısı olmasından korkum;
enkazı karaya çek, ölüm bana bir armağan olacak.”

*“...si me meus abstulit **error**,
stultaque mens nobis non scelerata fuit.” (Tr.1.2.99-100)*

“...ola ki benim bir hatam beni uzaklara attıysa
budalalığımdandır; kutsallığa bir hakaret değildi bu.”

Tanrılarla eş koşmanın sakıncaları anlatılırken, Augustus'un tanrısallığına yapılan göndermelerin çift taraflı, yani hem lehte hem de aleyhte olabileceği fark edilmektedir. İmparator'un kutsallığı hakkında kompliman olduğu tartışmalı bu tür dolaylı ifadeler sürgün sonrası eserlerinin karakteristiği olup, Ovidius'un çatışma stratejisinin vazgeçilmez parçalarıdır:

*“et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
quis vetat irato numen adesse deo?” (Tr.1.2.11-2)*

“onlara yakın olmayan biri de olsam
ve tanrılar öfkelense bile, ilahi bir lütufu benden kim esirgeyebilir ki?”

“quamque dedit uitam mitissima Caesaris ira.” (Tr.1.2.61)

“Caesar’ın çok ılımlı öfkesinin bağışladığı [bu] can.”

1.kitabın 2.bölümü aynı zamanda, Roma’da bırakmak zorunda bırakıldığı karısını anmaya başladığı bölümdür. Şair’in yardım ve destek taleplerine sorgusuz sualsiz yanıt verebilecek en başta gelen kişi olması, eşinin önemini arttırmaktadır.⁷⁶ Bunun bilincinde olan Ovidius, eşini, şiirlerine konu etmekte gecikmemiştir. Green’e göre, eş mevzusu, erotik şiirleri sürgün şiirlerinden en keskin şekilde ayıran bir kılavuz-motiftir⁷⁷:

“at pia nil aliud quam me dolet exule coniunx.” (Tr.1.2.37)

“sürgündeki benden başka, hiçbir şeye elem duymayan sadık eş[im].”

Tristia 1.3.’e ise “zaman” olgusu hakimdir.⁷⁸ Zamanda geriye yolculuk yapılarak Roma’daki son geceden kalan izlenimler aktarılır. Yuwayı terk ediş ağırdan alınsa da, ayrılış vakti çaresizlik içinde geciktirilmeye çalışılsa da, Augustus’un hiddeti ve emri apaçıktır:

“ter limen tetigi, ter sum revocatus.” (Tr.1.3.55)

“üç kez kapıya dek geldim, üç kez geri çağıldım.”

*“denique ‘quid propero? Scythia est, quo mittimur’, inquam,
‘Roma relinquenda est, utraque iusta mora.’” (Tr.1.3.61-2)*

“bu acele niye?” dedim sonunda. ‘Gönderildiğim yer İskit ülkesi, terk etmem gereken yer Roma. İkisi de gecikmemin sebebi.’”

“te iubet e patria discedere Caesaris ira.” (Tr.1.3.85)

“Caesar’ın öfkesi sana ülkeden ayrılmanı emrediyor.”

⁷⁶ Ovidius’un eşi ile İmparator’un teyzesi olan Atia Minor’un arası samimiydi. (Ovid, **Tristia & Ex Ponto**, çev.A.L.Wheeler, ed. Jeffrey Henderson, rev. G.P.Goold, London, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2.bs., 1996, s.xvi.)

⁷⁷ Green, **a.g.e.**, s.206.

⁷⁸ Green, **a.g.e.**, s.208.

Yıldız metaforu, kötülüğün habercisi olarak kullanılmaktadır:

“*stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.*” (Tr.1.3.72)

“uğursuz yıldızım Lucifer doğmuştu”.

Sürgün kararını aniden öğrendiğinde yaşadığı duygusal kaosu, Troia’nın işgalinde Aeneas’ın yaşadığı travma ile kıyaslarken, hem başarılı bir benzetme yapar hem de kendini aşırı önemseyen bir tavır sergiler. Arkada bıraktığı eşinin durumunu Penelope’ye benzetirken de aynı bakış açısıyla hareket etmektedir. Büyük örneklerle kıyaslanan şey –kendi açısından elbette büyük de olsa– evrensel ölçekte küçük sayılabilecek bir meseledir:

“*si licet exemplis in parvo grandibus uti,
haec facies Troiae, cum caperetur, erat.*” (Tr.1.3.25-6)

“büyük örneklerle kısaca anlatmam mümkünse eğer,
Troia’nın zaptedilirkenki o hali gibiydi [halim].”

“*Penelopes esset fama secunda tuae.*” (Tr.1.6.22)

“Penelope’nin ünü seninkinden aşağıda kalırdı.”

Aşağıdaki örnekte Augustus’a atfedilen yüceltici ifadenin aslında küçük düşürücü bir ima taşımış olabileceği bellidir. Bir diğer önemli husus, **error** tabirinin akıllıca ve dikkat çekici bir yerde kullanılmış olmasıdır:

“*caelestique viro, quis me deceperit error,
dicite.*” (Tr.1.3.37-8)

“nasıl bir hatanın beni yoldan çıkardığını [şu] göksel adama söyleyin.”

Ovidius, sürgün sebebi olarak **error**’u gösterir, **error**’u naif bir davranışa bağlar, gerçek savunmasını **Ars Amatoria** üzerine odaklamaya çalışır. **Ars**, teorik olarak savunulabilir bir sebep olduğu için, bütün edebi ustalığını şiirin meşru olduğunu ispata yaslayarak, bir ölçüde haksızlığa uğramış bir pozisyon alır. Augustus’a karşı geliştirdiği retorik ve hukuki⁷⁹ bir öz-savunmayı zeka ile planlamaktadır. **Error**’un tabu bir mesele olması en başta zihinleri hayli meşgul etse

⁷⁹ “*forensic*” (Kenney, “The Poetry of Ovid’s Exile”, **PCPhS II** (1965), s.40 şurada: Green, **a.g.e.**, s.213.)

de, dikkatin sürekli **Ars**'a ve cezanın ağırlığına yönlendirilecek olması, bir noktadan sonra **error**'u gölgede bırakmaya dönük bir taktiktir. Fakat Ovidius'un sağlam bir akılla kurguladığı bu psikolojik senaryo, uzun vadede sağlam bir ruh ve beden sağlığını da gerekli kılmaktadır. Kırılgan bir insan olarak Ovidius'ta böylesi mükemmel bir bütünlüğün olduğu ise şüphelidir. (**Tristia**'nın 3. kitabından itibaren bu kuvvet kaybının işaretleri belirecektir). Aşağıdaki mübalağalı örneklerde, tanrı kisvesi altında İmparator'un aşırı kuvvet uyguladığı ve Şair'e adeta işkence çektirmekte olduğu mesajı verilmektedir:

*“causa mea est melior, qui non contraria fovi
arma, sed hanc merui simplicitate fugam.” (Tr.1.5.41-2)*

“benim davam halim selimdir; hasmane silahları tercih etmedim ama
içim dışım bir olduğu için sürgüne layık görüldüm.”

“me deus oppressit...” (Tr.1.5.75)

“tanrı beni alaşağı etti.”

“...me Iovis ira premit.” (Tr.1.5.78)

“...İuppiter'in öfkesi beni eziyor.”

Marg'a göre, Şair'in planı basitti; “kendimi kurtabilirsem ne ala; eğer ki kurtaramazsam bu adaletsiz tanrıyı üstündeki lekeyle baş başa bırakacağım.”⁸⁰ Sonuçta, Ovidius kendini kurtaramadı ama İmparator'u lekelemeyi bildi.

Tristia 1.7.'nin dizelerinde, sürgün yüzünden tamamlayamadığı (**Fasti**) ve gözden geçiremediği (**Metamorphoses**) çalışmalarını hatırlayarak, sanat yaşamının sekteye uğramasından dolayı gururu kırılmış ve gücenmiş bir ruh haliyle, bu yeni durumu kabullenmekte zorlanır. Okur ile dertleşerek huzur aramayı dener:

“grata tua est pietas...” (Tr.1.7.11)

“[ey okur!] senin sadakatın takdire değerdir...”

“...veniam pro laude peto...” (Tr.1.7.31)

“...övgü yerine affedilmeyi istiyorum.”

*“quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
emendaturus, si licuisset, eram.” (Tr.1.7.39-40)*

⁸⁰ W.Marg, “Zur Behandlung des Augustus in den Tristien”, **ACIO**, vol.II şurada: Green, **a.g.e.**, s.213.

“rötuşlanmamış şiirimin her neydiyse eksikği
tamamlayabilirdim; eğer ki izin verilseydi.”

Bizzat başına gelen beklenmedik talihsizliklerden sonra, onun için, hayatta inanılmayacak bir şeyin kalmadığını söyler. Kader’in değişkenliğinden ötürü yaşadığı sersemliği atlatamadığı anlaşılır. Doğanın işleyişine aykırı ve imkansız⁸¹ örneklerle (nehirlerin tersine akması, ateşin suya suyun da ateşe dönüşmesi, yıldızların yeryüzüne inmesi gibi) okurun hayal gücünü harekete geçirirken bir yandan da şiirini süslemiş olur. Şair’in dünyası tersine dönmüştür:

“*omnia iam fient, fieri quae posse negabam.*” (Tr.1.8.7)

“olabileceğini mümkün görmediğim her şey şimdi olmakta.”

İmparator’dan çekindikleri için sesi çıkmayan *iyi gün dostlarının* vefasızlığı düş kırıklığı yaratan bir başka önemli mevzu olacaktır. Enfes betimlemelerle sitemini dile getirmektedir:

“*nullus ad amissas ibit amicus opes.*” (Tr.1.9.10)

“gücünü yitirmiş birine hiçbir dost yaklaşmayacaktır.”

“*mobile sic sequitur Fortunae lumina vulgus.*” (Tr.1.9.13)

“dönek avam, Talih ışığının peşine işte böyle takılır.”

“*donec eris sospes, multos numerabis amicos:
tempora si fuerint nubila, solus eris.*” (Tr.1.9.5-6)

“halin vaktin yerinde olduğu müddetçe dostlarının mevcudu saymakla bitmeyecek:
şansına gölge düştüğünde ise, yapayalnız olacaksın.”

Üstündeki baskıyı hafifletmek için her daim safdilliğini öne sürerek, ona dost kalmayı sürdürenleri ve tarafsız okuyucuyu ikna etmeye çalışır. Buna karşın, **Ars**’ın şöhretinin kontrolden çıkmış olması, olanları azımsama savunmasını zorlaştırmaktadır:

“*scis vetus hoc iuveni lusum mihi carmen, et istos,
ut non laudandos, sic tamen esse iocos.*” (Tr.1.9.61-2)

“şu eski şiirimin bir gençlik eğlencesi olduğunu biliyorsun,
methedilecek bir tarafı yok, öylesi şakacıktan şeyler.”

⁸¹ adynaton (αδύνατον)

Korku, daha yolculuk esnasında ruhuna kök salıyor. Ölüm sanrsı ve dehşet imgeleri zihnine musallat oluyor. Gidişatını iyi görmediği ruh sağlığını⁸² korumak için sanatına tutunuyor. Şiiri bir yoldaş, şiir yazmayı da bir terapi haline getiriyor:

“*quocumque aspexi, nihil est nisi mortis imago,
quam dubia timeo mente timensque precor.*” (Tr.1.11.23-4)

“baktığım her yerde ölüm imgeleri dışında bir şey yok,
bocalayan bir zihin içinde korku duyduğum ve korku içinde lanet ettiğim [imgeler].”

“*omnis ab hac cura cura levata mea est.*” (Tr.1.11.12)

“bu uğraşı ile tüm sıkıntım hafifler.”

Augustus’a yönelik geliştirilmiş eleştirilere en yoğun biçimde **Tristia**’nın ilk kitaplarında rastlanır. **Tristia**’nın ikinci kitabı bu açıdan ideal bir örnektir. Habinek’e göre, İmparator’la arasında misillemeye dayalı bir bağ kurmak için yazılmıştır.⁸³ Bu kez kaçamak konuşmalara başvurmaksızın *doğrudan* kendini savunan, kelime seçiminde aşırı titiz davrandığı için formel görünen ama tartışmacı ve özgün olan bir şiirdir. **Tristia**’nın içinde başlı başına bir **libellus** oluşturan ikinci kitap, kesintisiz formu (**carmen perpetuum**) ve uzunluğuyla sürgün sonrası şiirleri arasında önemli bir yere sahiptir. **Tristia 2**, Ovidius’un, geçmiş eserlerinin de siyaseten doğruluğunda ısrar ettiği ve kendine atıfta bulunduğu⁸⁴, hesaplı bir övgü ve ironik hücumlar eşliğinde kendini haklı çıkarmaya çalıştığı, yarı-hukuki bir özet belge olarak kabul edilir.⁸⁵ Hukuki çerçevesi ile tam olmasa da retorik yapılandırma yönüyle **suasoria** tarzındadır.⁸⁶

Şair’in **euphemism**⁸⁷ yoluyla şahsi yıkımına yorduğu **carmen et error** terimi ilk kez burada ortaya çıkar.⁸⁸ Kenney’e göre **Tristia 2**, Ovidius’un açtığı bir yayılım

⁸² “*nec melius valeo, quam corpore, mente...*” (Tr.3.8.33)

⁸³ Thomas N.Habinek, **The Politics of Latin Literature : Writing, Identity and Empire in Ancient Rome**, New Jersey, Princeton University Press, 1998, s.155.

⁸⁴ **A.e.**, s.156.

⁸⁵ Green, **a.g.e.**, s.221.

⁸⁶ R.J.Dickinson, “**The Tristia: Poetry in Exile**”, Ovid, ed. J.W.Binns, London, 1973, s.170-3 şurada: Green, **a.g.e.**, s.222.

⁸⁷ Sakıncaklı görünen bir kavramın, yazar tarafından, uygun, dolaylı ve temkinli bir biçimde aktarılması ya da geçirilmesi.

⁸⁸ “*perdiderint cum me duo crimina, carmen et error*” (Tr.2.207)

ateşi⁸⁹ olup, İmparator'a meydan okumaya en çok yaklaştığı şiiiridir.⁹⁰ B.Gibson, daha da serbest bir yorumla; "Ovidius'un dili bundan daha anlaşılır olamaz" der.⁹¹ Williams ise bu şiiirin eleştirel bir yapıt olduğu iddiasına daha temkinli yaklaşır. Ovidius'un, **Ars**'ı sahiplenişindeki özgüveni ve Augustus'u tekzip etme çabasında gösterdiği edebi ustalığı hakiki bulur. Fakat bu şiiirin özünü; kendi eliyle yarattığı iki karikatür arasında, Ovidius'un, kendi karikatüründen taraf olması biçiminde görür.⁹² Kenney ise hem şiiiri hem de Şair'in niyetini kesinlikle ciddiye almaktan yanadır. **Tristia**'yı, Şair ile İmparator'un birbiriyle karşı karşıya geldiği ama moral üstünlüğün Şair'den yana olduğu bir zemin olarak görür.⁹³ Cezanın yumuşaması için İmparator'a yapılan sürekli çağrı, iki düşünce üzerinde dönüp dolaşacaktır. Bunlardan ilki, Augustus'un lalettayin ve orantısız güç kullanarak bir tiran gibi davrandığı, diğeri ise akıl ve yeteneğin (**ingenium**) gücü karşısında otoriter sertliğin kıymeti olmadığıdır.⁹⁴ İlk düşünceye en iyi örneklerinden birisi, sürgününde Augustus'un oynadığı role ve sürgün ediliş şekline olan sarkastik itirazdır. Gizlilik, karar sürecine damgasına vurmuştur.⁹⁵ Eli zayıf ve çaresiz biri açısından Ovidius, hatırı sayılır sertlikte bir savunma yapmaktadır:

*"nec mea decreto damnasti facta senatus,
nec mea selecto iudice iussa fuga est.
tristibus invectus verbis ita principe dignum
ultus es offensas, ut decet, ipse tuas."* (Tr.2.131-4)

"edimlerimi Senatus talimatıyla cezalandırmadın,
sürgün[üm] özel seçilmiş bir mahkemece emredilmedi.
bir imparatora son derece yakışan hazin sözlerle [beni] kınadın,
kırgınlıklarının acısını uygun bir şekilde çıkardın."

Habinek'e göre, Ovidius, yukardaki alıntıda geçen "*tristibus*" sözcüğünü bilinçli olarak seçmiştir. İmparator tarafından azarlanırken maruz kaldığı dokunaklı sözler için Şair'in kullandığı bu sıfat, yargılayıcı ve katı değil ama esef dolu ve tatsız bir yük taşır. Böylece hem psikolojik hem de politik bir gaye gütmeye çalışır.

⁸⁹ "full-scale barrage"(Kenney)

⁹⁰ E.J.Kenney, "Ovid", **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.446.

⁹¹ Bruce Gibson, "Reading Ovid: Reception in Ovid Tristia II", **The Journal of Roman Studies**, vol.89 (1999), s.21.

⁹² Gareth Williams, **Banished Voices: Readings in Ovid's Exile Poetry**, Great Britain, Cambridge University Press, 1994, s.162.

⁹³ Kenney, **a.g.e.**, s.444.

⁹⁴ Kenney, **a.g.e.**, s.444.

⁹⁵ Green, **a.g.e.**, s.xxvi.

Psikolojik –ve de retorik– olarak Augustus’a, her iki aktör açısından da keyifsiz olan bu durumu yatıştırma ve kararından geri dönme imkanı hatırlatılmaktadır. Politik olarak ise, gerek Augustus’un konuşmasını gerekse kendi şiirini “hüzünlü” olarak tanımlamak suretiyle, aralarında zaruri bir danışıklı dövüş⁹⁶ olduğunu ima etmektedir.⁹⁷

Bu ikinci düşünceyi en güzel temsil eden dizeler esasen **Tristia**’nın bir sonraki kitabı olan **Tristia 3**’e aittir. Ama yeri geldiği için, şimdi izah etmek daha anlamlı durmaktadır. Aşağıda verildiği üzere, Ovidius’un her şeyi göze aldığını gösteren duygulu bir fragmandır. Mağrur bir tonda iletmek istediği bir protesto söz konusudur. İmparator ileride tüm dünyayı ele geçirse bile “şiirin kendi dünyasının özerk olduğunu”⁹⁸, Şair, cesurca ifade eder. Orası, hükümdar fermanlarının geçmediği manevi bir bölge, dokunulmazlığı olan bir düşünsel alandır.⁹⁹ Şair, yazmaktan ve okunmaktan alıkonamaz; üzü kolay kolay yok edilemez. Şair, gözden ırak kılınabilir ama gönüllerden asla.¹⁰⁰ Ovidius, şair kimliğinin olağanüstü bilincindedir¹⁰¹ ve bu kimliğe ölene dek sadık kalacaktır:

*“singula ne referam, nil non mortale tenemus
pectoris exceptis ingenique bonis.
en ego, cum caream patria vobisque domoque,
raptaque sint, adimi quae potuere mihi,
ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
Caesar in hoc potuit iuris habere nihil.
quilibet hanc saevo vitam mihi finiat ense,
me tamen extincto fama superstes erit.” (Tr.3.7.43-50)*

“tekrarlamış olmayayım, sahip olduğumuz hiçbir şey ölümsüz değildir,
kalbin ve aklın üstünlükleri hariç.
ve ben, ülkemi, sizleri ve evimi kaybettiğim halde,
olabilecek her şey benden koparılıp elimden alındığı halde,
yine de kendi aklımı dost edinip bundan keyif alıyorum:
burası Caesar’ın yetki alanı kesinlikle değildir.
birisi hayatımı keskin bir kılıçla sona erdirse bile,
öldükten sonra ünüm yine yaşayacak.”

⁹⁶ “ineluctable collusion”(Habinek)

⁹⁷ Habinek, **a.g.e.**, s.156.

⁹⁸ Kenney, **a.g.e.**, s.446.

⁹⁹ “spiritual domain” (Kenney, **a.g.e.**, s.446.)

¹⁰⁰ “...he must have hoped that Ovid, out of sight, would be also out of mind.” (Kenney, **a.g.e.**, s.443.)

¹⁰¹ Kenney, **a.g.e.**, s.452.

Ovidius'un **Tristia 2**'de sunduğu **apologia**'nın dikkat çeken en önemli iki unsuru; "şairin kişisel ahlak anlayışı ile eserin moralitesi arasında mutlak bir ayrım yapılması"¹⁰² ve "yorum sorumluluğunu okuyucunun üstlenmesi"¹⁰³ gereğidir. Bunları ustaca şöyle dile getirir:

*"crede mihi, distant mores a carmine nostro
-vita verecunda est, Musa iocosa mea-
magnaue pars mendax operum est et ficta meorum:
plus sibi permisit compositore suo."* (Tr.2.353-6)

"seni temin ederim ki, benim karakterim şiirimden farklıdır
-yaşamım mütevazî, esin perim ise alaycıdır-
eserlerimin büyük bir kısmı gerçekdışı ve kurmacadır:
kendisini, sahibinden daha fazla yetkili kılmıştır."

*"at si, quod mallem, vacuum tibi forte fuisset,
nullum legisses crimen in Arte mea."* (Tr.2.239-40)

"ama keşke vaktin boş olsaydı ki bunu çok isterdim,
okuyup görseydin **Ars**'ın içinde hiç günah olmadığını."

Yukarıdaki ikinci alıntıda Augustus'un, **Ars**'ı hakkıyla okumadığı ya da okumaya değer bulmayıp etrafından duydukları ile hüküm verdiği ima edilir. Eğer ki olumlu bir okuma yapılmış olsaydı eserin içindeki alegoriler daha iyi anlaşılırdı demeye getirilir. Ovidius sanki başına gelecekleri çok önceden hissetmişçesine, okuyucuya, **Ars**'ta şunu tembih etmişti:

"inque meo nullum carmine crimen erit." (**Ars** 1.34)

"ve benim şiirimde hiçbir günah olmayacak."

Öte yandan, Ovidius'un, okur algısına olan hassasiyeti ve bu konuya gösterdiği titizlik¹⁰⁴ bir yandan da argümanını zayıflatan bir faktördür. Çünkü **Ars** ya da diğer yapıtları için okurdan beklediği –Stoik bir anlayış olan– *doğru zihinden*¹⁰⁵ kasıt, metindeki doğru anlama ulaşmaktan ziyade metinden yanlış etkilenmemektir. Oysa olumlu ya da olumsuz etkilenme, okumanın sonuçlarından birisidir. Okurunu seçmek ya da okura nasıl etkilenmesi gerektiğini sıkı sıkıya telkin etmek okumanın doğasına aykırıdır. Madem yorum yükü okuyucunun üzerindedir, öyleyse neyin iyi

¹⁰² B.Gibson, **a.g.e.**, s.22.

¹⁰³ B.Gibson, **a.g.e.**, s.23.

¹⁰⁴ Bkz.: s.2,12,41.

¹⁰⁵ orthos logos (ὀρθός λόγος)

olduğuna karar verme ve anlamlandırma da okuyucuya bırakılmalıdır. Ovidius aşağıdaki dizelerinde haksız değıldir ama, okur algısının kontrol edilebilir bir şey olmadığını¹⁰⁶ gözden kaçırmaktadır. Bir eserin etik yapısı, yazarın kişisel ahlakıyla uyuşmasa da okurun ahlakıyla uyuşabilir. şiirin gücünü abartanlar ya da abartılı biçimde etkilenenler de olacaktır. Bu durumda şair, istese de istemese de yazdıklarının sonuçlarına katlanmalıdır:

*“posse nocere animis carminis omne genus.
non tamen idcirco crimen liber omnis habebit:
nil prodest, quod non laedere possit idem.” (Tr.2.264-6)*

“her türden şiir insan ruhuna zarar verebilir.
fakat bundan dolayı her kitap suç içermeyecektir:
zarar verme yetisinden yoksun olan şey, bir fayda da sağılamaz.”

*“sic igitur carmen, recta si mente legatur,
constabit nulli posse nocere meum.” (Tr.2.275-6)*

“öyleyse, doğıru bir zihinle okunduğı takdirde,
şiir[im]in hiç kimseye zarar veremeyeceğı onaylanacaktır.”

*“atque ortum vitium quicumque hinc concipit, errat,
et nimium scriptis arrogat ille meis.” (Tr.2.277-8)*

“aslında her kim bundan dolayı ahlaksızlığın arttığını düşünüyorsa yanılıyordur
ve yazdıklarımı fazla üstüne alıyordur.”

B.Gibson, **Tristia 2**'deki muhakemeleri yer yer “kaçamaklı, anlaşılması zor ve bilmece gibi” diye niteler.¹⁰⁷ Örneğın, tek başına bir kitabın, yazarın kişiliğinin göstergesi olamayacağını söylediğı halde, Ovidius'un **Tristia 2**'de yapmaya çalıştığı şeylerden birisi de, başka yazarların eserlerine bakarak onların aklını okumaya çalışmaktır:

“nec liber indicum est animi...” (Tr.2.357)

“kitap, niyetin göstergesi değıldir.”

*“nempe –nec invideo– tot de scribentibus unum,
quem sua perdiderit Musa, repertus ego.” (Tr.2.495-6)*

“kışkandığımdan değıl– ama bu kadar çok sayıda yazar arasından,
esin perisinin gazabına uğramış bir tek beni bulursunuz.”

¹⁰⁶ B.Gibson, **a.g.e.**, s.26.

¹⁰⁷ “shifting...elusive...enigmatic” (B.Gibson)

“... composui teneros non solus amores:
composito poenas solus amore dedi” (Tr.2.361-2)

“...nazik aşkları bir tek ben yazmadım:
[ama] bunları yazınca bir tek ben cezalandırıldım.”

“Lesbia quid docuit Sappho, nisi amare, puellas?
tuta tamen Sappho...” (Tr.2.365-6)

“Lesboslu Sappho kızlara neyi öğretti aşktan başka?
Sappho emniyet içindeydi ama.”

“fabula iucundi nulla est sine amore Menandri,
et solet hic pueris virginibusque legi.” (Tr.2.369-70)

“şakacı Menandros’un hiçbir oyunu aşksız değildir
ve hem kızlar hem de oğlanlar tarafından okunması gelenektir.”

Ovidius, radikal bir okumayla, örneğin Homeros destanlarının “Hellenistik aşk hikayelerine”¹⁰⁸ benzetilebileceğini düşünür. B.Gibson, Ovidius’un bu kıyasını “daha ağır türlerin aşk şiiri sınırlarına çekilmesine”¹⁰⁹ benzettir. Çoğu trajedinin erotik doğası, aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi buna olanak sağlamaktadır:

“Ilias ipsa quid est aliud, nisi adultera, de qua
inter amatorem pugna virumque fuit?” (Tr.2.371-2)

“şu İliada nedir ki, zina yapan kadını anlatan ve
uğruna eşiyle aşğının savaşa girdiği bir eserden başka?”

“aut quid Odyssea est, nisi femina propter amorem,
dum vir abest, multis una petita procis?
quis, nisi Maeonides, Venerem Martemque ligatos
narrat in obsceno corpora presa toro.” (Tr.2.375-8)

“Odysseia nedir ki, kocası yokken aşk yüzünden
bir sürü taliplinin hedefi olan bir kadının öyküsünden başka?
şu Lydialı (Homeros) değil de kimdir Venus ile Mars’ı anlatan,
murdar yatakta sarmaş dolaş yakalanmış olan?”

Penelope’den yola çıkarak **Odysseia** destanını absürde indirgeyen Ovidius, **Tristia**’nın daha 1.kتابında, kendi eşinin sarsılmaz sadakatı için aynı Penelope’yi örnek göstermişti¹¹⁰. Ovidius’un manevraları Grek şairlerle de kısıtlı kalmaz. Bu kez, kötü yaşamlarını ve skandal aşklarını kendi eserlerine konu etmiş olan (ve artık yaşamayan) Romalı şairlere dikkat çeker. Bunu yaparken kendini daha erdemli

¹⁰⁸ Williams, a.g.e. s.193.

¹⁰⁹ B.Gibson, a.g.e., s.30.

¹¹⁰ Bkz.: s.67.

gösterme çabası sezilir. Sürgün öncesi eserlerinde hiç bahsi geçmemiş olan eşi ve sağlam evliliği¹¹¹, sürgün şiirlerinin değişmez temalarından biri haline gelecektir. Propertius'un öğretilerini **Ars**'ın içeriği ile bir tutmaya çalıştığı dizesinde, Ovidius'un unuttuğu ya da unutturmaya çalıştığı gerçek, terk edilmiş aşıkların şairi olan Propertius'un hiçbir zaman didaktik bir aşk öğretmeni ve Ovidius ölçeğinde bir şair olmadığıdır.¹¹² Öte yandan Vergilius'a satirik bir şekilde sataşan dizelerinde kullandığı "*arma virumque*" ibaresiyle ise, zihninde sabitleşen bir fikri¹¹³ açık etmektedir:

*"neve peregrinis tantum defendar ab armis,
et Romanus habet multa iocosa liber."* (Tr.2.421-2)

"kendimi yalnızca yabancı silahlarla savunmayayım,
Romalı kitaplarda yeterince hafifmeşreplik var zaten."

*"tempore deficiat, tragicos si persequar ignes,
vixque meus capiet nomina nuda liber."* (Tr.2.407-8)

"zamanım yetmez, tutkulu tragedyalara [tek tek] saymaya,
sırf isimlerini sıralamak için bile kitabım kafi gelmeyecektir."

*"sic sua lascivo cantata est saepe Catullo
femina, cui falsum Lesbia nomen erat;
... multos vulgavit amores,
in quibus ipse suum fassus adulterium est."* (Tr.2.427-30)

"nam-ı diğer Lesbia olan şu kadın,
sık sık terennüm edilmiştir civelek Catullus tarafından;
... kendi yaptığı zinaları bizzat itiraf ettiği
sürüyle aşkını da ortalığa yaymıştır."

"invenies eadem blandi praecepta Properti." (Tr.2.465)

"tatlı dilli Propertius'un öğretilerinde de aynısını bulacaksın."

"fallere custodes idem docuisse fatetur." (Tr.2.449)

"muhafızları atlatmanın yollarını öğretmiş olduğunu o da (Tibullus) itiraf ediyor."

*"et tamen ille tuae felix Aeneidos auctor
contulit in Tyrios arma virumque toros,
nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
quam non legitimo foedere iunctus amor."* (Tr.2.533-6)

¹¹¹ B.Gibson, **a.g.e.**, s.32.

¹¹² B.Gibson, **a.g.e.**, s.33.

¹¹³ Ovidius, tarz olarak değilse de başarı ve şöret olarak Vergilius'u emsal almaktaydı. (Bkz.: s.12.)

“senin Aeneis’in şu şanslı yazarı
silahı ve yiğidi Kartacalının (Dido) yatağına taşıdı,
gayrimeşru bir akitle bağlanmış aşkın olduğu o bölümden başka
eserin hiçbir bölümü daha fazla okunmaz.”

“his ego successi, quoniam praestantia candor
nomina vivorum dissimulare iubet.
non timui, fateor, ne, qua tot iere carinae,
naufraga servatis omnibus una foret.” (Tr.2.467-70)

“ben o şairlerin halefîyim, halen yaşayan parlak isimleri
görmezden gelmek lazım gelir.
yelken açan bu kadar geminin hepsi sağ salim kurtulmuşken,
tek bir geminin batacağını beklemiyordum, itiraf etmeliyim.”

Bilinçaltında biriktirdiği korku ve *günah keçisi* olarak seçilmiş olduğuna inanmanın verdiği öfke, Augustus’u hedefleyen ısıricı, maskara edici, aşağılayıcı yergilerle¹¹⁴ ve politik sembolizmle¹¹⁵ ürün verir. Kamu ahlakına ve yasalara aykırı olduğu halde göz yumulan ve dahası rağbet gören, zaman öldürücü ve dejenere bazı aktiviteleri dillendirir. Bu eğlenceler arasında, Augustus’un düşkün olduğu bilinen *zar oyunu* da vardır. Ayrıca, çoğu kez terbiye sınırlarını aşan senaryolara dayalı *mim gösterilerini* hatırlatır. Ahlaksızlığın, toplumun tüm sınıf ve yaş grubu tarafından izlenebilen bir gösteriyle sunumunun çok daha zararlı olacağını savunur.¹¹⁶ Sonraki yıllarda Suetonius’un kayıtlarına da düşecek olan Augustus’un sicilindeki bazı lekeler¹¹⁷ Şair’in hiciv arzusunu kamçılar. İmparator’un kötü ünlerinden biri olan çapkınlığını, yine bir Iuppiter örtmecesini ile iğneler. (Iuppiter aşırı bereketli¹¹⁸ özelliği ile bilinir). Tapınakların birer şer yuvasına dönüştüğünü anıştırır. Gençlik döneminde, muharebelerin başlamasına az zaman kala bir hastalık bahane ederek cepheden ayrılmasını ve komutayı astlarına havale etme alışkanlığını¹¹⁹ yüzüne vurur¹²⁰. İmparatorun vakarı (**maiestas**), askeri yetkisi (**imperium**), mevki ve itibarı (**dignitas**) düşünüldüğünde, böyle imaların küfürden farkı yoktur:

¹¹⁴ “pejorative...mocking...mordant irony” (Green, a.g.e., s.208-9)

¹¹⁵ Green, a.g.e., s.224.

¹¹⁶ B.Gibson, a.g.e., s.34.

¹¹⁷ “Circa libidines haesit, postea quoque, ut ferunt, ad vitiandas virgines promptior... Aleae rumorem nullo modo expavit lusitque simpliciter et palam oblectamenti causa.” (Suet.Aug.71)

“Ahlaki gevşekliliğe kendini kaptırdı; üstelik daha sonraki yıllarda genç kızları ayartmaya yakın durduğu söylenir...Zar oyunu (kumar) söylentilerinden hiçbir şekilde endişe duymadı ve doğal bir şeymiş gibi eğlencesine alenen oynadı.”

¹¹⁸ “polyphiloprogenitive” (Green, a.g.e.,s.228.)

¹¹⁹ Green, a.g.e., s.227.

¹²⁰ “Ovid is twitting the Emperor...” (Green, a.g.e., s.232.)

*“sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes
hoc erat ad nostros non leve crimen avos.” (Tr.2.471-2)*

“zar oyununun tekniklerini yazmış olanlar vardır.
atalarımıza göre pek de hafif bir suç değil[di] bu.”

*“quid, si scripsissem mimos obscena iocantes,
qui semper vetiti crimen amoris habent.*

...

*nubilis hos virgo matronaque virque puerque
spectat; et ex magna parte senatus adest.*

...

*scribere si fas est imitantes turpia mimos,
materiae minor est debita poena meae.” (Tr.2.497-516)*

“peki ya ağza alınmaz şakalarla dolu mim skeçleri yazmış olsaydım,
günah olan yasak aşkın hep konu edildiği.

...

evlenme çağındakiler, küçük kızlar, evli erkekler, oğlan çocukları
hepsi seyrederek bunları; ve bir de Senatus’un büyük bir kısmı orada hazır.

...

kepaze şeyleri taklit eden mim skeçleri yazmaya izin varsa,
benim yazdığım şeylerin hak ettiği ceza daha azdır.”

“tollit tota theatra iube!” (Tr.2.280)

“[öyleyse] bütün tiyatroların kapatılmasını emret!”

*“tollatur Circus! non tuta licentia Circi est:
hic sedet ignoto iuncta puella viro.” (Tr.2.283-4)*

“Circus da kapatılsın! Circus’un meşruiyeti kesin değildir:
[işte] orada bir kız, bir oğlanla yan yana oturuyor.”

*“quis locus est templis augustior? haec quoque vitet,
in culpam siqua est ingeniosa suam.
cum steterit Iovis aede, Iovis succurret in aede
quam multas matres fecerit ille deus.” (Tr.2.287-90)*

“tapınaklardan daha saygıdeğer bir yer var mıdır?
hınzırlıklara becerisi olan bir kız buralardan da sakınsın.
Iuppiter’in evinde, [doğru duydunuz] Iuppiter’in evinde otururken aklına geliverecek,
bu tanrının ne kadar çok kişiyi anne yaptığı.”

*“scilicet imperii princeps statione relictā
inparibus legeres carmina facta modis?” (Tr.2.219-20)*

“İmparatorluğun başkomutanı, mevzileri terk ettikten sonra
gelip de benim uyaksız şiirlerimi okuyabilir mi?”

Aristokratların evlerinde ya da saraylarda rastlanan müstehcen resimlerden
bahsedip, güzel sanat dallarına bizzat sağladığı destekle İmparator’un, bilinçsizce

ahlaksızlığa suç ortaklığı yaptığını ve kadim erdemleri (**prisca virtus**) ihlal ettiğini ima eder¹²¹:

“*sic quae concubitus varios Venerisque figuras
exprimat, est aliquo parva tabella loco.*” (Tr.2.523-4)

“kimi yerlerde küçük tablolar vardır,
Aşk’ın çeşitli figürlerini yatakta resmeden.”

Roma açısından parlak geçmeyen bir yıl olan İ.S.9’da yaşanan (ve sürgündeyken kulağına gelen) ülke sorunlarını¹²² konu ederek, İmparator’a, yüz kızartıcı kinayelerle saldırır. Dış politikada işler güllük gülistanlık değildir. Casali’ye göre, Augustus döneminde, aslında sadece diplomasi sayılabilecek bazı girişimler, Roma halkına, sanki büyük askeri başarılarımı gibi sunulmuştur.¹²³ Olmayan bir askeri başarıyı halka yuturmanın bir yolu hep bulunmuştur.¹²⁴ Örneğin, İmparator’un, doğudaki en ciddi düşmanı olan Parthlar’a karşı yürüttüğü mücadele, “icad edilmiş bir savaşa dayandırılmış yapmacık zaferlerden” ibaret bir şovdur.¹²⁵ Casali, buna paralel olarak, sosyal reformlardaki başarının da sözde kaldığını savunmaktadır.¹²⁶ **Tristia**’da Ovidius aynı şeyi dile getirmektedir:

“*urbs quoque te et legum lassat tutela tuarum
et morum, similes quos cupis esse tuis.
nec tibi contingunt, quae gentibus otia praestas,
bellaque cum vitiis inrequieta geris.*” (Tr.2.233-6)

“bu şehir, senin koruyucu yasaların, kendininkine benzetmeye çalıştığın ahlak ilkeleri seni de usandırıyor.
dünyada hakim kıldığın huzur sana bir türlü ulaşmıyor,
kötülüklerle karşı hiç bitmeyen savaşlar yapıyorsun.”

Tristia 2’nin hazırlanışındaki ince çalışma ve ihtimam, şiirin muhatabının sadece İmparator olmayabileceğini akla getirmektedir. Şair, kendisini takdir eden ve devlette sözü geçen nüfuzlu insanlara da sürgün kararının mantıksızlığını anlatmak,

¹²¹ Thomas Wiedemann, “The Political Background to Ovid’s Tristia 2”, **The Classical Quarterly**, New Series, Vol.25, No.2 (Dec.,1975), s.270-1.

¹²² Bkz.: s.50, 51.

¹²³ Sergio Casali, “The Art of Making Oneself Hatred”, **The Art of Love: Bimilennial Essays on Ovid’s Ars Amatoria and Remedia Amoris**, ed. Roy K.Gibson&Alison Sharrock, New York, Oxford University Press, 2006, s.231.

¹²⁴ **A.e.**, s.234.

¹²⁵ “a show of an invented war which brought invented triumphs.” (**A.e.**,s.231.)

¹²⁶ **A.e.**, s.231.

karşı görüşleri çürütmek (**refutatio**) ve Augustus'un siyasi konumunun göreceli zayıflığından istifade ederek çevre baskısıyla onu uzlaşmaya ikna etmek ister. İmparator'un sürgün hükmünü değiştiremese bile, yer değişikliği kararı da uğraşmaya değerdir. Wiedemann'a göre; eğer Ovidius, İmparator'un en savunmasız sayılabilebileceği bu dönemde dahi doğrudan ona müracaatın dışında bir ümidi olmadığını düşünüyorsa, yakın vadede kötümserliğe kapılması doğal olacaktır.¹²⁷ Ovidius'un ruhsal yılgınlık ve fiziksel yıpranmayla artacak olan kötümserliği bundan sonraki kitaplarına kafa karışıklığıyla, düşünce kaymalarıyla ve fikri tutarsızlıklarla yansıyacaktır.

Green, **Tristia 2**'den itibaren, sürgün sonrası eserlerindeki iki mutlak özelliğin iyice açığa çıktığını saptar; “yapmacık bir saygı” ve “dolaylılık”.¹²⁸ En basitinden, övgü gibi görünmekle birlikte, biraz dikkatli irdelendiğinde çift taraflı olduğu ortaya çıkan şu beyit karşısında İmparator'un nasıl davranmış olabileceği gerçekten bir merak konusudur¹²⁹: “*Divitis ingenii est immania Caesaris acta // condere...*”(Tr.2.335-6). Çünkü **immanis** sıfatı ve **condere** fiili, irrite edici muğlaklıklara açıktır. Bu cümle “Caesar'ın muazzam başarılarını tasvir etmek büyük bir yetenek ister” şeklinde tercüme edilebileceği gibi, “Caesar'ın canavarca eylemlerini gizlemek büyük bir yetenek ister” gibi de anlaşılabilir. Büyük bir ihtimalle Şair'in kastettiği, hakaretimiz yorum olan ikincisidir. *Augustus Kültü* 'ne bir nevi karşı koyuşun ifadesidir. Çünkü Kenney'e göre, “Ovidius'un yazdığı her şey, bir anlamda deklarasyon ya da belli bir şeye yetiştirilen cevaptır.”¹³⁰

Tristia 3'ün açılış dizeleri bir ruh hali değişikliğinin habercisidir. Bir bütün olarak esere damgasını vuracak olan hüznün¹³¹ ve kendine acıma¹³² duygusu açıkça ifadesini bulur. İlk iki kitaptaki canlılığın kaybolduğu izlenimi edinilir:

“*nullus in hac charta versus amare docet.*” (Tr.3.1.4)

“bu yazıdaki hiçbir dize, sevmeyi öğretmiyor.”

“*inspice quid portem: nihil hic nisi triste videbis, carmine temporibus conveniente suis.*” (Tr.3.1.9-10)

¹²⁷ Wiedemann, **a.g.e.**, s.271.

¹²⁸ “*obsequiousness...obliqueness*” (Green, **a.g.e.**, s.221.)

¹²⁹ Green, **a.g.e.**, s.229.

¹³⁰ Kenney, **a.g.e.**, s.449.

¹³¹ “*desolation... lamentation*” (Green, **a.g.e.**, s.234.)

¹³² “*self-pity...self-justification*” (Wilkinson, **a.g.e.**, s.163.)

“ne getirdiğimi incele: orada hüzünden başka bir şey görmeyeceksin, zamanın koşullarına uygun şiirler bunlar.”

Tomis'teki yeni yaşamın şakaya gelecek bir yanı yoktur. Cezasında bir iyileştirme olacaksa, belli ki böyle bir şey çabuk gerçekleşmeyecektir. Roma'yı sonsuza dek yitirmiş olabileceği¹³³, daha da kötüsü, hayatını burada heba edebileceği ihtimali belki de içine ilk kez doğmaya başlamıştır. Sürgün sendromunun klasik bulguları baş göstermektedir; gerçeklere yabancılaşma, zifiri bir karamsarlık, zihinde ölüm fikriyle oynama ve mükemmel bir uyuşturucu etkisi yapan nostalji.¹³⁴ Henüz deniz yolculuğunda içine işlemeye başlayan¹³⁵ ve **Tristia**'nın önemli bir ögesi olan korkunun¹³⁶ etkisiyle dostlarının ismini anmaktan kaçınır. Şiirleri rutin bir formata oturur. Bu formatın başlıca bölümleri; verdikleri destekten dolayı isimsiz muhataplara iletilen takdir, İmparator'a aracılık etme ricaları, mitolojik alegoriler, yanılgılarını minimize etmeye dönük asabi iddialar¹³⁷, yer değişimi için beslenen gölgeli umut, Roma'nın gelişmiş şehir yaşamıyla Tomis'in mahrumiyetleri arasındaki keskin kontrastlardır.

Aşağıdaki beyitler, yaşanan manevi ve fiziksel stresin Şair'de yarattığı kendine acıma duygusunu ve dırdırcı huysuzluğunu¹³⁸ dışa vuran iyi örneklerdir:

*“nec melius valeo, quam corpore, mente, sed aegra est
utraque pars aequae binaque damna fero.” (Tr.3.8.33-4)*

“zihnen daha sağlıklı değilim bedenimden ama ikisi de acı veriyor
her iki sıkıntıyı birden eşit olarak taşıyorum.”

*“nil nisi flere libet, nec nostro parciior imber
lumine, de verna quam nive manat aqua.” (Tr.3.2.19-20)*

“ağlamaktan başka keyif veren bir şey yok, gözümde akan yağ
baharda eriyen kar sularından daha az değildir.”

*“non facinus causam, sed suus error habet.
me miserum! vereorque locum vereorque potentem” (Tr.3.1.52-3)*

“[işlediği] bir hata idi sebep, [işlediği] bir cürüm değil.
zavallı ben! [bu] yerden de korkuyorum, kudretli kişiden de.”

¹³³ Green, **a.g.e.**, s.233.

¹³⁴ Green, **a.g.e.**, s.234.

¹³⁵ Bkz.: s.70.

¹³⁶ P.J.Davis, “The Colonial Subject in Ovid’s Exile Poetry”, **The American Journal of Philology**, Vol.123, No.2 (Summer 2002), s.269.

¹³⁷ Green, **a.g.e.**, s.239.

¹³⁸ “querulous tetchiness” (Green, **a.g.e.**, s.237.)

“non sum ego qui fueram. quid inanem proteris umbram?” (Tr.3.11.25)

“ben, eski ben değilim. beyhude bir gölgeyi ne diye çiğnersin?”

Zihninde evirip çevirdiği *canlı cenaze* imajından¹³⁹ kurtulmak için hakikaten ölmeyi istemenin paradoksal hali¹⁴⁰ gözlenir:

“ei mihi, quod totiens nostri pulsata sepulcri
ianua, sub nullo tempore aperta fuit!” (Tr.3.2.23-4)

“vay bana! sık sık tıklatılmış olan mezarımın kapısı
hiçbir vesileyle açılmadı.”

“cernimus, et, qui sim qui fuerimque, subit,
tantus amor necis est, querar ut cum Caesaris ira,
quod non offensas vindicet ense suas.” (Tr.3.8.38-41)

“[şimdi] kimim ve [eskiden] kimdim, düşününce fark ediyorum,
ölüm arzum öyle büyüktür ki düşmanlığının intikamını kılıcıyla almayan
Caesar’ın öfkesinden şikayetçiyim.”

3.kitabın 13.şiiri de aynı bağlamda yani ölüm arzusuna saplanma olarak değerlendirilmelidir. Bu şiir, yeni doğanları koruyan ve doğum günlerinde hediyelerle gönlünün hoş edilmesi gelenek olan tanrıçanın (ya da kutsal ruhun) gelişi ile ilgilidir. Güya bu bir doğumgünü şiiri (**genethliakon**) olacaktır ama Şair, kasıtlı olarak ritüelleri tersyüz eder. Hala hayatta kalabilmiş olmayı kutlayacağı yerde ölüm duaları okur. Böyle bir davranış, derin bir depresyonun emaresidir¹⁴¹:

“ecce supervacuum -quid enim fuit utile gigni!-
ad sua Natalis tempora noster adest.
dure, quid ad miseros veniebas exulis annos?” (Tr.3.13.1-3)

“tam zamanında burada işte, doğum günlerinin koruyucu tanrıçası
-gerçi dünyaya geldim de ne faydası var!-
sen katı yürekli! bir sürgünün yaşamını uzatacağın da ne olacak?”

“...tibi sum male cognitus infans” (Tr.3.13.7)

“...uğursuz bir çocuk olarak bilirsin beni.”

“non ita sum positus, nec sunt ea tempora nobis,
adventu possim laetus ut esse tuo.” (Tr.3.13.19-20)

“ne senin gelişinle mutlu olabilecek durumdayım,
ne de zaman buna uygun.”

¹³⁹ “...me periisse putato et prior et gravior mors fuit illa mihi.” (Tr.3.3.52-3)

“...beni ölmüş bilin ve bu ölüm benim için erken ve olması gerekenden daha acılı oldu.”

¹⁴⁰ Green, **a.g.e.**, s.235.

¹⁴¹ Green, **a.g.e.**, s.252.

“in loca ne redeas amplius ista, precor” (Tr.3.13.26)

“bu yere bir daha gelme, yalvarırım.”

“funeris ara mihi...convenit” (Tr.3.13.21-2)

“cenaze sunağı bana [daha] uygun düşer.”

“in tantis subeunt nec bona verba malis.” (Tr.3.13.24)

“şu koca belaların içindeyken, aklıma iyi dilekler gelmiyor.”

Tristia 3’ü bir dönüm noktası yapan ilginç özelliği; Augustus’a yönelik çelişik duygulara, “bir seven, bir nefret eden”¹⁴² ruh halinin devamına ve düş gücünün devinimlerine¹⁴³ rağmen; İmparator övgülerine eskisine nazaran daha fazla yer vermesi ve gelecek nesillerin vereceği hükümle ilgilenmeye başlamasıdır. Bunun nedeni büyük olasılıkla, İmparator’un hala yatışmamış olan psikolojisi ve esneklik göstermeyen tutumudur:

“Caesareum caput..., quod caput orbis...” (Tr.3.5.46)

“Caesar’ın önderliği... yeryüzünün en tepesinde....”

“Caesar, ades voto, maxime dive, meo!” (Tr.3.1.78)

“Ey Caesar! en yüce tanrı! duama kulak ver!”

Yukarıdaki iki alıntı, İmparator’u pohpohlamaya yönelik taktiksel söylemler ve bir taviz biçiminde yorumlanmaya imkan veriyor olsa da, sanatçı duruşu üzerine en açık ve en ateşli dizelerini **Tristia 3**’de yazmış olduğu unutulmamalıdır.¹⁴⁴ “Dolaylı şekilde hayatta kalmasının tek sebebi”¹⁴⁵ ve “ölümsüzlüğünün tek kaynağı”¹⁴⁶ olarak şiire ve okura olan inancını burada vurguluyordu. Ovidius, sürgün şiirlerinin farklı yerlerinde farklı duygusal refleksler¹⁴⁷ göstermekten vazgeçmemektedir.

¹⁴² “ambivalence” (Gareth Williams, “Ovid’s Exilic Poetry: Worlds Apart”, **Brill’s Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.367.)

¹⁴³ “flight of fantasy” (Green, **a.g.e.**, s.242.)

¹⁴⁴ Bkz.: s.72.

¹⁴⁵ “vicarious survival” (Green **a.g.e.**, s.252.)

¹⁴⁶ Green, **a.g.e.**, s.252.

¹⁴⁷ Williams, **a.g.e.**, s.364.

Merhametli olarak bilinmelerine karşın iradelerine aykırı işler gerçekleştiğinde öfkeleri kontrolden çıkan ünlü mitolojik ya da tarihi kişiliklerin (Akhilleus ve Büyük İskender gibi) adını anması¹⁴⁸, okuyucuya Augustus'u anımsatmak ve onun **clementia** erdemini tartışmaya açmak içindir. Karadeniz'e kıyı bir kasaba olarak Tomis'i amansız, ıssız ve uygarlaşmamış bir zulüm yeri olarak betimleyip buranın aslında eski bir Grek kolonisi olduğunu unutturması, bir tür karartma ve çarpıtma¹⁴⁹ örneğidir. Davisson, Ovidius'un metodik bir şekilde elimine ettiği avantajların, aslında bir sürgünün avuntusu olabilecek şeyler olduğuna işaret eder.¹⁵⁰ Williams'a göre, Ovidius'un sürgünde çektiği çilenin ağırlığı Tomis'in Roma'ya uzaklığı ile doğru orantılıdır.¹⁵¹ Sürgün şiirlerinde "dünyanın bir ucu" yakıştırması ile tarif edilen bu uzaklık, olumsuzluklarıyla abartılan bir Tomis portresi¹⁵² çıkartır okurun karşısına. Bir Romalı'nın gözünden aşağıdaki dizelerle betimlenen Scythia¹⁵³ manzarası, okuyucuda depresif bir tesir yaratabilir:

*"aspiceres nudos sine fronde, sine arbore, campos:
heu loca felici non adeunda viro!
ergo tam late pateat cum maximus orbis,
haec est in poenam terra reperta meam!" (Tr.3.10.75-8)*

*"çıplak ovalara baktığında ne bir yaprak ne de ağaç görürsün:
yazık! mutlu bir insanın yolunun düşmemesi gereken yerler.
neticede, şu koskoca ve geniş yeryüzünde,
ceza olarak bana bulunan yer bu ülkedir!"*

3.kitapta, yine Tomis'i kötülemek maksadıyla, buranın ismine vesile olduğu iddia edilen mitolojik öyküden bahseder. Medea'nın erkek kardeşi Absyrtus'un paramparça edilen cesedinin denize saçıldığı meşhur öyküye dayanarak, yanlış bir etimolojiyle, Tomis isminin Grekçe'de "kesip biçmek" anlamına gelen "**temno**" (τέμνω) fiilinden türediğini iddia eder. Bununla amacı, dezenformasyon yoluyla

¹⁴⁸ "*maius apud Troiam forti quid habemus Achille?*" (Tr.3.5.37)

"Truva'da cesur Akhilleus'tan daha büyük biri var mı?"

"...ducis Emathii fuerit **clementia**..." (Tr.3.5.39)

"...şu Makedonyalı komutanın merhametiydi..."

¹⁴⁹ "*dislocated perspective*" (Williams, a.g.e., s.344.)

¹⁵⁰ M.T. Davisson, "Sed sum quam medico notior ipse mihi: Ovid's Use of Some Conventions in the Exile Epistles." **Classical Antiquity** 2 (1983), s.173 şurada : Williams, a.g.e., s.344.

¹⁵¹ Williams, a.g.e., s.344.

¹⁵² "*hyperbolic picture*" (Williams, a.g.e., s.344.)

¹⁵³ İskit ülkesi.

okuyucunun zihninde kötü çağrışımlar uyandırmaktır. Tomis algısını etkilemeye dönük olarak bir diğer savı, Karadeniz anlamına gelen **Euxinus** sözcüğünün ikincil olarak “misafirperver” anlamı taşımasıdır.¹⁵⁴ Böylesi uzak, ücra ve yabancı¹⁵⁵ bir toprağın misafirperverliği, ona göre şüphe götürür bir durumdur. Tomis ve Karadeniz üzerine benzer kelime oyunları gerek **Tristia**’da, gerekse **Ex Ponto**’da, **laevus** ve **sinister**¹⁵⁶ gibi sıfatlarla pekiştirilerek devam edecektir:

“inde Tomis dictus locus hic, quia fertur in illo
membra soror fratris consecuisse sui”. (Tr.3.9.33-4)

“o günden beri bu yere Tomis derler, çünkü
kendi kardeşinin uzuvlarını burada parçalamış olduğu söylenir.”

“...terrarum pars paene novissima Pontus,
Euxinus falso nomine dictus...” (Tr.3.13.27-8)

“...neredeyse en alışılmadık toprak parçası olan Pontus,
uydurma bir isimle Euxinus dedikleri...”

“...scopulis, Ponti quos haec habet ora **sinistri**.” (Tr.1.8.39)

“Karadeniz’in sol (meymenetsiz) yanındaki bu kıyının kayalıklarında...”

“barbara pars **laeva** est...
...caedes bellaque semper habent.” (Tr.1.11.31-2)

“sol kıyı vahşidir...
...katliam ve savaştan geçilmiyor [burada].”

Keza bu bölgede kendisini “daimi bir saldırı tehditi altında” hissettiğine dair yaptığı ısrarlı vurgu gözden kaçmaz. Coğrafi konumundan dolayı imparatorluğun bir nevi ileri karakolu durumundaki Tomis’e sınır ötesinden yapılan akınlar Şair’in moralini bozmaktadır.¹⁵⁷ Can güvenliğinin baskı ve tehlike altında olduğunu yazarken¹⁵⁸ aslında bir yandan da imparatorluk sınırlarının güvenliğini ve **Pax Romana**’yı sorgulamaktadır. Böylesi bir problemi Roma’ya jurnallemek,

¹⁵⁴ Ovid, **Tristia & Ex Ponto**, çev.A.L.Wheeler, ed. Jeffrey Henderson, rev.G.P.Goold, London, The Loeb Classical Library, Harvard University Press (2.bs.), 1996, s.153., dipnot 1.

¹⁵⁵ “outlandish” (Green, a.g.e.,s.203.)

¹⁵⁶ Hem sol yönü bildiren hem de uğursuzluğa delalet eden bu sözcüğü daha da ilginç yapan, Romalı augurlar için şans, Grek kahinler için ise şanssızlık manası içermesi. (**Oxford Latin Dictionary**, Great Britain, Oxford University Press, 1968, s.1769-70)

¹⁵⁷ Green’e göre, Ovidius endişelerinde haksız değildir ve bu akınların gülünecek ya da hafife alınacak bir yanı yoktur. Kasaba sağlam surlarla çevrili de olsa sürekli kuşatılmalara maruz kalmaktadır. (Peter Green, **Ovid: The Poems of Exile**, Berkeley, University of California Press, 2005, s.xxviii.)

¹⁵⁸ “non quo secedam locus est...” (Tr.3.14.41)

“burada sığınabileceğim bir yer yok.”

Princeps'e¹⁵⁹ gözdağı vermek demektir. Öte yandan, doğum günü şiirindeki *tersyüz etme tekniğini*¹⁶⁰ Tomis'in uzun ve zorlu kış şartlarını anlatırken de uygular. Verimli toprakları ve elverişli iklimiyle bilinen İtalya'yı şiirinin içine ustalıkla katarak¹⁶¹, bitmek bilmeyen usandırıcı kışın yaşandığı Tomis ile yan yana koyar. Helzle'ye göre, Ovidius'un tasvirlerinde kış o kadar mutlak bir temadır ki baharın gelişi, bahar manzaraları ile değil, kış manzaralarının eksikliği¹⁶² ile anlaşılır.¹⁶³

Bundan da anlaşılacağı üzere, Fränkel'in kitabına başlık olarak seçtiği "iki dünya arasındaki şair"¹⁶⁴ deyişi Ovidius'un ikilemini iyi tanımlamaktadır. Aynı zamanda, yer yer baş gösteren irrasyonel tutumunu ve kararsız ödünlere olan doğal eğilimini¹⁶⁵ özetlemeyi başarmaktadır. Şair'in Roma ile Tomis arasında yaşadığı ikilem, kendi ruh dünyasında yaşadığı kadar derindir.

Toplum içinde fazla dikkat çekmeden, sivrilmeden, kendi köşesinde ve sırf kendisi için yaşamayı bilen birinin, gösterişsiz ama güvenli bir hayatının olacağını söylerken şüphesiz Epikürosçu bir söylemi not ediyor; "**lathe biosas**" (**λάθη βιώσας**). Sık olmasa da felsefi aforizmaları hatırladığı zamanlar, muhtemelen kendisiyle samimi şekilde iç hesaplaşmaya girdiği zamanlardır:

"*crede mihi, bene qui latuit bene vixit...*" (Tr.3.4.25)

"inan olsun, dikkatlerden uzak yaşayan kişi rahat yaşamıştır."

Okuyucuya yaptığı düzenli uyarılardan biri olan yazma yeteneğinin azalması olasılığı¹⁶⁶ **Tristia 3**'ün kapanış şiirinde de vardır. Peşin bir özür mahiyetinde bir tekrardır.¹⁶⁷ Yöreye barışın hakim olmaması yüzünden yaşadığı konsantrasyon sıkıntısının, yaratıcılığına ket vurduğunu ve daha da kötüsü, yabancı sözcüklerin

¹⁵⁹ Roma İmparatoru.

¹⁶⁰ Bkz.: s.82.

¹⁶¹ "*rarus ab Italia tantum mare navita transit.*" (Tr.3.12.39)

"İtalya'dan çok ender bahriyeli gelir, denizleri aşarak."

¹⁶² "*nec mare concrescit glacie...*" (Tr.3.12.29)

"[bahar gelince] deniz buz tutmuyor..."

¹⁶³ Helzle, **a.g.e.**, s.78.

¹⁶⁴ Hermann F.Fränkel, **Ovid: A Poet Between Two Worlds**, Berkeley, University of California Press, c.18, 1945.

¹⁶⁵ "*Ovid had a natural propensity to undecisive compromises.*" (Fränkel, s.79.)

¹⁶⁶ Bkz.: s.60, 61.

¹⁶⁷ "*ingenium fregere meum mala...*" (Tr.3.14.33)

"kara talih, yeteneğimi harap etti..."

diline dolanmaya başlaması¹⁶⁸ yüzünden kendi anadilini unutmanın eşiğine geldiğini söylemesi, vesveseli ve tekbenci¹⁶⁹ bir tavır olarak değerlendirilebilir. Buna karşın Ovidius'un, yakınmalarında kesinkes haklı olduğu bir nokta vardır. O da, Tomis'te sofistike ve eleştirel okuyucu ve dinleyicilerin olmayışıdır. Kütüphanelerin eksikliği de bir başka handikaptır. Bir sonraki kitap **Tristia 4**'ün ilk temalarından birinin "kendiyle dertleşme" olması şaşırtıcı değildir. Tomis'den Roma'ya giden tüm yollar kapalı olduğu için sonsuz yalnızlığın alarm zilleri çalmaktadır:

*"nullus in hac terra, recitem si carmina, cuius
intellecturis auribus utar, adest." (Tr.3.14.39-40)*

"şiiir okurken, eğitimli kulakları ile yanımda olacak
kimse yok bu ülkede."

"ipse mihi -quid enim faciam?- scriboque legoque" (Tr.4.1.91)

"bizzat kendime yazıyor ve okuyorum, nitekim ne yapabilirim ki?"

"interdicta mihi...Roma..." (Tr.4.1.106)

"bana yasak edilen...Roma..."

Anlatmakta haklı olduğu bu olumsuzlukların, yazma alışkanlığında ciddi bir gerileme yaratmamış olması ilginç bir detaydır. Hatta, Green'in yaptığı bir hesaba göre, sürgünde yaşadığı dönemde (en az dokuz yıl), Ovidius'un yazdığı –basılı– dize sayısı, **Ibis** dahil, 7370'dir. Bu da, yıllık, ortalama 819 dize demek olup, İ.S.2'ye kadarki yıllık ortalamasından daha yüksek bir orandır. İ.S.2'den İ.S.8'e kadar olan evre ise **Metamorphoses** ve **Fasti**'nin yazıldığı yıllar olup üretkenliğinin en yoğun dönemidir¹⁷⁰ ve bu karşılaştırmaya dahil edilmemiştir.¹⁷¹

Tristia'nın dördüncü kitabı bu eserin son kitabı olarak tasarlanmış olmasına karşın, sonradan bazı ilaveler yapma zarureti doğmuş olmalı ki, eser, beşinci bir kitapla tamamlanmıştır. İlk üç kitapta yankılanan temalar devam etmekte de olsa, anlatımın genel havası, iflah olmayacak bir kötümserliğe doğru kaymaktadır. Ovidius, varoluşun dayanılmaz bir ağırlık verdiği ve iç karartan salt bir kedere

¹⁶⁸ Latince'deki dil yanlışlarına, gramer disiplininde **soloecismus** (tuhaf deyimler kullanmak) ve **barbarismus** (yabancı dilden kelimeler kullanmak) denirdi. Yabancı dil etkisi, anadildeki zerafeti bozan bir unsur olarak, hoş karşılanmazdı.

¹⁶⁹ "solipsistic" (Williams, **a.g.e.**, s.355.)

¹⁷⁰ Toplam 17000 dize ile yıllık 2000 dizinin üzerinde bir ortalama. (Green, **a.g.e.**, s.xxii.)

¹⁷¹ Green, **a.g.e.**, s.253.

dönüştüğü¹⁷² bir dönemden geçmektedir. Duygusal depresyonların yanına fiziksel rahatsızlıklara işaret eden semptomlar da eklenmektedir. Kalıcı bir tasa belirtisi olarak, müzmin uykusuzluğa ve erken yaşlanmaya dair aşırı duyarlılık başlamıştır. “Bir kuğunun tüyleri kadar beyaza bürünmekte olan saçlar” yaşlanmayı olduğu kadar matemi de ifade eder. Green’in yorumuna göre, kuğu metaforu, ölmekte olan kuğunun son ötüşüne bir göndermedir ve bir sanatçının yaptığı gösterinin sonunun yaklaşmakta olduğunu anlatmaktadır.¹⁷³ **Tristia**’nın ilk iki kitabında hatta kısmen üçüncü kitapta Şair’in özgüvenini gösteren bir ton yakalanabilse de, dördüncü kitapta; geçmek bilmeyen zamana ve *kendi şimdisine* mahkum, zamanın iyileştirici ve teskin edici etkisinden mahrum bir hissiyat baskındır:

“*nos quoque vix ferimus tulimus patientius ante
quae mala sunt longa multiplicata die.*” (Tr.4.6.37-8)

“artık zor tahammül ediyorum önceden sabır gösterdiğim ızdıraplara da,
uzayan günlerle çoğalmış olan.”

“...*tarda vires minuenda senecta*” (Tr.4.8.23)

“...gücümü azaltan gecikmiş yaşlılık”

“...*anni fragiles et inertior aetas.*” (Tr.4.8.3)

“...kırılgan yıllar ve daha atıl bir yaşam”

“*nam neque sunt vires, nec qui color esse solebat.*” (Tr.4.6.41)

“ne takatim kaldı, ne de yüzümün rengi eskisi gibi.”

Tecrübe ettiği duygulanımlar adeta bir tahterevalli gibi bir aşağı bir yukarı gidiyor. Öyle ki ne zaman her şeyden vazgeçmek noktasına gelse, yazma dürtüsü, teselli ve çıkış yolu oluyor. Kısır döngüleri kırmak, anıların tutsaklığından kurtulmayı ve dolayısıyla bir nebze unutmayı gerektiriyor. Bunu sağlayabilen tek çözüm ise, tek silahı olan kalemine asılmaktır. Günü geldiğinde, başına gelenleri herkesin okuyup öğreneceğini ummaktadır:

“*carmen demens carmine laesus amo.*” (Tr.4.1.30)

“şiirlerle yaralanmış olan akılsız ben, şiiri [hala] seviyorum.”

“*utque soporiferae biberem si pocula Lethes,
temporis adversi sic mihi sensus abest.*” (Tr.4.1.47-8)

¹⁷² “*bleak existential despair*” (Green, a.g.e.,s.255.)

¹⁷³ Green, a.g.e.,s.267.

“tıpkı Lethe’nin uyku getiren iksirinden içiyormuşum gibi
kötü günler böylece aklımdan çıkıp gidiyor.”

“*quodque querar notum qua patet orbis erit.*” (Tr.4.9.20)

“yakındığım her şey dünyanın uzandığı her yere ulaşacak.”

Ovidius’un, arkada bırakmak zorunda kaldığı eşini, **Tristia**’nın başlangıcından itibaren –bir ölçüde menfaat icabı– tema olarak seçtiği daha önce tespit edilmişti.¹⁷⁴ İlk Penelope’ninki ile mukayese edilen eş sadakatı, **Tristia 4**’te mitoloji aracılığıyla tazelenir. Bu kez Andromache ile kıyas yapılır. Kocasının ölü bedenine Achilles’in –kutsal töreleri ihlal ederek– yaptığı kötü muameleye şahit olan Andromache’nin durumuyla kendi eşi arasında bir benzerlik kurar:

“*detque tuus maesti signa doloris amor,
nec cruciere minus, quam... Thebana...*” (Tr.4.3.28-9)

“senin sevgin, hüznü bir infialin işaretlerini versin,
şu Thebaili kadınınkinden (Andromache) daha az değildir çektiğin işkence.”

Eş konusunu ele alış şekli, modern okur açısından tatsız bir egoizm içerir.¹⁷⁵ Eşinden beklentisi, tabir uygunsa, daha etkin bir lobi çalışmasıdır. Aile reisinden (**paterfamilias**) gelen bu zorlamanın, –şimdilerde duygu sömürüsü gibi görünse de– çağın davranış kalıpları göz önüne alındığında, yadırgatıcı bulunmayıp tam tersi normal karşılandığı tahmin edilir.¹⁷⁶ Benzer talepler ve ısrarcı tutum **Ex Ponto**’da da sürecektir. Bu yufka yürekli¹⁷⁷ sanatçının ağzından “krizi fırsata çevir!” tavsiyesi duymak, onu sevenler üzerinde hafif bir soğuk düş etkisi yapabilir:

“*utere temporibus, quorum nunc munere facta est.
... area magna ...*” (Tr.4.3.83-4)

“şartlardan istifade et,
karşılığını alabileceğin büyük bir hareket alanı yaratan.”

Tristia 4’ün 10. şiiri, Ovidius’un kendi geçmişi ile ilgili ilk ağızdan orijinal bilgiler içermesi dolayısıyla adı konmamış bir otobiyografiye benzer. Tıpkı manzum

¹⁷⁴ Bkz.: s.66, 67.

¹⁷⁵ “...ne pudeat quod sis mihi nupta.” (Tr.4.3.61)

“...benim karımsın diye utanma.”

“sustinuit coniunx exulis esse viri.” (Tr.4.10.74)

“sürgün bir adamın eşi olmaya katlandı.”

¹⁷⁶ Green, a.g.e.,s.259.

¹⁷⁷ “molle... // cor mihi...” (Tr.4.10.65-6)

mektuplar gibi, şiirsel otobiyografi de Ovidius’a has bir yaratıcılık örneğidir. Şair, yeteneklerinin köreldiği iddiasını sık sık yinelemekle aslında kendini tekzip etmektedir. Şair’in hayatı hakkında kronolojik bir referans kaynağı olma özelliğiyle, sadece 4.kitabın değil tüm **Tristia**’nın en ilginç bölümlerinden biridir. Şen şakrak şiirleriyle¹⁷⁸ mazbut evliliğini¹⁷⁹, bir başka deyişle, faydasız sanat yaşamıyla¹⁸⁰ lekesiz özel hayatını¹⁸¹ keskin hatlarıyla birbirinden ayırır. Şahsi itibarının kamuoyu önünde gördüğü hasarı onarmak için kaleme alınmış olması akla yatkındır. Kısa bir yaşam öyküsü ya da bir yaşam muhasebesi, herhangi bir eserin final bölümü için uygun bir temadır. (Bu varsayım, beşinci kitabın, orijinal planın dışında olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir.) Yaşam öyküsünü paylaşma yoluyla sempati kazanmayı amaçlamanın yanı sıra, Augustus’a el altından bir mesaj da yollandığını savunanlar vardır. Çünkü ilgili şiirde, bu iki insan arasındaki ortak noktalara parmak basan verilere rastlanır. Şöyle ki; her ikisi de atlı sınıf kökenli ailelerden gelirler, 19 yaşında iken yetim kalmışlardır, üç defa evlenip gerçek mutluluğu son evliliklerinde bulmuşlardır, birer kız çocukları vardır ve bu kızlar birden fazla evlilik yapmıştır. Şiirde bilgi aktarımı yapılmakla birlikte doğrudan bir mukayese yoktur; bunu okuyucunun yapması beklenir. Green, bu yaklaşımı **argumentum ad hominem**’e, yani muhatabın fikirlerini mantıkla süzmek yerine, karakterdeki bir beceriyi veya kusuru öne çıkartarak yapılan bir tartışmaya benzetir. Kutsal ve politik statüsünden soyutlayıp sadece kendisiyle olan benzerlikleri ortaya koyan Ovidius, İmparator’un dahi haddini aşma¹⁸² gibi bir yanılsa düşebileceğini, bunun bir insanlık hali olduğunu söylemeye çalışır.¹⁸³

Tristia’nın beşinci (son) kitabında, eleştiri oklarını, iyiliği için beklediği çabayı göstermeyip pasif kalmayı yeğleyen ve onu hüsrana uğratan Roma’daki hayırsız ahabplarına çevirir.¹⁸⁴ Cezai bir yumuşamayı gerçekten diliyorsa,

¹⁷⁸ “*lascivia Musa*” (Tr.2.313)

¹⁷⁹ “...*sine crimine coniunx*.” (Tr.4.10.71)

¹⁸⁰ “*saepe pater dixit ‘studium quid inutile temptas?’*” (Tr.4.10.21)

“babam sık sık derdi ki ‘ne diye boş işlerle uğraşırsın?’ “

¹⁸¹ “*nomine sub nostro fabula nulla fuit*.” (Tr.4.10.68)

“ismimin altında hiçbir şaibe yoktu.”

¹⁸² **hamartia** (ἁμαρτία)

¹⁸³ Green, a.g.e., s.270.

¹⁸⁴ “*te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem*.” (Tr.5.4.35)

“[sadece] sen ve birkaç kişinin kendisine sadık kalmış olduğunu hatırlıyor.”

Augustus'un nasırına basan kitap olan **Ars**'ı gündemde tutmanın mantıklı ve zarif bir yol olmadığına karar vermiş gibidir. Üçüncü kitabın satır aralarında yakalanan yumuşama izleri¹⁸⁵, **Tristia**'nın sonu yaklaştıkça iyiden iyiye bir *tavır değişikliği* halini alır. Green'in deyişiyle "İmparator'un dizlerine kapanmış haldeyken bile çaktırmadan vurma alışkanlığını artık yitirmektedir."¹⁸⁶ Evans'ın yorumu ise daha serttir; "fani otoriteden bağımsız olduğunu iddia eden Ovidius, şimdi çaresizce yalvaran ve yıldızı sönmekte olan biridir."¹⁸⁷ Augustus'un öfkesinin bir insana, dünyada iken cehennem hayatı yaşatabileceğini ima ederken, İmparator'un gücünü sınanmış ve yenilgiye uğramış görünmektedir:

"sum miser; haec brevis est nostrorum summa malorum,
quisquis et offenso Caesare vivit, erit." (Tr.5.7.7-8)

"sefil bir haldeyim; işte sana talihsizliklerimin kısa bir toplamı,
Caesar'ı gücendirip de hala hayatını sürdürebilen herkesin hali böyle olacaktır."

"...ipsam quoque perdere vitam,
Caesaris offense numine, dignus eram." (Tr.5.10.51-2)

"Caesar'ın tanrısal istencine karşı çıktığım için,
ölmeyi bile hak ettim."

İmparator'un alicenaplığı ve yüce gönüllülüğü hakkında yazdığı dizeler kimine göre gerçeklerin idrakıdır. Fakat bunu bir kafa karışıklığı gibi görenler de olacaktır, **clementia** erdemi üzerine oynanan bildik bir Ovidius oyunu olarak düşünenler de. İçten pazarlıklı bir izlenim veriyor olsa bile, yetkeyle bir flört arayışına girildiği ortadadır. **Tristia 2**'deki yüksek perdeden savunmanın yerini, sakar ve mahçup tavırda iltifatlar almaktadır:

"molle cor ad timidus sic habet ille preces." (Tr.5.8.28)

"yürekten okunan dualara karşı yumuşak kalplidir o."

"Caesarum numen sic mihi mite fuit." (Tr.5.11.20)

"Caesar tanrısal gücünü ılımlı bir şekilde gösterdi bana."

¹⁸⁵ Bkz.: s.83.

¹⁸⁶ Green, **a.g.e.**, s.275.

¹⁸⁷ H.B.Evans, **Publica Carmina: Ovid's Books from Exile**, University of Nebraska Press, 1983, s.24. şurada: Green, **a.g.e.**, s.275.

McGowan, birbirinden kopuk ve zaman zaman bol keseden yapılan bu tür iltifatlar için, patetik çağrışımı yapan “bathetic”¹⁸⁸ sıfatını kullanır.¹⁸⁹ Green, bu tavır değişikliğini bir tür bilinç kaybına ve farkındalık yitimine bağlayarak, Ovidus’un başına gelmekte olan şeyi, “unutma yanlışı”¹⁹⁰ olarak niteler. Davis ise Şair’in ruh halinin seyrinde bir kırılma noktası aramaktan yana değildir. Sürgün külliyyatını baştan aşağı bir “karmaşıklıklar ve çelişkiler manzumesi” olarak görür¹⁹¹.

Ovidius, kavga enerjisini aktaracağı başka nesneler bulmak zorundadır. Bu yansıtma, umduğunu bulamadığı eski eş-dost çevresiyle birlikte, Tomis’teki yöre halkına¹⁹², yazgıya¹⁹³ ve trajik biçimde kendi benliğine yönelir. Öz varlığına daha fazla yüklendiği takdirde sonu; kendinden vazgeçme¹⁹⁴, mutlak ve kalıcı bir yalnızlığın getirdiği kayıtsızlaşma, hissizleşme ve yabancılaşıma¹⁹⁵, fiziksel gerçeklerden kopup hayaller içinde kaybolma¹⁹⁶, paranoya ve nevroz¹⁹⁷ gibi rahatsızlıklara varacak bir dönemin eşiğine gelmiştir. “*sarcina sum, fateor*”¹⁹⁸ dizesiyle kendini dünya için bir külfet gibi görmesi sağlıklı bir gelişme değildir. “Elimde olsa tanınmış olmak istemezdim” dediği “*si liceat, nulli cognitus esse velim*”¹⁹⁹ dizesinden de anlaşılacağı üzere; ün, artık üzerinde taşıyamadığı bir etikettir.

Retorik gösterişler, edebi kasılmalar²⁰⁰ ve keskin ironiler yavaş yavaş azalacak; resmi itirazlar basitleşecek; şiirlerde işlenen temalar sınırlanacak; vehimler

¹⁸⁸ Cıvık, sulu; melodram gibi olan.

¹⁸⁹ McGowan, **a.g.e.**, s.42.

¹⁹⁰ “*iniquity of oblivion*” (Green, **a.g.e.**, s.283.)

¹⁹¹ “*complexities and contradictions*” (Davis, **a.g.e.**, s.272.)

¹⁹² “*et ridet stolidi verba Latina Getae*” (**Tr.5.10.38**)

“kalın kafalı Geta halkı Latince sözcükler[im]e gülüyor.”

¹⁹³ “*sive mihi casus sive hoc dedit ira deorum, nubila nascenti seu mihi Parca fuit.*” (**Tr.5.3.13-4**)

“kör talih veya tanrıların öfkesiydi buna yol açan, ya da doğumumda Kader tanrıçasının gölgesiydi üstüme düşen.”

¹⁹⁴ “*suicidal self-surrender*” (Green, **a.g.e.**, s.220.)

¹⁹⁵ “*estrangement from home*” (Gareth Williams, “Ovid’s Exile Poetry: Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 reprint., s.238.)

¹⁹⁶ “*exilic fantasizing*” (Green, **a.g.e.**, s.257.)

¹⁹⁷ Gareth Williams, “Ovid’s Exilic Poetry: Worlds Apart”, **Brill’s Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.360.

¹⁹⁸ **Tr.5.6.5**

¹⁹⁹ **Tr.5.12.42**

²⁰⁰ “*literary attitudinizing*” (Green, **a.g.e.**, s.257.)

artacak; İmparator'un **ex cathedra**²⁰¹ hükümlerine karşı çıkan parlak zeka ürünü savlara²⁰² ihtiyaç kalmayacaktır. Sürgünde gülüp eğlenen, kendini eğlendiren, alayla avunan bir kimlik (**exul ludens**) onun karakterine bir türlü uymamaktadır. Roma'dan kovulmadan önce koşulsuzca ve şımarıkça kendini teslim ettiği esin perilerine bakışı eskisi gibi değildir. Aşağıdaki beyitten anlaşılacağı üzere, esin perileriyle şimdiki ilişki biçimi, bir tür sevgi-nefret ilişkisidir:

*“carmina devoveo Pieridasque meas,
cum bene devovi nequeo tamen esse sine illis.” (Tr.5.7.32-3)*

“lanet ediyorum şiirlerime ve esin perilerime,
güzel güzel lanetlediğim halde, onlar olmaksızın da yapamıyorum.”

Talih ile erdem nosyonları arasındaki bağlantıya değinilen bazı dizeler Stoik felsefenin beylik laflarını²⁰³ hatırlatır. Erdemin şansa tabi olmaması, feleğin gelgitlerinin erdemi etkilememesi salık verilse de, bu yaklaşımın Şair tarafından ne ölçüde içselleştirilmiş olduğu şüphe götürmektedir:

*“rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet
quae maneat stabili, cum fugit illa, pede.” (Tr.5.14.29-30)*

“Talih’in rehberlik etmediği nadide bir şey erdem,
Talih terk ettiğinde bile ayakta sağlam kalabilen.”

*“passibus ambiguus fortuna volubilis errat
et manet in nullo certa tenaxque loco.” (Tr.5.8.15-6)*

“oynak felek, kafa karıştıran adımlarıyla deli deli dolaşır
ve hiçbir yerde kararlı ve kalıcı durmaz.”

“nil homini certum est.” (Tr.5.5.27)

“insan hiçbir şeyden emin olmamalıdır.”

Şahsi yıkımıyla ilgili bu kaderci yorumlar, yazgısını olduğu gibi kabullendiği anlamına gelmiyor. Çünkü iç huzurun ya da bilgeliğin işareti olmayan sitemkar sözler kesintisizce sürmektedir. Halinden vaktinden memnun olmadığı vurgusunda bir azalma yoktur.²⁰⁴ Favori metaforu olan **naufragus**; yazgısına feryat figan etmek,

²⁰¹ Oturulan resmi makamın verdiği yetkiden gelen.

²⁰² “*scintillating refutations*” (Green, **a.g.e.**, s.266.)

²⁰³ “*a commonplace of Stoic ethics*” (Green, **a.g.e.**, s.292.)

²⁰⁴ “*tot premor adversis.*” (Tr.5.2.27)

“talihsizliklerin büyük baskısı altındayım.”

başkalarına akıl vermek ve olası düşmanlarını korkutmak için biçilmiş kaftandır. Deniz bile günü geldiğinde adaletini ispatlarken, İmparator'un **iustitia** erdemi kendini göstermekte niye gecikmektedir diye sorguluyor Ovidius:

“cum fugerem merito naufragus omne fretum.” (Tr.5.12.50)

“bir kazazede olarak haklı biçimde tüm dar geçitlerden sakınırken.”

“vidi ego naufragium qui nisit in aequore mergi,
et ‘numquam’ dixi ‘iustior unda fuit.’ “ (Tr.5.8.11-2)

“bir kazazedeye gülüp te denizin dibini boylayan birini gördüm,
ve dedim ki ‘deniz bundan daha adil davranmamıştı hiç.’”

Scott’a göre Augustus, toplumun büyük bir kesiminin gözünde, bir tanrı kadar iyilik ya da kötülük yapma kapasitesine sahip, yücelerin yücesi bir insandı. Bu azamet ile tanrısallığı birbirinden net biçimde ayıran bir çizgi çekmek kolay değildi. Belli belirsiz de olsa böyle bir çizgi Ovidius’un zihninde vardı. Fakat özellikle alt sınıfa mensup insanlar ve Roma’nın tabiyetinde olan doğu eyaletlerindeki milletler böyle bir farkın ayırdında bile değildiler. Onlara göre Augustus hakikaten bir tanrıydı. Ovidius ise Augustus’un tanrısallığı üzerine yaptığı ayrımı, kullandığı sözcüklerle göstermeye çabaladı. Ona göre, bizzat şimdide mevcut ve görülebilir olan tanrı (**deus praesens et conspicuus**) ile göksel varlıklar (**caelestia sidera**) farklı şeylerdir. Aşağı seviyede bir tanrı (**deus imus**) ile ulvi tanrılar (**dei caelestes**) da aynı değildir. Tanrılar ile tanrısai bir hükümdar arasındaki en çarpıcı ayırım, tanrısai hükümdarın insanlar arasında yaşıyor oluşu yani cisimselliğidir. Augustus bir tanrı olarak *gözle görülürken*, Iuppiter’e bir tanrı olarak *inanılır*.²⁰⁵ **Precatio** (yalvarış) altbaşlığı ile başlayan şiirin ilk beyitinde bu ayrımı hissetmek mümkündür:

“adloquor en absens absentia numina supplex,
si fas est homini cum Iove posse loqui.” (Tr.5.2.45-6)

“işte sesleniyorum, ismi var cismi yok bir duacı olarak
gözle görülmeyen tanrısai güçlere,
eğer ki bir insanın Iuppiter ile konuşabilmesine izin varsa.”

²⁰⁵ Kenneth Scott, “Emperor Worship in Ovid”, **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol.61 (1930), s.60.

Augustus tüm insanların babası (**hominum pater**) iken, Iuppiter tüm tanrıların babasıdır. Ovidius, İmparator'un insan olarak somut yönünü gösterdiği sözcüklerin yanına bazı hallerde bir de sıfat ekleyerek belli bir ayar yapma zorunda hisseder. Örneğin “erkek adam” anlamında **vir** sözcüğünü kullanırken, “tanrılara eş olan” tamlamasıyla bunu kuvvetlendirir.²⁰⁶ Siyaseten doğruluğu umursamayan yönünü gösterdiği örnekler ise elbette vardır. Ovidius’u Ovidius yapan da budur:

“...mihi di faveant, quibus est manifestior ipse.” (**Pont.**1.1.63)

“...beni tanrılar ve tanrılardan daha ayan beyan olan o (Augustus) affetsin.”

Tristia’nın son üç kitabının *tema yönüyle* göreceli tekdüzelikleri yüzünden **Ex Ponto**’ya benzediği bilgisi verilmişti.²⁰⁷ Bu aşamada bir tespiti daha aktarmakta fayda vardır. Toplam 14 şiirden oluşan **Tristia** 5’in 13.şiiri, Davisson’a göre, biçim ve dil yönüyle, isme gönderilen mektuplara en çok benzeyendir. Şair, zihnen **Ex Ponto**’ya hazırlanmaktadır.²⁰⁸ Söz konusu şiirde, bir mektup formatında mutlaka olması gereken selam²⁰⁹ ile veda²¹⁰ pasajları vardır. Eskiçağ mektup geleneğinde muhatabın sağlığını içtenlikle sormak önemlidir. Yine aynı şiirde geçen bir başka dize, sadece harfleri ve sözcükleri değil aynı zamanda mektubu, mektuplaşmayı ve sürgün mektubunun ürkek karakterini de anlatmaktadır:

“...ferat ac referat tacitas nunc littera voces.” (**Tr.**5.13.29)

“...mektup[lar] suskun sesleri götürüp getirsin şimdi.”

²⁰⁶ “**aequantem superos** emeruisse virum.” (**Tr.**4.8.52)

²⁰⁷ Bkz.: s.63.

²⁰⁸ M.T.Davisson, “Tristia 5.13 and Ovid’s use of epistolary form and content”, **CJ** 80 (1985), s.238-46 şurada:Green, **a.g.e.**, s.290.

²⁰⁹ “mittit tibi Naso salutem” (**Tr.**5.13.1)

²¹⁰ “vale.” (**Tr.**5.13.34)

D. Epistulae Ex Ponto

White, siyasi hasımları tarafından Roma'dan uzaklaştırıldığı zamanlarda Cicero'nun bir şey üretemediğini; buna mukabil, sürgündeyken Ovidius'un sürekli yazdığına dikkat çeker.²¹¹ İmparator tarafından halkın önünde neredeyse *derisi yüzülmüş* olan Ovidius'un sürgündeki üretkenliği olağanüstü bir başarıdır. Çünkü İ.S.2.yy.'a değin Latin Edebiyatı'na eser kazandıran edebiyatçıların hemen hemen tamamı Roma şehrinde yerleşik kişilerdi. White açısından bir diğer şaşırtıcı husus, Ovidius'un, başkentten bu kadar uzaklardayken eserlerini ulaştırıp yayınlatabilmiş olmasıdır.²¹² Habinek, "bir aristokrat uğraşısı" ve "imparatorluğun elit sınıfını bir arada tutan bir tutkal" olarak nitelediği Latin Edebiyatı'nın yazılı ve taşınabilir olması gerektiğini²¹³ söyleyerek yerleşik bir altyapının altını çizer. Edebiyatın taşınabilir olma niteliği, Tarih'in ilerleyen zamanlarında, kitabı hem bir ticari ürün hem de kişisel ifade özgürlüğünün güçlü bir aracı haline getirecektir. Buna karşın Habinek, imparatorluk dönemi edebiyatçılarının, metinlerin sözlü aktarımında ısrarlı olmaları yüzünden edebiyatın potansiyel gücünü kendi elleriyle dizginlediklerini de belirtir.²¹⁴ Sürgündeyken Ovidius'un tercih şansı yoktu. Duygu ve düşüncelerini Karadeniz kıyılarından sözlü olarak yaymanın imkansızlığını, olabildiğince çok üretme stratejisini benimseyerek göğüslemeye çalıştı.

Ex Ponto eseri, **Heroides**'te geliştirmiş olduğu mektup yazma sanatıyla²¹⁵ oluşturulmuş²¹⁶ ve isme gönderilmiş²¹⁷ şiirler demetidir. Muhataplarını seçerken spesifik davranmıştır. **Tristia**'daki gibi *tümele* değil *tekil* muhataplara yönelme vardır. İsmi kullanabilecek kadar yakın bulduğu ve bundan dolayı da

²¹¹ "Unlike Cicero, who could produce nothing during periods when his enemies barred him from Rome, Ovid wrote constantly in exile." (Peter White, "Ovid and the Augustan Milieu", **Brill's Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.17.)

²¹² A.e.

²¹³ Thomas N.Habinek, **The Politics of Latin Literature : Writing, Identity and Empire in Ancient Rome**, New Jersey, Princeton University Press, 1998, s.12.

²¹⁴ A.e.

²¹⁵ Epistolografik teknik.

²¹⁶ Green, **a.g.e.**, s.293.

²¹⁷ "...et epistula cui sit
non occultato nomine missa docet." (**Pont.**1.1.17-8)
"...ve yollanan [her] mektup
gizlenmemiş isimle, kimin için olduğunu bildirir."

gocunmayacaklarını düşündüğü insanları belirlemiştir. Bununla birlikte, muhataplarına artık isimleriyle seslenebilmesini, Augustus'un yumuşama işaretlerinin kanıtı olarak görmek de mümkündür. Bu şiirleri farklı kılan özelliklerden birisi, Ovidius'un da açıklamaktan çekinmediği üzere, tamamen faydacı gayesi ve lütuf beklentisidir (“*utilitas officiumque*”).²¹⁸ Augustus'a övgüleri daha usturupludur. “Kendim ettim kendim buldum” diyebilmesi, İmparator’u temize çıkarmaya dönük bir tutum sayılabilir. Williams’a göre; Augustus ile çatışması ılımlı bir görünüm alırken, Ovidius, kadere teslim olma eğilimi içindedir.²¹⁹ Şair’in bileği bükülmüştür:

“...*rex aevo... fortissime nostro*” (Pont.1.8.21)

“...çağım[ız]ın en güçlü hükümdarı”

“*sed piger ad poenas princeps ad praemia velox
quique dolet, quotiens cogitur esse ferox.*” (Pont.1.2.121-2)

“ceza verirken isteksiz, ödüllendirirken ise hızlı davranır İmparator, katı davranması gerektiğine teessüf eden birisidir o.”

“*nec quia vel merui vel sensi principis iram,
a nobis ipsum nolle putate coli.*” (Pont.1.1.49-50)

“İmparator’un öfkesini hak ettim ve tecrübe ettim diye sanmayınız ki ona tapınmaya gönülsüzüm.”

“*paenitet, et facto torqueor ipse meo.*” (Pont.1.1.60)

“pişmanım ve yaptığım şeylerden dolayı kendim azap çekiyorum”.

Şair açısından bir diğer yenilik, Tomis’te olup bitenlere artmaya başlayan ilgisidir. Tomis anlatımlarında, Ovidius’un başka hiçbir eserinde rastlanmayan güçlü görsel öğeler ortaya çıkar. Roma’yı gözünde canlandırdığı sahnelerin sunuşu da aynı derece etkileyicidir.²²⁰ Tomis için *gözleme* dayalı çalışmalara, Roma içinse *hafızaya* dayanan bu görsel zenginlik, eseri monotonluktan kurtarır. **Tristia** ve özellikle **Ibis**’teki duygusal şiddet gösterileri **Ex Ponto**’da azalır.²²¹ Gibbon’a göre, **Ex Ponto** son derece münferit koşullar altındaki bir insan zihninin fotoğrafını yansıtır. Hiçbir

²¹⁸ Bkz.: s.60., dipnot 47.

²¹⁹ L.P.Wilkinson, **Ovid Surveyed**, Great Britain, Cambridge University Press, 1962, s. 175.

²²⁰ White, **a.g.e.**, s.18.

²²¹ Kenney, **a.g.e.**, s.453.

Romalı'nın o devirde kolay kolay yakalayamayacağı bir fırsatın ilgi uyandırıcı gözlemlerle değerlendirildiğine inanır. Wilkinson ise, eserin iki yönüyle değerli oluşuna dikkat çeken Gibbon'ı “şartlı” olarak doğrular. Çünkü Wilkinson, manzara tasvirinin fazla sık, gözlemin ise umulandan daha az olduğu kanısındadır.²²² Ovidius'un doğayı gözlemleme gücünü, –örneğin– Plinius Secundus'a nazaran yetersiz bulur. Plinius yabancı ülkeler, insanlar ve gelenekler hakkında sırf bilginin hatırına gözlem yapmayı seven bir insandı. Wilkinson'a göre Ovidius, bir etnologun sabrına ve gayretine sahip birisi olsaydı, dünya tarihinin böyle bir döneminden ve dünyanın böyle bir yerinden hakikaten eşsiz veriler sağlayabilirdi.²²³ **Ex Ponto**'nun eleştiriye açık diğer noktaları; Tomis'teki yüksek düzeyli Hellen kültürü geleneğinin görmezden gelinmesi, yöre insanlarının asimile edilemeyeceği mesajının sık sık tekrarlanması, uygarlıkla barbarlığın ihtilafı söylemine başvurulması ve İskit kavimleri tarafından Tomis'e yapılan askeri akınların politik sebeplerine inilmemesidir.²²⁴

Tam anlamıyla tatmin edici bulunmasa da Ovidius'un, Tomis'te gözlem yapabilecek ruh yetkinliğine ulaşması, hem kendisi hem de bilim açısından bir kazanç sayılmalıdır. Kendisi açısından iyi olan şey, ebedi ikametgahının burası olduğuna kendini ikna etmiş olması ve –yöreyle olmasa da– yöre halkıyla uzlaşmış bir görüntü vermesidir. Roma'da bir evi olduğunu aklından çıkarması zamanı çoktan gelmiştir çünkü. Tomis halkına olan tutumundaki değişiklik, sürgün koşulları hakkında yazdığı olumsuzlukların²²⁵ ahalinin kulağına gitmesinden ve onları rencide etmesinden dolayı yaşadığı pişmanlıkla kendini gösterir.²²⁶ Yanlış anlaşıldığını ilan eder ve nedamet getirir:

²²² Wilkinson, **a.g.e.**, s.175.

²²³ Karş. s.120,121.

²²⁴ Habinek, **a.g.e.**, s.158-9.

²²⁵ “*clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra*

...

hos habet haec calamos, hos haec habet ora libellos.” (**Pont.**3.8.19-21)

“yine de kılıflarında saklı İskit okları gönderdim sana

...

bu kıyının kalemleri de bunlar, kitapları da.”

²²⁶ “*talía suscensent propter mihi verba Tomitae, iraque carminibus publica mota meis.*” (**Pont.**4.14.15-6)

“böylesi sözler yüzünden Tomisliler bana kızgınlar, ve şiirlerim yüzünden halkın öfkesi kabarmış.”

“ergo ego cessabo numquam per carmina laedi...” (Pont.4.14.17)

“öyleyse, şiirler[im]le kendimi incitmem hiç bitmeyecek mi...”

“in loca, non homines, verissima crimina dixi.” (Pont.4.14.29)

“insanlarınızın değil bu bölgenin aleyhine hakiki suçlamalarda bulundum.”

“...quos ego cum loca sim vestra perosus, amo.” (Pont.4.14.24)

“ülkenizden nefret etsem de sizi seviyorum [ey Tomisliler!]”

Samimiyetini tartmanın elbette imkanı yoktur.²²⁷ Williams’a kalırsa, bu da, Ovidius’a özgü riyakarlıklardan biridir.²²⁸ Ama şu bir gerçek ki, Tomislilerin gururunu incitmeye ve zenofobik horgörüye²²⁹ aklına estiği gibi devam etmesi durumunda mevcut sorunlarına yenileri eklenecekti. Buranın *basit* insanları tarafından ona bahşedilen bazı paye ve ayrıcalıklar, Ovidius’un uyum sorununa olumlu yönde tesir etmiş olabileceği gibi onu şaşırtmış hatta utandırmış bile olabilir.²³⁰ Kendi ülkesinde kötü muamele gören ve “kişiliksizleştirilmek”²³¹ istenen birisi için hayatındaki bu yenilikler yüreğe su serpen gelişmelerdir:

“solus adhuc ego sum vestris immunis in oris,
exceptis siqui munera legis habent.” (Pont.4.14.53-4)

“şimdiye dek bu kıyılarda vergiden muaf tutulan tek kişi benim,
kanunen buna hak kazanmış olanların haricinde.”

“tempora sacrata mea sunt velata corona.” (Pont.4.14.55)

“başıma kutsal bir taç giydirildi.”

“gens mea Paeligni regioque domestica Sulmo
non potuit nostris lenior esse malis.” (Pont.4.14.49-50)

“doğduğum yer olan Sulmo’nun halkı ve sülalem Paeligna [bile]
başıma gelenlere [sizlerden] daha anlayışlı davranamazdı.”

Habinek ise bu gelişmeye ters açıdan bakarak, “ne oldu da bu insanlar bir anda Romalı esin perilerine muhabbet duymaya başladılar” diye sorgular. Onun

²²⁷ Wilkinson, **a.g.e.**, s.177.

²²⁸ “...the pervasive force of Ovidian dissimulation which is actively present in this poem.” (Gareth Williams, **Banished Voices: Readings in Ovid's Exile Poetry**, Great Britain, Cambridge University Press, 1994, s.93 şurada : Davis, **a.g.e.**, s.267.)

²²⁹ Green, **a.g.e.**, s.308.

²³⁰ Wilkinson, **a.g.e.**, s.178.

²³¹ “unperson” (Green, **a.g.e.**, s.207.)

düşüncesine göre, Ovidius’a sağlanan imtiyazların arkasında siyasi mantalite vardır. Çünkü Roma ile güçlü bağları olan bu misafir (Ovidius), merkezi iktidarla irtibat kurmaya yarayacak iyi bir fırsattır aynı zamanda²³². Bu bağlamda Habinek, şiirlere siyasi bir hava katıldığını ileri sürerek, Ovidius’un, bir tür müzakere sürecine girdiğini düşünür. Ovidius’u Roma’nın kültür yayma misyonunun²³³ bir parçasıymış gibi görmekten yanadır. Geta diliyle şiir yazmış olmasını da şiirin barıştırma işlevine atfeder.²³⁴ Lozovan ise bu gelişmeleri Ovidius’un bir nevi “getikleşmesi” olarak niteler.²³⁵ Fakat aşağıdaki dizelerden de anlaşılabilceği üzere, Ovidius, en diplomatik konularda bile latifeye kaçarak işin resmi havasını bozabilmektedir. Şakalarında –artık yıpranmış bile olsalar²³⁶– hem bir gerçek payı, hem de saldırganlık payı vardır. Belli ki sözle fişekleme huyu²³⁷ hiç şifa bulmayacaktır. İyi bir diplomat ya da kültür işçisi²³⁸ olmayı beceremese de, **lingua Latina** (Latin dili) ve **urbanitas**²³⁹ kibirinin önemli bir elçisi olduğu aşağıdaki fragmandan anlaşılır:

“...quae faciam paene poeta Getes,
a! pudet, et Getico scripsi sermone libellum
structaque sunt nostris barbara verba modis:
et placui -gratare mihi-...” (Pont.4.13.18-21)

“...neredeysse Getik bir şair olacağım,
ne utanç verici! Geta diliyle bir kitapçık yazdım
ve bizim ölçülerimize yabancı sözcükler eklendi:
hoşuma da gitti -aferim bana-...”

Bu bağlamda ilginç bir bilgiyi de aktarmak uygun düşer. Seneca Maior’a göre, Moesia eyaletinde görev yapan **legatus**’lardan²⁴⁰ olan P.Vinicius, Ovidius’un şiirlerine sevdalı biriydi. Normal koşullarda bir sanatçıyı son derece onurlandıracak

²³² Habinek, **a.g.e.**, s.160.

²³³ “Rome’s self-proclaimed civilizing mission” (Habinek, **a.g.e.**, s.169.)

²³⁴ Habinek, **a.g.e.**, s.161.

²³⁵ Lozovan, E. ‘Ovide et le bilinguisme’, **Ovidiana-recherches sur Ovide**, par Nicolas Ian Herescu (1958), s.402 şurada: Gareth Williams, “Ovid’s Exile Poetry: Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.239.

²³⁶ “tired irony” (Kenney, **a.g.e.**, s.453)

²³⁷ “verbal pyrotechnics” (Barbara W. Boyd, “A Poet Restored : Contemporary Scholarship and the Teaching of Ovid”, **A Concise Guide to Teaching Latin Literature**, ed. Ronnie Ancona, Norman, University of Oklahoma Press, 2007, s.40.)

²³⁸ “acculturator” (Davis, **a.g.e.**, s.266.)

²³⁹ Roma şehrine aidiyet; Romalı yaşam stiline ve zevk anlayışına sahip olma.

²⁴⁰ İmparator’u temsil eden eyalet valisi; resmi elçi; **legio** komutanı.

böyle bir vesilenin, sürgün koşullarında bir bakıma “mahkum ile gardiyan” ilişkisine bürünmesiyle ortaya çıkan durumun garipliği komik olduğu kadar üzücüdür de. Seneca Maior, buna dair, **Controversiae**’da şöyle yazar:

“P.Vinicius, summus amator Ovidi, hunc aiebat sensum disertissime apud Nasonem Ovidium esse positum.” (Sen.**Con.**10.4.25)

“Ovidius’un en büyük hayranlarından olan P.Vinicius, bu düşünce[si]nin, Ovidius’un nezdinde açıkça ve ince bir biçimde ortaya konulduğunu söylüyordu.”

Bulunan coğrafyanın soğuk ikliminden yakınmalara **Tristia**’da olduğu gibi²⁴¹ **Ex Ponto**’da da şahit olunur.²⁴² Şair bu konuda çok haksız sayılmaz. Tomis’in, örneğin Floransa ile aynı enlem üzerinde olmasından hareketle, ikliminin de Ovidius’un anlattığı kadar elverişsiz olmaması gerektiği çıkarımı rağbet görse de²⁴³, iklimi belirleyen tek faktörün yeryüzü koordinatları olmadığı unutulmamalıdır. Aksi halde, –benzer bir yaklaşımla– 40.paralelin geçtiği Çanakkale ile Erzurum’un iklim koşullarının da birbirine yakın olması gerekirdi. Ayrıca iki bin yıl önceki ortalama hava sıcaklığının şimdikinden çok daha düşük olduğu bilimsel bir gerçektir. Bugünkü modern Köstence şehrinin²⁴⁴ kış mevsimindeki sıcaklık ortalamasının -1°C’yi bulduğu²⁴⁵ göz önüne alınırsa, o devirde muhtemeldir ki Tomis, senenin yarısında gerçekten soğuk, verimsiz ve kısır bir yerd. Civardaki bölgeler belki daha yaşanmaya değerdi ama seyahat özgürlüğü kısıtlanmış olabileceği için, Tomis dolaylarını gezip görmekten mahrum kalmış olabilir. Dolayısıyla, Ovidius’un Styx benzetmesi şiirsel olarak yerindedir:

“a Styge nec longe Pontica distat humus.” (**Pont.**3.5.56)

“Pontus toprağı Styx’ten uzakta değildir.”

Tristia’daki çalkantılı ruh haline²⁴⁶ kıyasla biraz daha yatışmış gibi görünmesine karşın, geri dönüş için uzlaşma fikrinin peşini hala bırakmamıştır. Çünkü ümide gem vurmak kolay değildir:

²⁴¹ Bkz.:s.86.

²⁴² **Pont.**4.14.62’deki “buzlu diyar“ (**gelidus axis**) tabiri örnek verilebilir.

²⁴³ Green, **a.g.e.**, s.xxx, xxxi.

²⁴⁴ Bkz.: Resim 6B

²⁴⁵ <http://en.wikipedia.org/wiki/Constan%C5%A3a#Climate>

²⁴⁶ “...tantis animique marisque // fluctibus...” (**Tr.**1.11.9-10)

“...ruhu[mu]n ve denizin büyük çırpınışları içinde...”

“vox, precor, Augustus pro me tua molliat aures.” (Pont.1.2.115)

“benim iyiliğim için söyleyeceğin sözlerin Augustus’un kulaklarını
yumuşatması için dua ediyorum.”

“...res immoderata cupido est.” (Pont.4.15.31)

“...arzu, sınırsız bir şeydir.”

Evans’a göre **Ex Ponto**’nun 2.kitabındaki 8.şiir, saltanata yaltaklanmanın tüm geleneksel öğelerini yansıtır. Sürgün külliyyatı içinde –hatta tüm Augustus külliyyatı içinde– **panegyricus**²⁴⁷ tarzının en süslü örneklerinden biridir.²⁴⁸ Burada Ovidius, kendisine hatıra olarak gönderdiği gümüş paradan dolayı dostu Maximus Cotta’ya teşekkür ederken, paranın ön yüzündeki Augustus figüründen grotesk anlamlar çıkarmaktadır. Roma’yı (ve sevgili karısını) göremese dahi, görsel hafıza ile yaptığı zihin seyahatlerinin teselli edici bir yanı vardır²⁴⁹. Aynı anda hem Roma’da, hem Roma’dan uzakta; hem Tomis’te, hem de Tomis’ten uzaktadır²⁵⁰:

“argentum felix omni que beatius auro,
quod, fuerit pretium cum rude, numen habet.” (Pont.2.8.5-6)

“şanslı gümüş, tüm altınlardan zenginsin,
bir metal parçası idin, şimdi ise üstünde bir ilah taşıyorsun.”

“hunc ego cum spectem, videor mihi cernere Romam.” (Pont.2.8.19)

“ona (paradaki resme) baktığım zaman, Roma’yı görür gibi oluyorum.”

Green bu aşırı övgüyü, ortaçağ İngiliz şairi John Skelton’ın, Cardinal Wolsey huzurunda söylediği ünlü bir söze benzetir: “Ayaklarınızın altında sürünmeme izin verin Lord’um, çünkü daha fazla diz çökemiyorum.”²⁵¹ Green, lafı bu noktada Roma’nın manevi birikimine getirir ve şirazesinden kaçan övgüleri “üç yüz yıllık

²⁴⁷ Övgü, methiye, kaside.

²⁴⁸ Evans, **a.g.e.**, s.26. şurada: Green, **a.g.e.**, s.325.

²⁴⁹ “cunctaque mens oculis pervidet usa suis.” (Pont.1.8.34)

“zihin, kendi gözleriyle tüm deneyimleri canlandırır.”

“gratus quod menti quolibet ire licet.

hac ubi perveni nulli cernendus in urbem” (Pont.3.5.48-9)

“şükür ki, zihnin, istediği yere gitmeye izni vardır.

böylece, kimseye görünmeden şehre ulaştım”

²⁵⁰ Gareth Williams, “Ovid’s Exile Poetry: Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 reprint., s.238.

²⁵¹ Green, **a.g.e.**, s.325.

imparatorluk kültürünün ve **euherism**'in²⁵² kaçınılmaz ürünleri" olarak niteler. Dodds, siyaseten böylesi iğreti halleri "biçare bağımlılık" diye adlandırır.²⁵³ Dodds'un kullandığı bu tabirin Ovidius'un durumuna da tatbik edilebileceği, bir başka örnekle daha da pekişmektedir. Şair, eşine yazdığı bir mektubun satır aralarında böylesi bir acizliği ve yardıma muhtaçlığı anlatmak için debelenmektedir. Söz konusu dizeler **Ex Ponto**'nun 3.kitabının 1.şiirinde olup, sürgün boyunca eşine yazdıkları içinde en uzununu (166 dize) olması dolayısıyla ayrı bir önem taşır. Dostlarının, kendisi için ellerinden gelen tüm çabayı göstermediği kanısı, zihninde cerahat gibi büyüdükçe doğal olarak eşinden beklentileri artar. İçinde kabaran küskünlüğün²⁵⁴ de etkisi sonucu olaylarla hayalleri karıştırır. Dostlarını, başına gelen tüm derterin kaynağı olarak görmeye başlar. Başvuru ve yakarışlarına umduğu cevapları alamayınca şiirsel kontrolü yitirdiğini ve bir sanatçı olarak etkisinin köreldiğini düşünür. Okurlarına yabancılaşır²⁵⁵. Eşine daha fazla yüklenerek, onu adeta kurtlar sofrasına iter.²⁵⁶ Ovidius yelkenleri açarken, eşi de kürek çekerek tekneyi yürütmeye çalışmaktadır²⁵⁷:

*"cum tibi contigerit vultum Iunonis adire,
fac sis personae quam tueare, memor.
nec factum defende meum: mala causa silenda est.
nil nisi sollicitae sint tua verba preces.
tum lacrimis demenda mora est submissaque terra
ad non mortalis brachia tende pedes.
tum pete nil aliud, saevo nisi ab hoste recedam:
hostem Fortunam sit satis esse mihi.
plura quidem subeunt, sed conturbata timore
haec quoque vix poteris voce tremente loqui.
suspicio hoc damno fore non tibi. sentiet illa
te maiestatem pertimuisse suam.
nec, tua si fletu scindentur verba, nocebit:
interdum lacrimae pondera vocis habent.
lux etiam coeptis facito bona talibus adsit
horaque conveniens auspiciumque favens." (Pont.3.1.145-60)*

²⁵² Mitlerin gerçek olay veya kişiler üzerine kurulduğu düşüncesi.

²⁵³ E.R. Dodds, **The Greek and The Irrational**, Berkeley, University of California Press, 1951, s.242 şurada: Green, **a.g.e.**, s.326.

²⁵⁴ *"non fuit hoc tanti. confesso ignoscite, docti!" (Pont.3.9.45)*

"buna değmezdi. itirafımı mazur görün, bilgiç beyler!"

²⁵⁵ Green, **a.g.e.**, s.349.

²⁵⁶ *"quicquid ages igitur, scaena spectabere magna." (Pont.3.1.59)*

"ne yaparsan yap, büyük bir sahnede seyredileceksin."

²⁵⁷ *"vela damus, quamvis remigo navis eat." (Tr.5.14.44)*

“İuno’nun bakışlarına yaklaşma şansı yakaladığında,
takınman gereken ifade olsun yüzünde, unutma.
edimlerimi savunma: zayıf davalar susmayı gerektirir.
söyleyeceğin şeyler kaygılı temennilerden öteye gitmesin.
o sırada gözyaşlarına ara vermek gerekir,
yere eğilip o ölümsüz insanın ayaklarına kollarını uzat.
bu barbar düşmandan (düşman ülkeden) ayrılmam dışında bir şey talep etme:
Kader’in bana olan düşmanlığı yetsin [artık].
aslında aklıma daha fazla şey geliyor; fakat bunları, marazi bir korkuyla
ve titrek sesle zor bela söyleyebileceksin.
sana bir zarar gelmeyeceği kanaatindeyim. onun haşmetinden
ürkmüş olduğunu anlayacaktır.
eğer sözlerin gözyaşları[n] ile kesilirse bile sorun değil:
gözyaşları kelimelerin yükünü taşır bu arada.
büyük işlere girişildiğinde talihin ışığı da yanında olsun,
gün uygun, alametler yolunda gitsin.”

Hem davacısı hem de muhtemel tek kurtarıcısı olan²⁵⁸ Augustus’a yönelik Ovidius’un yaşadığı ve şiirlerine de hayli aksettirdiği duygu karmaşasını Green, bir tür “Stockholm sendromu” olarak tanımlar.²⁵⁹ Paradoksal bir psikolojik fenomen olarak bu gibi bir vakada; tutsak bir insan, katlandığı tehlikenin yarattığı gerilim sonucunda, kendisini esir alan kişiye –ibadetteki diz çökmeyi hatırlatır bir şekilde– aşırı bağlılık göstermeye başlar. “Şimdi yeniden okuduğumda, yazmış olduklarım beni utandırıyor”²⁶⁰ diyebilecek kadar tuhaflaşması ve “*parce precor!*”, “*parce pater patriae!*”²⁶¹ gibi haykırıları Ovidius’taki böyle bir sarsıntıya işaretir.

Green, Antikçağ’da tanrı (ya da tanrısal yöneticiler) ile tebaası arasındaki bu işgüzarca ilişki biçiminin sebebini, toplumdaki sosyal güvence eksikliğinde arar.²⁶² Cumhuriyet döneminde Senatus’un da sahip olduğu **auctoritas**’ın²⁶³ bu dönemde tamamen Augustus’un eline geçmiş olduğunu unutmamak gerekir. Meşhur Latin deyiimi olan “**do ut des**”²⁶⁴ bile aynı pragmatizm anlayışını ve kar-zarar mantığını temsil eder.²⁶⁵

²⁵⁸ G.Williams, “Ovid’s Exile Poetry: Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 reprint., s.239.

²⁵⁹ Green, **a.g.e.**, s.xi.

²⁶⁰ “*cum relego, scripsisse pudet*” (**Pont.**1.5.15)

²⁶¹ **Tr.**2.179- 81

²⁶² “*much-needed safety net*”, “*no real notion of insurance*” (Green)

²⁶³ Resmi emir ve karar gücü.

²⁶⁴ “Sen de verirsin diye veriyorum.”

²⁶⁵ Green, **a.g.e.**, s.328.

Benmerkezci hüznü temsil eden **naufragus** benzetmelerine²⁶⁶ –adını denizden alan bir kitap olarak– **Ex Ponto**’da mutlaka yer vardır. Endişeli ruh halini (**anxietas animi**) atlatmakta zorlandığını ve bitmeyen eziyet (**continuus labor**) fikrini kafasından kovamadığını²⁶⁷ **naufragus** metaforuyla ve gönlü kırık bir adamın ağzıyla açık eder²⁶⁸:

“*tranquillas etiam naufragus horret aquas.*” (**Pont.2.7.8**)

“gemisi batmış kişi, dingin sulardan bile ürperir.”

“*...timeo naufragus omne fretum.*” (**Pont.2.2.126**)

“...gemisi batan ben, tüm denizlerden ürküyorum.”

“*...non per placidas it mea puppis aquas.*” (**Pont.2.2.30**)

“...benim gemim sakın sularda yol almıyor.”

“*nunc mihi naufragio quid prodest discere facto,
quam mea debuerit currere cumba viam?*” (**Pont.2.6.11-2**)

“gemi enkaz haline geldikten sonra
bana ne faydası var hangi rotayı tutturmam gerektiğini öğrenmenin?”

Bir fiyaskoya dönüşen hayatı için, **Tristia**’da, “diri diri toprağa gömülme” ve “mezarın içinden seslenmek” manasına gelebilecek dizeler sıralamıştı.²⁶⁹ Kendisini hem hukuken (**de iure**) hem de fiilen (**de facto**) ölüymüşçesine tarif eden sızlanmalara ara ara rastlamak mümkündür:

“*et nos extinctis adnumerare potest.*” (**Pont.1.9.56**)

“beni de ölmüşler arasında sayabilir.”

“*similis morti pectora torpor habet.*” (**Pont.1.2.28**)

“ölümü andıran bir uyuşukluk kaplıyor içimi.”

“*quique dolet, citius quam dolor ipse, cade.*” (**Pont.1.1.76**)

“matem tutan kişi, matemin kendisinden daha çabuk tükenir.”

²⁶⁶ Bkz.:s.65, 93.

²⁶⁷“*anxietas animi continuusque labor*” (**Pont.1.4.8**)

²⁶⁸ “*the accents of a broken man*” (Kenney, **a.g.e.**, s.453.)

²⁶⁹ Bkz.: s.60, 82.

Augustus'tan bir af umudu belirlediği şeklinde yorumlanan bir beyit²⁷⁰, **Ex Ponto** hakkındaki tartışma konularındandır. Bu mevzunun oluşumu İ.S.14'ün başlarına, yani sürgünün yaklaşık altıncı yılına denk gelir. Ovidius'a sadık kalmayı sürdüren bir dost ve nüfuzlu birisi olarak Fabius Maximus'un²⁷¹ Ovidius'un affı için girişimde bulunduğu tahmin edilmektedir. Augustus'un bir gezisine eşlik ettiği sırada Fabius Maximus'un bir rica fırsatı yakaladığı düşünülmektedir. Söz konusu gezide Iulia'nın Agrippa'dan olma çocuğu (İ.S.7 yılında Planasia'ya sürgün edilen) Agrippa Postumus'a gizli bir ziyaret yapılmıştır. Gizliliği bir yana garip olan husus, bu geziden sonra aynı yılın (İ.S. 14) yaz aylarına doğru Fabius Maximus'un ve arkasından da Augustus'un ölümleridir. Peşpeşe gelen bu ölüm haberlerini duyduktan sonra, Ovidius'un, kıt kanaat umutlarının bütünüyle heba olduğunu öngörmek zor değildir:

*“ipsum morte tua concidit auxilium.
coeperat Augustus decepti ignoscere culpa:
spem nostram terras deseruitque simul.” (Pont.4.6.14-6)*

“senin [Fabius Maximus] ölümünle birlikte o yardım da öldü.
yanlış anlaşılmış bir kabahati bağışlamaya başlamıştı Augustus:
dünyayı ve ümidimi yüzüstü bıraktığında tam da.”

Tacitus, **Annales**'te, Fabius Maximus'un ölümünün şüpheli olduğunu yazar.²⁷² Söz konusu gizli ziyareti Fabius Maximus'un eşi Marcia'dan öğrenen ve Agrippa Postumus'un itibarının geri verilebileceğinden kuşkulanan İmparatoriçe'nin bu ölümleri planladığı rivayet edilir. Livia, Roma İmparatorluğu tarihinde, oğlu (aynı zamanda Augustus'un evlatlığı) Tiberius'u tahta geçirmek için potansiyel tüm engelleri tam zamanında ortadan kaldırmaktaki becerisi ile bilinir. Ovidius'un başını yakan olası eylemler hakkında tahminler yapılırken, Claudius soyunun temsilcisi olan bu ana-oğula cephe almış olması da hesaba katılmıştı.²⁷³ Livia'nın gözünde

²⁷⁰ “*copia nec vobis nullo prohibente videndi
consulis, ut limen contigeritis, erit.*” (Pont.4.5.15-6)

“Kimse engellemese bile İmparator'u görme imkanınız olmayabilir
onun eşliğine gelmiş de olsanız.”

²⁷¹ tam adıyla Paullus Fabius Maximus

²⁷² “*et quidam scelus uxoris suspectabant. quippe rumor incesserat, paucos ante menses Augustum,
electis consociis et comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum ad visendum Agrippam... quod
Maximum uxori Marciae aperuisse, illam Liviae*” (Tac. Ann.1.5.1-4)

²⁷³ Bkz.: s.56.

zaten mimli olan Ovidius'un, Germanicus'un tahta geçmesi için ettiği dualar ve yazdığı coşkulu dizeler²⁷⁴ de boşa çıkınca, Roma'da merhamet dileyebileceği kimse kalmadı. Green'e göre **Ex Ponto**'nun bu bölümündeki bir diğer ilginç husus, Fabius Maximus'un ölümünden dolayı Ovidius'un bizzat kendini sorumlu tutmasıdır.²⁷⁵

“...causam ego, Maxime, mortis
-nec fuero tanti- me reor esse tuae.” (**Pont.**4.6.11-2)

“ölümünün sebebi olarak, ey Maximus
-önemli biri olmasam bile- kendimi görüyorum.”

Bu özrün, Şair'in benlikçiliği²⁷⁶ şeklinde yorumlanmasının mümkün olduğunu söyleyen Green, yine de meselenin arkasında kapanmamış eski defterlerin ve siyasi hizipleşmenin olduğuna inanır²⁷⁷.

Augustus'un Ovidius'a yaklaşımının son dönemde yumuşadığı yolundaki tez, akademik çevrelerde genellikle bir hüsnükuruntu²⁷⁸ olarak değerlendirilse bile, Green farklı bir varsayımda bulunur: “Augustus, Agrippa Postumus ile gerçekten bir uzlaşma hazırlığı içine girmiş idiyse, Ovidius ile de aynı uzlaşmayı pekala gerçekleştirebilirdi.” Bu varsayımdaki her iki iddianın ikisi birden reddedilmedikçe, biri diğerinin doğal sonucu olarak görünmeye devam edecektir.²⁷⁹

Karadeniz sürgününü **error** ile bağdaştıran ve bunu sayısız kereler tekrarlayarak okuyucuya adeta ezberleten Şair, her nedense sürgün külliyatının sonuna doğru şaşırtıcı bir biçimde söylem değiştirir. Bunu anlamak kolay değildir. Çünkü sürgün sebebine dair o zamana dek yazdığı ne varsa hepsini kökten tekzip eden bir ifade ile okuyucuyu karşı karşıya bırakmaktadır:

²⁷⁴ Germanicus'a yazılmış bir mektup olan **Pont.**2.1 tahtın diğer adayı Tiberius'u (ve dolayısıyla Livia'yı) tedirgin edebilecek bir içerik taşır. Buna örnek olarak şu dizeler verilebilir:

“di tibi dent annos, a te nam cetera sumes.” (**Pont.**2.1.53)

“tanrılar sana [uzun] yıllar bahşetsin, çünkü [geride] kalan işleri sen yükleneceksin.”

“te quoque victorem Tarpeias scandere in arces

laeta coronatis Roma videbit equis.” (**Pont.**2.1.57-8)

“Tarpeia tepelerine çelenkli küheylanlarla

zafer kazanmış olarak çıkışını, bahtiyar Roma seyredecek.”

²⁷⁵ Green, **a.g.e.**, s.339, 359.

²⁷⁶ “self-regarding egotism” (Green)

²⁷⁷ Green, **a.g.e.**, s.339, 359.

²⁷⁸ “mere wishful thinking” (Green)

²⁷⁹ Green, **a.g.e.**, s.359.

*“carmina nil prosunt, nocuerunt carmina quondam
primaque tam miserae causa fuere fugae.” (Pont.4.13.41-2)*

“şiiirleri[mi]n hiç faydası yok, geçmişte [bana] kötülük ettiler
talihsiz sürgünümün başlıca sebebi oldular.”

Green, Ovidius’un bu manevrasını, “acaba Augustus’un ölümünün tali sonuçlarından²⁸⁰ birisi olabilir mi?”²⁸¹ şeklinde retorik bir soruyla karşılar. Aslında içerik olarak benzer anlama gelebilecek bir beyite, bundan önce **Ex Ponto**’nun 2.kitabında da rastlanır:

*“ecquid praeterea peccarim, quaerere noli,
ut lateat sola culpa sub Arte mea.” (Pont.2.9.75-6)*

“bundan başka hata yapıp yapmadığımı sorma,
benim tek suçum **Ars**’ın altında gizli.”

Ars Amatoria’ya yapılan bu gönderme, 4.kitaptaki beyitin tesadüfen söylenmemiş olabileceğini gösterir. Yani bu iki beyit birbirlerinin sağlamasını yapar gibi görünmektedir. Fakat mektuplar derlenirken belli bir sıra izlenmediği²⁸² göz önüne alındığında, bu beyitlerle İmparator’un ölümü arasında kesin bir bağ kurmak zorlaşır. Eğer **Ex Ponto**’nun 4.kitabının Augustus’un ölümünden sonra yazıldığı iddiası doğruysa²⁸³, o takdirde Şair’in söylem değişikliğini –Green’in iddia ettiği gibi– Augustus’un ölümüne bağlamak mümkün ve mantıklı olur.

Şair, sürgün nedeni konusunda yalpalamaya başlasa bile, **error**’u açıklamaya hiçbir suretle yanaşmaması, sürgün şiirlerinde neredeyse bir istikrar unsuru haline gelir:

“lingua, sile! non est ultra narrabile quicquam.” (Pont.2.2.59)

“dilini tut! bundan öte söylenebilecek bir şey yok.”

²⁸⁰ “by-product” (Green)

²⁸¹ Green, **a.g.e.**, s.374.

²⁸² “postmodo conlectas utcumque sine ordine iunxi.”(Pont.3.9.53)

“yakın zamanda toparladıklarımı (mektuplar), gel gör ki düzensizce bir araya getirdim.”

²⁸³ Loeb edisyonunun sunuş bölümünde **Ex Ponto** 4’ün İ.S.13-16 yılları arasında yazıldığı belirtilmektedir. Demek oluyor ki 4.kitabın, hepsi olmasa da bir bölümü, Augustus’un ölüm tarihi olan İ.S.14’ten sonra kaleme alınmıştır. (Ovid, **Tristia & Ex Ponto**, çev.A.L.Wheeler, ed. Jeffrey Henderson, rev.G.P.Goold, London, The Loeb Classical Library, Harvard University Press 2.bs., 1996, s.xxxv.)

Dostlarına rahatsızlık vermekten iyice sıkıldığını²⁸⁴ karpisle karışık bir şekilde belli eder. Fikirlerinin tükenmesinden ve ilham kaynaklarının kurumasından muzdarip olarak yazmakta tıkanır²⁸⁵. Nostalji, gerçekleri daha da keskinleştirmekten başka bir işe yaramamaktadır.²⁸⁶ Galasso, dostların ihanetini aşıklarınkine (**renuntiatio amoris**)²⁸⁷ benzetir. Her iki durumda da acı çekmeyi ve buna katlanabilme kararlılığını göstermek gerekir.²⁸⁸ Kuvvetli duyguların yerini, tecrübeyle öğrenilmiş bir umarsızlık ve ihtirastan arınmışlık²⁸⁹ almalıdır. Uzun bir sürece yayılmış umut yitimini Ovidius şu dizelerle özetler:

“accipe, quodcumque est, dummodo non sit amor.” (Pont.1.1.14)

“şunu bil ki, ne olursa olsun yeter ki aşk olmasın.”

*“est tamen utilius, studium cessare meorum,
quam, quas admorint, non valuisse preces.” (Pont.3.7.35-6)*

“ulaştırmış oldukları dileklerin boşa gidip durmasındansa,
benim için uğraşlarına bir son vermeleri daha iyi olur.”

*“proximus huic gradus est bene desperare salutem,
seque semel vera scire perisse fide.” (Pont.3.7.23-4)*

“bir sonraki adım, kurtuluş ümidinden tamamen vazgeçmektir.
bir kerede, kesinkes ve gerçekten öldüğünü bilmektir.”

Bu bilince vardıktan sonraki aşama, Stoik kararlılık içeren bazı çıkışlar yapmaktır:

*“crede mihi, miseros prudentia prima relinquit
et sensus cum re consiliumque fugit.” (Pont.4.12.47-8)*

“inan bana, zavallı insanları önce sağgörü terk eder
ve [sonra] duyular ve akıl, talihle birlikte kaçıp giderler.”

*“omnia sunt hominum tenui pendencia filo,
et subito casu, quae valere, ruunt.” (Pont.4.3.35-6)*

“insana dair her şey ince bir ipliğe bağlı durur,
ve sağlıklı olan her şey, beklenmedik bir olayla, kopup düşer.”

²⁸⁴ *“taedia consimili fieri de carmine vobis.” (Pont.3.7.3)*

“birbirine benzer şiirler[im]den bezmiş olmalısınız.”

²⁸⁵ *“writer’s block” (Green, a.g.e., s.352)*

²⁸⁶ Green, a.g.e., s.346.

²⁸⁷ Karş. s.55.

²⁸⁸ L.Galasso, “Modelli tragici e ricodificazione elegiaca. Appunti sulla poesia ovidiana dell’esilio”, MD 18 (1987), s.93 şurada: Green, a.g.e., s.346.

²⁸⁹ **apatheia** (ἀπάθεια)

*“ludit in humanis divina potentia rebus,
et certam praesens vix feret hora fidem.” (Pont.4.3.49-50)*

“tanrısal kudret, insani meselelerde oyun oynamayı sever,
ve şu anın bile kesin bir güvenilirliği yoktur.”

“venimus in Geticos fines: moriamur in illis.” (Pont.3.7.19)

“Getaların ülkesine geldim; ölümüm de burada olsun.”

“fortiter Euxinis in moriemur aquis.” (Pont.3.7.40)

“Karadeniz sularında mertçe öleceğim.”

Utkulu ve gururlu bir tavır takınırken, bununla eşgüdümlü olarak, şiirleriyle ölümsüzlüğünü de ilan eder. Arkasında parlak bir isim bırakarak²⁹⁰ okunmaya değer en büyük şairler arasına girdiğine inanmış olması en büyük tesellisidir.²⁹¹

Ruh dinginliğe niyet etmiş görünmesine karşın, **Livor**’a²⁹² “Dur artık, seni kana susamış! Küllerimi de etrafa yayıp durma!”²⁹³ diye canhıraş bir şekilde haykırmadan yapamaz. Şiir zihnini boşaltamamakta ve hala istediği gibi rahatlatamamaktadır. İroni ile kurtuluş gelmiyor, tam tersi yeni bir fasit daire başlıyor. Şiir yazmak için duygu ve heyecanlar harekete geçer geçmez Felsefe’nin hükmü bitiyor. Şiir’in, zihinde yarattığı kargaşa (**turbatio**) Felsefe’yi kovuyor. Ruhun feryatları, felsefi bir zihin yapısının ilkelerine uygun düşmüyor. Felsefe’nin tesellisi, acıma ve acındırma değil; akıl, sabır ve zihinsel sarsılmazlık²⁹⁴ üzerine kuruludur. Bu sebeple, her ne zaman şefkat arayışına çıkılsa, irade zayıflıyor ve duygulara yenik düşülüyor. Dinginlik söylemi bir epifenomen²⁹⁵ haline geliyor. Zaten **Ex Ponto**’nun kapanış dizesi de böyle bir psikolojik içgörünün²⁹⁶ ifadesidir:

“non habet in nobis iam nova plaga locum.” (Pont.4.16.52)

“yeni bir yaraya daha yer yok artık gönlümde.”

²⁹⁰ *“...claro...nomine...” (Pont.4.16.45)*

²⁹¹ *“...inter tantos quae legeretur...” (Pont.4.16.46)*

²⁹² “garez, fesatlık ve kıskançlık” anlamları olan bu sözcük. Green’e göre, bu bağlam içinde “Livia” çağrışımı da yapmaktadır. (Green, **a.g.e.**, s.272)

²⁹³ *“desine, neu cineres sparge, cruenta meos.” (Pont.4.16.48)*

²⁹⁴ **ataraxia (ἀταξία)**

²⁹⁵ Başlı başına etkisi olmayan, ikinci dereceden bir görüngü.

²⁹⁶ “psychological insight” (Barsby, **a.g.e.**, s.38.)

Bilindiği kadarıyla İ.S.16 yılının yaz mevsiminden, ölümüne kadar (İ.S. 17'yi 18'e bağlayan kış) olan dönemde herhangi bir şey yazmadı.²⁹⁷ Korktuğu gibi bir İskit oku ya da Geta kılıcıyla²⁹⁸ değil, altmış yaşına girdiği yıl eceliyle ölmüş²⁹⁹ ve Tomis'e gömülmekle³⁰⁰ istese de istemese de bir dünya vatandaşı³⁰¹ olmuştur.

Cicero'nun, edebiyat çalışmalarının erdemi geliştirmekteki katkısını, verdiği hazzı ve yarattığı zihin rahatlığını anlattığı **Şair Archias Savunması**'ndaki açıklamaların, Ovidius'un sürgündeki edimleri ile ne kadar iyi doğrulandığı görülebilir. Edebiyatla uğraşmanın yararlarını Cicero şöyle anlatmaktadır:

"...at haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solacium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur." (Cic.**Arch.**16)

"...gençlik çağını besler, yaşlılık çağını hoşça geçirir; iyi günleri süsler, kötü günler için sığınak ve teselli sağlar; kendi yurdumuzda zevk verir, yabancı ülkelerde sıkıntıları giderir; geceyi bizimle birlikte geçirir, yolculuk eder, kırlarda yoldaşımız olur."³⁰²

Şair Archias Savunması sanki Ovidius için yıllar öncesinden hazırlanmış bir rehber kitapçığıdır.

E. Ibis

Ibis, toplam 644 dizeden oluşan yekpare bir şiiirdir (**carmen perpetuum**). **Tristia** ve **Ex Ponto**'ya tümüyle hakim olan melankoliye zıt bir çılgınlık içerir. Sürgün külliyyatının küçük³⁰³ ama psikolojik bütünlük açısından önemli ve hatta

²⁹⁷ Green, **a.g.e.**, s.316.

²⁹⁸ "...Scythicas...sagittas..."

...ense Getes" (**Pont.**2.1.65-6)

²⁹⁹ **Jerome's chronicle** (p. 171 g Helm) şurada: Peter White, "Ovid and the Augustan Milieu", **Brill's Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.20.

³⁰⁰ Green, **a.g.e.**, s.xxvi.

³⁰¹ "kosmopolitês" (Green, **a.g.e.**, s.liii.)

³⁰² Cicero, **Şair Archias Savunması**, çev.Çiğdem Dürüşken ve Bedia Demiriş, İstanbul, Kabalıcı Yayınevi, 1997, s.49.

³⁰³ "...exiguo...libello est" (**Ib.**449) // "pauca quidem fateor..." (**Ib.**641)

gerekli bir parçasıdır.³⁰⁴ **Ibis**, Kallimakhos’a ait kayıp bir şiirden³⁰⁵ esinlenilmiştir. Grekçe kökenli bir kelime olan **Ibis (İbîs)**’in sözlükteki karşılığı, Eski Mısır’da kutsal bir kuş sayılan “çeltik kargası”dır.³⁰⁶ Ovidius’un şiirinde ise **Ibis**, ismi açık edilmeyen ama apaçık nefret hatta tiksinti duyulan bir karaktere takılmış bir lakaptır. Şair, savaşçı vezinlere³⁰⁷ çok aşına olmayan, masum ve incinmiş birisi olarak; taş kalpli bir düşmanın kışkırtmalarına aynıyla karşılık vermeye mecbur kalmış bir tavır içindedir:

“*quisquis is est, nam nomen adhuc utcumque tacebo.*” (Ib.9)

“her kimse işte o, burada ne yapıp edip ismini gizleyeceğim.”

“*at tibi, calcasti qui me, violente, iacentem,
... debitus hostis ero.*” (Ib. 29-30)

“yerde yatan beni vahşice ayaklar altında ezen senin,
...düşmanın olmak boynumun borcudur.”

“*prima quidem coepto committam proelia versu.*” (Ib.45)

“[bu] dizeleri yazmaya başlamakla ilk mücadeye girişiyorum.”

“*et neque nomen in hoc nec dicam facta libello.*” (Ib.51)

“ve bu kitapçıkta ne adını ne de yaptığın işleri anacağım.”

“*nunc quo Battiades*³⁰⁸ *inimicum devovet Ibin,
hoc ego devoveo teque tuosque modo.
...historiis involvam carmina caecis:
non soleam quamvis hoc genus ipse sequi.*” (Ib.55-8)

“nasıl ki, Kallimakhos, düşmanını Ibis adıyla lanetliyorsa,
şimdi ben de seni ve sana ait olanları lanetliyorum.
...şiirleri[mi] karanlık öykülerle öreceğim:
kendim bu türde yazmaya alışık değilsem de.”

“*illum ego devoveo, quem mens intellegit, Ibin,
qui se scit factis has meruisse preces.*” (Ib.95-6)

“aklın anlayacağı şekilde, onu Ibis adıyla lanetliyorum,
yaptıklarıyla bu bedduaları hak etmiş olduğunu kendisi biliyor.”

³⁰⁴ Gareth Williams, “Ovid’s Exile Poetry: Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.244.

³⁰⁵ Kallimakhos’un bu şiirde, bir diğer Grek şair Rhodoslu Apollonios’a hücum ettiği söylenmektedir.

³⁰⁶ Bkz.: Resim 7.

³⁰⁷ “*bellicose poetics*” (Gareth Williams, “Ovid’s Exilic Poetry: Worlds Apart”, **Brill’s Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.375.)

³⁰⁸ Battiad soyundan gelen şair Kallimakhos.

Sürgünün yaklaşık dördüncü yılında (İ.S.12) ve **Tristia**'dan sonra³⁰⁹ kaleme alındığı tahmin edilen **Ibis**, Tomis'teki belirsizliklerden dolayı Ovidius'un duygusal bir deşarja ihtiyaç duyduğu ve bu ihtiyacı yazıyla lanet okuyarak gidermeyi amaçladığı bir uğraşının ürünüdür. Bilinçaltında tutup zaptetmeye çalıştığı ama köpürmeye her an hazır bir gerilimin neticesidir. Artistik yönüyle, kontrollü bir patlamadır.³¹⁰ Sürgün cezasının insan karakterinde açtığı en bariz yaralar olan duygusal istikrarsızlığı; özgüven erozyonunu; kararsız, tereddütlü ve bocalayan davranışları; paranoyak kuşkuları; içini rahatlatmaya, endişe ve korkularını hafifletmeye duyulan sonsuz bir gereksinimi somut olarak bu dizelerde okumak mümkündür.³¹¹ Ayrıca, Tomis'de geçmek bilmeyen uzun saatleri doldurmak ve oyalanmak gereksinimini de gidermektedir. Öfkeye kapılmanın ve öfkeye boyun eğmenin beyhude tatminidir.³¹² Williams, **Ibis** şiiri için “aşırı uçlarda bir intikam sahnesi”³¹³ ve “insanın ancak rüyasında görebileceği bir intikam fantezisi”³¹⁴ gibi tabirler kullanır. İçini yiyip duran obsesif eğilimler³¹⁵ şiirin çarpıcı bir yönüdür. Çekingenlikle hırçınlığın rahat vermeyen bileşiminden ortaya çıkan sonuç, edebi tekniklere dayalı beddualardır. Şair'i, sıradan gerçeklikten bile uzaklaştıran intikam yeminleri ve ardı ardına sıralanan zehir zemberek ifadeler, bir cinnet halini yansıtır gibidir. Can düşmanını sembolize eden **Ibis** için akla gelebilecek bir sürü acayip, ürkünç, birbiriyle alakasız ve kılı kırk yaran ölüm şekilleri tasvir edilir:

*“iam stat, ut ipse vides, funeris ara tui.
pompa parata tibi est: votis mora tristibus absit
da iugulum cultris, hostia dira, meis.
terra tibi fruges, amnis tibi deneget undas,
deneget afflatus ventus et aura suos.
nec tibi sol calidus, nec sit tibi lucida Phoebe,
destituant oculos sidera clara tuos.
nec se Vulcanus nec se tibi praebeat aer,
nec tibi det tellus nec tibi pontus iter.
exul, inops erres, alienaque limina lustres,
exiguumque petas ore tremante cibum.*

³⁰⁹ **Tristia**'nın İ.S. 9-12 yılları arasında yazıldığı sanılmaktadır.

³¹⁰ Williams, **a.g.e.**, s.375.

³¹¹ Williams, **a.g.e.**, s.374.

³¹² Williams, **a.g.e.**, s.376.

³¹³ “ultimate act of revenge” (G.Williams, “Ovid’s Exile Poetry: Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 reprint., s.242.)

³¹⁴ “dream-like fantasy of revenge” (Williams, **a.g.e.**, s.243.)

³¹⁵ “devouring obsession” (Williams, **a.g.e.**, s.244.)

*nec corpus querulo nec mens vacet aegra dolore
noxque die gravior sit tibi, nocte dies.
sisque miser semper, nec sis miserabilis ulli
gaudeat adversis femina virque tuis.
accedat lacrimis odium, dignusque putere,
qui, mala cum tuleris plurima, plura feras.
sitque, quod est rarum, solito defecta favore
fortuna facies invidiosa tuae.
causaque non desit, desit tibi copia mortis
optatam fugiat vita coacta necem.
luctatusque diu cruciatos spiritus artus
deserat, et longa torqueat ante mora.
evenient. dedit ipse mihi modo signa futuri
Phoebus, et a laeva maesta volavit avis.
certe ego, quae voveo, superos motura putabo,
speque tuae mortis, perfide, semper alar.” (Ib.104-30)*

“şimdi bizzat gördüğün gibi, cenaze sunağın kuruldu.
merasimin hazırlandı, iç karartıcı dualar gecikmesin.
ey uğursuz kurban, boynunu ver bıçaklarıma.
toprak yadsısın nimetlerini, nehirler de sularını,
rüzgar ve temiz hava kessin esintilerini.
ne güneşin ısısından, ne de ayın parlak ışığından faydalanasın,
pırıl pırıl yıldızlar gözlerine gözükmessin.
ateş ve gökyüzünden de mahrum olasın,
ne yeryüzü ne de denizler sana yol yordam versin.
işe yaramaz bir sürgün olarak dolaşasın ve gurbet eşiklerinde dönüp durasın,
titrek ağızla kıt kanaat yiyecek arayasın.
bedeninde şikayet, zayıf düşmüş zihninde ise keder eksik olmasın.
gecen gündüzden, gündüzün de geceden daha sıkıntılı olsun.
hep sefil olasın ve kimse sana acımasın
kadın erkek [herkes] başına gelen talihsizliklerden keyif alsın.
gözyaşı dökmekten gına gelsin, çürümeye layık ol.
en kötü acılara katlandıkça dahası da gelsin.
[yapılan] sıradan iyilikler [bile] nadir ve kusurlu olsun.
kem bakışlar kısmetini kapatsın.
ölüm sebebin bol olsun.
zorlu bir yaşam, arzulanan ölümü uzak tutsun.
ruhun, mahvolmuş bedeninden, uzun uzun çırpınarak çıksın
ve çektiğin işkence aralıksız olsun.
işte bizzat Apollo, sadece bana, geleceğin işaretlerini bildirdi
ve bir kuş havalandı uğursuz sol cenahtan.
ahdettiğim şeylerin, tanrıları kesinkes harekete geçireceğini düşüneceğim,
ölmen umuduyla besleneceğim daima, seni hain!”

Aşırı ölçülere varan bu ilentiler bir taraftan da Şair’in تنها yaşamındaki güçsüzlüğünün ve çaresizliğinin³¹⁶ göstergesidir. Çünkü azarlama, tehdit ve ilahi iradenin mucizevi müdahalesini dilemekten başka, Roma’daki birinden intikam almanın yolu yoktur. Olağanüstü mizansenler ve imkansız değişimler, gerçeklerden

³¹⁶ “lonely despair” (G. Williams, “Ovid’s Exilic Poetry: Worlds Apart”, **Brill’s Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.376.)

tecrit edilmiş bir zihnin hayal edebileceği buluşlardır. Housman'a göre şiirde verilen düşman imajı "hakiki olamayacak kadar kötüdür."³¹⁷ Ovidius'a özgü Hellenistik öykünmenin başarılı bir örneğidir.³¹⁸ Şair'i çektiği kahırdan uzaklaştırıp avutmaya yarayan kuru sıkı bir silahtır.³¹⁹ Akılcı olmayan bir dinamiğin sürüklediği; ölçülemeyen, açık uçlu, kesinliği olmayan bir zaman boyutunda geçen (**tempus immensum**) anakronik bir olay örgüsünün ortasında; bitimsiz bir eziyet anlatılmaktadır.³²⁰

Akademik çevrelerde, **error**'un içeriği ve sürgünün gerçek sebebi hakkındaki gibi bir belirsizlik, **Ibis**'te hedef alınan düşmanın kimliği için de geçerlidir. Housman, **Ibis**'in kurgu bir karakter olduğu düşüncesindedir. Eğer hakiki ise, Ovidius'un beddualarından gözü korkacak biri gibi olmadığı³²¹ henüz şiirin başlarında ima edilmiştir³²². Houseman, Ovidius'un böyle olağandışı bir çalışmaya girişme sebebini, tematik bir **variatio** arayışı ile açıklar.³²³ **Ibis**'in hakiki bir hasım olduğu kanısını taşıyan André ise, Ovidius'un bu kişiyi derin bir nefretle lanetlemek için yola çıktığını fakat daha sonra "**doctrina** (öğreti) bulutunda" yolunu kaybettiğini savunur.³²⁴ Williams'a göre; **Ibis**'te şiddetle kınanan bu düşmanın, **Tristia**'da bahsi geçen isimsiz muhataplardan biriyle aynı kişi, yani *gerçek* bir kişi, olabileceğini düşündürten üslup ve vurgu benzerlikleri vardır.³²⁵ Williams, ilgili dizelere³²⁶

³¹⁷ A.E.Houseman, **The Classical Papers of A.E. Housman**, 3 vols., ed. J. Diggle, Cambridge,1972, s.1040. şurada: Williams, **a.g.e.**, s.376.

³¹⁸ Williams, **a.g.e.**, s.377.

³¹⁹ Williams, **a.g.e.**, s.377.

³²⁰ Stephen Hinds, "After Exile: Time and Teleology from Metamorphoses to Ibis", 1999, s.65. şurada: Williams, **a.g.e.**, s.377.

³²¹ Williams, **a.g.e.**, s.377.

³²² "*postmodo, si perges...*" (**Ib**.53)

³²³ Alfred Edward Houseman, **The Classical Papers of A.E. Housman**, 3 vols., ed. J. Diggle, Cambridge,1972, s.1041-2. şurada: Williams, **a.g.e.**, s.378.

³²⁴ J. André, **Ovide: Contre Ibis**, Paris, 1963, s.xxxviii. şurada: Williams, **a.g.e.**, s.378.

³²⁵ G.Williams, "Ovid's Exile Poetry:Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis", **The Cambridge Companion to Ovid**, ed.Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 reprint., s.242.

³²⁶ "...sum deceptus ab illo,

laturum misero quem mihi rebar opem." (**Tr**.1.8.9-10)

"zavallı bana yardım getireceğini düşündüğüm
o kişi tarafından aldatıldım."

quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?

parce, precor, Manes sollicitare meos!" (**Tr**.3.11.31-2)

"zehir gibi sözlerle bir hayaletin üzerine ne diye gelirsın, saygısız?
ne olur vazgeç ruhumu tedirgin etmekten!"

...et flagrant odio tua pectora nostri ." (**Tr**.4.9.7)

"...kalbin, bana duyduğun nefretle tutuşuyor."

bakarak, **Tristia**'daki o düşmana ön uyarılarla başlayan bir gerginliğin, **Ibis**'te volkan gibi püskürdüğünü belirtir. Bu şiiri, yeni bir hüsrana ve geri çekilmeyle sonuçlanan “delice bir evre”nin ürünü olarak tanımlar.³²⁷ Kenney'e göre ise bu şiir kişisel bir meseleden dolayı değil sanat için yazılmıştır. Klasik edebiyatta sövgü şiiri de eni konu bir yazın türüydü. Sürgünde yaşadığı sıkıntılar, Ovidius'a, bu alanda neler yapabileceğini deneme fırsatı verdi. Kafasındaki fikir trafiğini pratiğe geçirdi.³²⁸ Hala ciddiye alınması gereken bir yazar olduğuna dair dünyaya bir ihtarda bulundu.³²⁹ Kenney, **Ibis**'in, dış görünüşüyle değerlendirilmemesini tembih eder. Çünkü dehşetli ve nahoş ölüm kompozisyonlarına neredeyse dört yüz dize³³⁰ ayırmanın Ovidius'un bilinen çizgisiyle uyuşmadığını düşünür. Bu çalışmayı, eylem halindeki **doctus poeta**'nın³³¹ becerikli bir projesi ve teknik yönüyle bir gövde gösterisi³³² diye tarif eder. **Metamorphoses** ve **Fasti**'nin yazıldığı süreçte Şair, devasa bir okuma yapmış ve o yoğun hazırlıktan arta kalan bilgi birikimini böyle bir şiirle değerlendirmek istemiş olabilir.³³³ Wilkinson, böylesi bir agresif tonun ve ilentilere tenezzül edişin Ovidius'un tarzı olmadığı konusunda Kenney ile hemfikirdir. Şair'in, batıl inançları hor gören birisi olarak kem sözlerden medet ummasını olası bulmaz.³³⁴ Wilkinson için **Ibis**, pratikte bir etkisi olmayacak mübalağalı bir yaratıcılık³³⁵ ve edebi şirretlik³³⁶ örnekleriyle doludur. Aşağıdaki dizelerin taşıdığı öfke yükü Wilkinson'a hak verir ölçüdedir:

“posse puta fieri lenito principe vultus
ut videas media tristis in urbe meos,
utque ego te videam causa graviore fugatum.” (Tr.5.8.35-7)

“düşün bir hele, İmparator'un merhamete geldiği gün
şehrin (Roma) ortasında benim yüzümdeki ifadeyi hüznün içinde seyredişini,
ve ben daha ağır sebeplerle senin kovulmanı seyrederken.”

³²⁷ “manic phase” (G.Williams, “Ovid's Exilic Poetry: Worlds Apart”, **Brill's Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.378.)

³²⁸ Peter Green, **Ovid: The Poems of Exile**, Berkeley, University of California Press, 2005, s.viii.

³²⁹ E.J.Kenney, “Ovid”, **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.454.

³³⁰ Tüm şiirin yaklaşık üçte ikisine denk gelir.

³³¹ Eğitilmiş şair.

³³² “a technical tour de force” (Kenney)

³³³ Kenney, **a.g.e.**, s.454.

³³⁴ L.P.Wilkinson, **Ovid Surveyed**, Great Britain, Cambridge University Press, 1962, s. 171.

³³⁵ “hyperbolic ingenuity” (Wilkinson)

³³⁶ “flying” (Wilkinson)

*“tecum bella geram; nec mors mihi finiet iras
saeva sed in manes manibus arma dabit.” (Ib.139-40)*

“seninle savaşıcağım; ölüm öfkemi dindirmeyecek
çünkü öbür dünyada elime zalim silahlar verecek.”

*“et tendam gelidas ultor in ora manus.
me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris
excitiam somnos visus adesse tuos.” (Ib.154-6)*

“ve kıydan³³⁷ buz gibi bir el uzatacağım, intikamım için.
seni izlediğimi göreceksin, gecenin sessiz kuytularında
uykularını kaçıracağım bir hayalet gibi yanaşarak.”

*“conscia fumabunt semper ad ora faces.
his vivus furiis agitabere, mortuus isdem
et brevior poena vita futura tua est.” (Ib.160-2)*

“alevler mahcup yüzüne üfleyecek daima.
Furialar³³⁸ seni ölü ya da diri hep rahatsız edecek
yaşamın cezandan daha kısa sürecek.”

*“deque tuo fiet...
insatiabilibus corpore rixa lupis.
in loca ab Elysiis diversa fugabere campis.” (Ib.171-3)*

“senin cesedin uğruna
aç kurtlar birbiriyle dalaşsın
Elysium bahçelerinden uzak yerlere kovulasın.”

*“Aeacus in poenas ingeniosus erit
in te transcribet veterum tormenta reorum.” (Ib.188-9)*

“cezarlar[ın] için Aeacus³³⁹ en uygun kişi olacak
eski suçluların işkencelerini sana aktaracak.”

*“nec mortis poenas mors altera finiet huius,
horaque erit tantis ultima nulla malis.” (Ib.195-6)*

“ikinci bir ölüm bile bu ölüm cezalarını bitir[e]meyecek,
bu büyük belalar için son bir saat olmayacak.”

*“illae me lacrimae facient sine fine beatum:
dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.” (Ib.207-8)*

“o gözyaşları[n] beni sonsuz mutlu edecek:
ve bu ağlayışı[n] bana gülüşünden daha tatlı gelecek.”

*“non Venus affulsit, non illa Iuppiter hora,
lunaque non apto solque fuere loco” (Ib.211-2)*

³³⁷ Styx nehri kastedilmektedir.

³³⁸ Cezalandırıcı, intikam alıcı tanrıçalar; Erinyalar (Ερινύες).

³³⁹ Mitolojide Peleus’un babası. Öldükten sonra Hades’teki üç yargıçtan birisi olur. Hades’in asasını ve anahtarlarını elinde bulundurur.

“[senin doğduğun] o saat, ne Sabah Yıldızı ne de Iuppiter ışıldıyordu,
Ay ve Güneş doğru yerde değildi.”

“*haec est, in fastis cui dat gravis Allia nomen,
quaeque dies Ibin, publica damna tulit.*” (Ib.219-20)

“uğursuz Allia’nın³⁴⁰ takvimde **Ibis** adını verdiği o gün
ulusal felaket getirmiş bir gündür.”³⁴¹

“*de tribus est cum sic una locuta soror:
'tempus in inmensum lacrimas tibi movimus istas,
quae semper causa sufficiente cadent.'*
*dixerat; at Clotho iussit promissa valere,
nevit et infesta stamina pulla manu;
et, ne longa suo praesagia diceret ore,
'fata canet vates qui tua,' dixit, 'erit.'*
*ille ego sum vates: ex me tua vulnera disces,
dent modo di vires in mea verba suas;
carminibusque meis accedent pondera rerum,
quae rata per luctus experire tuos.*” (Ib.240-50)

“üç kızkardeşten³⁴² birisi konuştuğunda demişti ki:
‘daima yeterli sebeple gözlerinden dökülecek olan
bitimsiz bir zaman için gözyaşlarını harekete geçirdik’
ve bunun üzerine, verilen sözlerin yerine getirilmesi için Clotho’ya buyurdu,
o da tekinsiz gri ipliği elleriyle dokudu;
ve uzun sayılmayacak bir kehanette bulundu,
‘senin akıbetini terennüm edecek bir ozan çıkacak’ dedi.
işte o ozan benim: başına gelecekleri benim ağzımdan öğreneceksin,
tanrılar sadece benim sözlerimle sana güç verebilir;
hayatın yükü benim şiirlerimle vuku bulur,
feryatlarınla bunu kesinkes tecrübe edeceksin.”

Şiirin, epiloga³⁴³ kadar süren ikinci yarısında (Ib.251-636) fon olarak mitolojik işkenceler vardır. Wilkinson, eserin bu yarısını “allamelik gösterisi”³⁴⁴ diye niteler. Öç almaya niyetli ve kavgacı³⁴⁵ bir ruh halinin giderek **exempla** (örneklerle süsleme) döngüsüne kapılması³⁴⁶ psikolojik bir boğulmaya yol açar. Williams, aşağıda yansıtılan bu taşkınlığı “psikopatolojik mağduriyete” bağlar³⁴⁷:

³⁴⁰ İ.Ö.387’de Romalıların Galyahılar karşısında yenilgiye uğradığı savaş ve bu savaşta ismini veren nehir.

³⁴¹ **dies ater** (kara bir gün ya da bir yas günü) olarak kabul edilen günlerdendir.

³⁴² Kader Tanrıçaları; **Parcalar (Parcae)**; **Moiralar (Moīrai)**.

³⁴³ Şiirin son sekiz dizesi (Ib.637-44) epilogu oluşturmaktadır.

³⁴⁴ “*display of erudition*” (Wilkinson, **a.g.e.**, s.172.)

³⁴⁵ “*a warring avenger*” (G.Williams, “Ovid’s Exile Poetry: Tristia, Epistulae Ex Ponto and Ibis”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 reprint., s.244.)

³⁴⁶ 365 ile 407.dizeler arasında “**ut**” ile başlayan yirmi iki tane yan cümle vardır.

³⁴⁷ G.Williams, “The Curse of Exile: A Study of Ovid’s Ibis”, **Proceedings of the Cambridge Philological Society**, Supplementary Volume 19, Cambridge, Cambridge University Press, 1996,

*“inclususque necem cavea patiaris, ut ille
non profecturae conditor historiae.
utque repertori nocuit pugnacis iambi,
sic sit in exitium lingua proterva tuum.” (Ib.519-22)*

“bir mağaraya hapsedilmiş şekilde ölüme katlanasın
tıpkı şu faydasız öykülerin yazarı gibi.
ve hırçın iambusların kendi yazarını incittiği gibi
kibirli dilin senin de sonunu hazırlasın.”

*“utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Orestae,
tu quoque de morsu virus habente cadas.” (Ib.527-8)*

“tıpkı bir yılanın Agamemnon’un Orestes’ini yaraladığı gibi,
zehirli ısırığı yemiş olarak sen de devrilesin.”

“sit tibi coniugii nox prima novissima vitae.” (Ib.529)

“evliliğinin ilk gecesi, ömrünün son gecesi olsun.”

“haereat in fibris fixa sagitta tuis.” (Ib.532)

“oklar ciğerine saplanmış kalsın.”

“perque feros montes tauro rapiente traharis.” (Ib.535)

“azgın bir boğa tarafından vahşi dağlarda sürüklenesin.”

“noxia luminibus spicula condant apis.” (Ib.542)

“arının pis iğneleri gözlerine girsin.”

“saxiferae videas infelix ora Medusae.” (Ib.553)

“Medusa’nın taş eden bakışlarını görüp yazgın kapansın.”

*“utque loquax in equo est elisum guttur acerno,
sic tibi claudatur pollice vocis iter.” (Ib.569-70)*

“tahta atın içindeki geveze gırtlığın sıkıldığı gibi,
sen de boğazlanıp susasın.”

“perdat ob exiguas te tuus hospes opes.” (Ib.580)

“evine gelen misafir, iki kuruş için senin canına kıysın.”

“intereat tecum sic genus omne tuum.” (Ib.582)

“tüm soyun sopun seninle birlikte yok olsun.”

*“comicus ut liquidis periit, dum nabat, in undis,
et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
aut ubi ventosum superaris naufragus aequor,
contacta pereas, ut Palinurus, humo.” (Ib.591-4)*

“sakin sularda yolculuk ederken telef olan şu komedi yazarı³⁴⁸ gibi,
Styx’in suları senin de genzini tıkasın.
ya da çalkantılı denizden kurtulan bir kazazede olduğu halde
karaya ayak basar basmaz ölen Palinurus gibi olasın.”

“*diripiantque tuos insanis unguibus artus*
Strymoniae matres, Orpheos esse ratae.” (Ib.599-600)

“delice tırnaklarıyla vücudunu parçalasın Trakyalı kadınlar,
seni Orpheus zannederek.”

Kendisi için kabus olan bir ölüm tarzını³⁴⁹ düşmanı için dilemek,
duygusallığın doğasında vardır:

“*denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas*
his precor ut vivas et moriari locis.” (Ib.637-8)

“sona yaklaşırken, dilerim ki Sarmatia ve Geta okları arasında sıkışmış bu yerde
yaşayıp ölesin.”

Bugün, modern okur için sınırlı bir çekiciliği olan **Ibis**’in, dönemin Romalı okuruna Ovidius’un üstün şairliğini hatırlatmak için yazıldığını vurgulamakta fayda vardır. Ovidius, farklı türlere gösterdiği mükemmel uyumu, dahiyane üretkenliğiyle ve çok yönlülüğüyle, **Ibis**’te de tekrarlamıştır. Burada sergilenen coşku, heves ve başarılı sonuçtan dolayı Kenney, sürgün külliyyatının son eseri olarak **Ex Ponto**’yu değil **Ibis**’i kabul etmekten yanadır. Bunun iyi bir veda şiiri olduğu kanısındadır.³⁵⁰

Tomis’teki doğal yaşam hakkında Ovidius’un yaptığı gözlemleri –örneğin Plinius Secundus veya Varro ile kıyaslandığında– yetersiz bulan kritikler tezimizin **Ex Ponto** kısmında aktarılmıştı.³⁵¹ Bu bağlamda, Ovidius’a aidiyeti ve otantikliği tartışmalı olmakla birlikte, Karadeniz’in balıkları³⁵² ve yaban hayatı üzerine bilimsel

³⁴⁸ Terentius Afer kastediliyor olabilir. Zira Suetonius, **De Poetis**’te Terentius’u anlatırken ölümü hakkında şöyle yazmıştır:

“*Q.Cosconius redeuntem e Graecia perisse in mari dicit...*” (Suet.**Poet.**5)

“Quintus Cosconius’un dediğine göre Graecia’dan geri dönerken denizde ölmüştür.”

³⁴⁹ Bkz.: s.111.

³⁵⁰ Kenney, **a.g.e.**, s.455.

³⁵¹ Bkz.: s.98.

³⁵² Böyle bir tema olağandışı değildir. Köstence şehri bugünün Romanyası’nın balık ambarı sayılır. Ülkenin balık stokunun %70’i bu kıydan sağlanır. (Green, **a.g.e.**, s.xxxi.)

tetkik amacıyla yazılmış (ve günümüze sadece bir fragmanı kalmış³⁵³) kısa didaktik şiir **Haliuetica**'dan da bahsetmek gerekir.

Barsby, **Ibis**'in, Ovidius'un elinden çıktığını söylemenin rahatlıkla mümkün olduğunu ama aynı şeyin **Haliuetica** için iddia edilemeyeceğini ifade eder.³⁵⁴ Benzer şekilde Housman da, şiirdeki prozodi (ölçü tekniği) hatalarına dikkat çekerek, bozuk ölçülerden dolayı bu şiiri Ovidius'un yazmış olabileceğine ihtimal vermediğini belirtir.³⁵⁵ Bunlara karşın Owen, bunun sahici bir Ovidius çalışması olduğunda ve yaşamının son demlerinde kendini eğlendirmek için yazıldığında ısrarlıdır. Bu savını, eserin Plinius Secundus tarafından okunup **Naturalis Historia**'da alıntılanmış olduğunu³⁵⁶ göstererek destekler. Plinius'un, alıntıyı yaptığı şairin isminde yanlış olmasını imkansız görür. Vezindeki sapma ve uyumsuzlukların, esere son halinin verilmemiş olmasından kaynaklandığını düşünür. Viyana elyazmalarında eserin **Versus Ovidi de piscibus et feris** (balıklar ve yaban hayvanları hakkında Ovidius'un dizeleri) adıyla tescil edilmiş olduğunu belirtir.³⁵⁷ **Haliuetica** –Owen'ın öne sürdüğü gibi– Ovidius'a ait orijinal bir şiir ise, Tomis izlenimlerindeki öznelliği öne sürerek Ovidius'un bilimsel gözlem yeteneği ve hevesinin zayıf olduğunu iddia eden görüş doğru olmayacaktır. Plinius'tan takdir görebilecek ve doğa bilimlerine hizmet edebilecek bir eseri yazmış olması halinde; Ovidius'un son yıllarını, Tuna deltasının yüz kilometre kadar aşağısındaki o rüzgarlı ve kumlu Dobruca ovasında, tahmin edilenden daha duru bir ruh hali içinde geçirmiş olması ve doğaya dönerek Augustus'la yaptığı kör dövüşü zihninde sona erdirmiş olması imkansız değildir.

³⁵³ Ovid, **Tristia & Ex Ponto**, çev. A.L.Wheeler, ed. Jeffrey Henderson, rev. G.P.Goold, London, The Loeb Classical Library, Harvard University Press (2.bs.), 1996, s.xxix.

³⁵⁴ Barsby, **a.g.e.**, s.5., dipnot 5.

³⁵⁵ A.E. Housman, **Classical Quarterly I**, 1907, s.275. şurada: S.G.Owen, "Notes on Ovid's Ibis, Ex Ponto Libri and Haliuetica", **The Classical Quarterly**, Vol.8, No.4 (Oct.1914), s.267.

³⁵⁶ "mihi videntur mira et quae Ovidius prodidit piscium ingenia in eo volumine quod Haliueticon inscribitur." (Plin.Nat.32.11)

"Ovidius'un, balıkların doğal niteliklerini tanıttığı **Haliueticon** diye isimlendirilen o kitap, bana fevkalade görünür."

³⁵⁷ Owen, **a.g.e.**, s.267.

SONUÇ

Bir şehir olmanın ötesinde Roma kültürünün ve kudretinin kaynağı olan, hatta **Fasti**'de ifade edildiği gibi dünyanın kendisi ile eşdeğer olmaya layık¹ Roma'nın gelişerek büyümesi, Augustus tarafından başarılan sürekli ve yoğun bir çalışmanın ürünüdür. Yıllar süren bir iç savaşla hem morali hem de fiziki görünümü yıpranmış bir şehri ve ulusu yeniden kalkındırmak çok büyük bir girişimdi. Gerek iyi yönetim becerisiyle, gerekse mühendislik ve mimari başarıyla gelen bu barış ve dirlik ortamının sağlanmasında aslan payı Augustus'a aitti. Belli bir vizyon sahibi olan İmparator'un hayata geçirdiği bir Roma konseptiydi bu. Fakat bunun yanında, yekvücut bir hegemonyanın ödeteceği bazı bedeller de olacaktı. Suetonius'un aktardığına göre Augustus, ölüm döşegindeyken, ünlü Grek komedi şairi Menandros'un şu repliğini söylemişti: "Oyunumu hakkını vererek oynadım, alkışlarınızı esirgemeyiniz ve bu cenaze törenine sevinçle katılınız".² İmparator, hayata veda ederken bile çevresinden övgü ve beğeni beklediğini empoze ediyordu sanki. Nihayetinde yapıcı ve erdemli ama empoze edilen ahlakçı bir hayat görüşünü ve idealler sistemini şiirleriyle alaya alan Ovidius, kendine özgü provokatif ve revizyonist bakış açısının bedelini ödemiştir.

Ovidius'un sürgün ediliş şekli ve mahkum edildiği yaşam biçimi, Kader'in açmazlarıyla³ birlikte zihni açmazları da beraberinde getirmiştir. **Princeps**'i ve **Domus Augusta**'yı istisnasız övgüyle anması halinde inandırıcılık sorunu doğacak ve af için yaranıyormuş izlenimi uyanacaktı. Eleştiride ölçüyü fazla kaçırması ve sürekli kılması halinde ise zaten pamuk ipliğine bağlı olan canını yitirmesi an meselesi olacaktı. Ovidius'un, hayatta kalmayı başarmakla, "Augustus yanlısı" ve "Augustus'a karşıt" iki uç yönelişin bir ortasını, sürgün şiirleriyle bulmayı başardığı söylenebilir.

¹ **Fast.**2.684

² **Suet.****Aug.**99

³ **Tr.**3.6.16

Ovidius'un karşılaştığı bir diğer açmaz ise, yaşadığı yer ile ilgiliydi. Dünya yüzünde **Pax Augusta**'nın nimetlerinden en az faydalanan toprak parçası⁴ dediği Tomis'ten beğeniyle bahsetmeye başlaması durumunda, Roma'daki dostları, "hayatını yoluna koymaya ve mutlu olmaya başladığı" kanısına kapılarak, geri dönüşü için zaten yeterince göstermedikleri ilgiyi tamamen keseceklerdi. Ayrıca İmparator'un eline suistimal edebileceği bir koz vermiş olacak ve kurtuluş kapısını kendi elleriyle kapatacaktı. Yöreyi ve yöre halkını, içinden geldiği gibi dobra bir şekilde anlattığında ise toplumla arasına kara kedi girdi. İç içe yaşadığı insanlarla arasının gittikçe bozulduğunu anladıktan sonra –geri adım atmasa bile⁵– daha dikkatli davranarak önyargılarını yumuşattı. Bu bağlamda, eninde sonunda Tomis halkı ile geçinebilmenin de bir orta yolunu bulduğu söylenebilir.

Antikçağ'da sürgün, sosyal ve politik kontrolü sağlamada düzenli olarak kullanılan bir yöntemdi ve Ovidius'un cezası da bu çerçevedeydi. Dostlarının sadakatsizliği⁶, sabrını (**patientia**)⁷ taşırdı, dinginliğine (**requies**)⁸ engel oldu, teselli imkanlarını daralttı. Doğuştan şair, parlak belagatçi ve sohbetten hoşlanan bir insan olarak Tomis'te birkaç kafadar insan bulmasının sürgün günlerini daha çekilebilir kılacağını düşünüyordu.⁹

Siyasi istikrar ve ahlaki canlanış hamlesine orali olmayıp adeta baş belasına dönüşmüş, elli yaşında¹⁰ birisi için ansızın sürgün emri çıkarmak ve apar topar aynı gün içinde (**sine die**) onu yolcu ettirmek, yuvasını başına geçirmek ile eş anlamlıydı.¹¹ Karısına Tomis'e gelme izni verilmiş olsa, Ovidius'un sürgünde yaşadığı kronik can sıkıntısı, uykusuzluk, iştahsızlık, halsizlik, erken bunama, miskinlik ve bedbinlik gibi sıkıntılarına çare bulunabilirdi. Dost muhabbetine sonsuz ihtiyaç duydu.¹² Bunun olanaksızlığı çok geçmeden anlaşılınca mektup yoluyla konuşmak zorunda kaldı ama gönlü alabildiğine değil.¹³

⁴ **Pont.**2.5.17-8

⁵ **Pont.**1.3.29

⁶ **Tr.**5.2.39

⁷ **Tr.**4.6.21

⁸ **Tr.**4.1.3

⁹ **Tr.**4.1.90

¹⁰ **Tr.**4.8.33

¹¹ **Pont.**1.9.13-4

¹² **Tr.**5.1.79-80

¹³ **Pont.**1.10.15-6

Ovidius'un sürgündeki ruh halini özetleyebilecek sacayağını; kinaye, yanılgı ve hayal oluşturdu. Hayatına renk veren unsurlar olan neşe ve hicive yönelimini yitirmesi, sürgün sonrası eserlerine damgasını vurdu. Duygusal dramı, çaresizliğe karşı takındığı tedirginlikle ve savunma mekanizmalarıyla arttı. Mutlu zamanlarında mutlu şiirler yazmıştı, sürgünde ise hüznü şiirler terennüm etmesi gerekiyordu¹⁴. Sanatın üstün teknikleriyle vücuda gelmiş de olsalar, özellikle isme gönderilen mektupları sanat için değil, daha ziyade çıkarı öyle gerektirdiği için yazdı. Üstelik Tomis'te öz-beğeni ve şöhret gibi itici kuvvetlerden yoksundu¹⁵. Onu iyi edecek benzerleri de yoktu.

Gözden düşmüş, adam yerine konmayan, varlığı görmezden gelinen birisiymiş gibi hissetmesine sebep olan başlıca etmen, büyük ümit bağladığı Roma'daki sosyal çevrenin çekingenliği ve korkaklığıydı¹⁶. Sürgün mektuplarıyla dostlarının vefasını bir türlü hareket geçiremeyince¹⁷, yazmanın anlamını da sorguladı¹⁸. Buna rağmen, gelecek nesillerin dimağlarını etkileme arzusu sayesinde, yazma iradesini neredeyse ömrünün sonuna değin ayakta tutmayı başarabildi. Zihinsel sağlığına sahip çıkması gerektiğini biliyordu.¹⁹ Sürgünden önceki varoluş nedeni olan Sevgi'den boşalan yeri Felsefe ile doldurmayı denediği zamanlar oldu.

Dinginleşmek için evrensel bilginin peşinde olması gerekirdi. Halbuki sürgün sonrası eserlerinde inatçı biçimde kişisel ve kasvetli, Augustus'a tavrında ise çapraşık ve kompleks kaldı. İfadelerinde çelişkilere düştü, iddialarında yan çizmekten kendini alamadı, kararlılığından taviz vermekten geri durmadı. Zorunlu göçün insan tabiatında yarattığı paranoya, evham, aşırı merak, duygusal saplantılar, hastalık hastası olma ve sürekli kusur arama gibi negatif duygular sürgün sonrası eserlerine yansdı.

Sadece Roma şehriyle değil, fiilen tüm Greko-Romen kültürüyle bağının koparıldığını, cezadan geri dönüş olmayacağını ve Tomis'ten başka bir yere kıpırdayamayacağını anladığında²⁰ kendini aşağılayan bir kisveye büründü. Buna

¹⁴ Pont.3.9.35

¹⁵ Pont.4.2.36

¹⁶ Pont.3.2.15-6

¹⁷ Pont.2.7.61

¹⁸ Tr.2.327-8

¹⁹ Pont.2.7.75

²⁰ Tr.4.1.86 ; Tr.4.8.41

rağmen, uğradığı hiçbir değişim, en özünde hep Romalı kalmasını önleyemedi. **Romalı persona**'sından sıyrılmış olduğunu iddia ettiği hallerde bile, bir solukta kenara çekilip yeni sosyal yaşamının ve yeni rolünün tutarsız ve bağdaşmaz yanlarına kurnazca gülmeyi bildi. Absürd olanı çok çabuk fark eden gelişmiş ve iyi bilenmiş algısını hiçbir şey yok edemedi. Seçenekler suyunu çekse bile, metaneti aşinsa bile, yaşamdan ve dünyadan usanç gelse bile kodamanlara ne zaman sataşacağı hiç belli olmadı. Hakaret etmenin bir yolunu hep buldu. Tanrısal olana keskin silahlarla saldırmadı²¹ ama kalemin kılıçtan keskin olabileceğini, dil yarasının tedavisinin kılıç yarasından daha zor olduğunu, insanın kendi silahıyla kendini de vurabileceğini²² yaşadığı sürgünle tecrübe etmiş oldu. Talih'in değişmeyen özelliğinin "değişkenliği" olduğunu anladığında iş işten geçmişti.²³

Felsefi doktrinlerin (özellikle Lucretius'un Epikürosçu yaklaşımının) yabancı olmadığını **Metamorphoses** eserinde kanıtlamış bir sanatçı olmasına karşın nesnelerin doğasını açıklamada sık sık mitlere başvurdu. Felsefi yorumları dogmatik olmadı. Belki de bu yüzden, –Morford'un iddia ettiğinin tersine²⁴ – bir filozof ile bir mitografi aynı bünyede buluşturamadı. Mitolojideki sapa, kestirme, karanlık ve esrarengiz tüm yolların ve didaktik dehlizlerin efendisi olan Ovidius, özgür sanatların yatıştırıcı ve olgunlaştırıcı niteliklerini bildiği halde²⁵; bu kolaylıkları, mektuplarına (ve olasıdır ki sürgün yaşantısına) uygulamakta çok etkin olamadı. Her şeye rağmen, son tahlilde, İmparator Augustus'u karşısına alma ve çatışma cüretiyle, sürgün sonrası eserlerindeki duygu yükü ve ruh derinliğiyle samimi bir takdiri hak etmekte; arkasında bıraktığı açıklanmaya muhtaç bazı sorularla da bizzat yarı-mitolojik bir kahraman haline gelmektedir.

²¹ Pont.1.1.26

²² Tr.4.1.36

²³ Tr.5.8.18

²⁴ Mark Morford, **The Roman philosophers: from the time of Cato the Censor to the death of Marcus Aurelius**, London, Routledge, 2002, s.149.

²⁵ Pont.2.9.47-8 ; Pont.1.6.7-8

KAYNAKÇA

1. Antikçağ Kaynakları

- Augustus: **Res Gestae Divi Augusti**, çev. Frederick W.Shipley, Cambridge, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1955.
- Cicero: **Şair Archias Savunması**, çev. Çiğdem Dürüşken ve Bedia Demiriş, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1997.
- Horatius: **The Odes and Epodes**, çev. C.E.Bennett, Cambridge, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1952.
- _____: **Satires, Epistles and Ars Poetica**, çev. H. Rushton Fairclough, Cambridge, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1955.
- _____: **İambuslar, Lirik Şiirler, Saturalar, Mektuplar**, çev. Türkan Uzel, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994.
- Iuvenalis: **Saturae**, çev. Susanna Morton Braund, Cambridge, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 2004.
- Ovidius: **Tristia & Ex Ponto**, çev. A.L.Wheeler, ed. Jeffrey Henderson, rev. G.P.Goold, Cambridge, The Loeb Classical Library, Harvard University Press (2.bs.), 1996.
- _____: **Heroides**, çev. Grant Showermann, Cambridge, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1958.

- _____: Ex Iterata R.Merkelii Recognitione, Vol.III:
Tristia, Ibis, Ex Ponto Libri, Fasti, Lipsiae, In
Aedibus B.G.Teubneri, 1889.
- Propertius: **Elegiae**, çev. H.E.Butler, Cambridge, The Loeb
Library, Harvard University Press, 1952.
- Sallustius: **Bellum Catilinae**, çev. J. C. Rolfe, Cambridge, The
Loeb Library, Harvard University Press, 1955.
- Suetonius: **Volume I (De Vitis Caesarum)**, çev. J.C.Rolfe,
Cambridge, The Loeb Library, Harvard University
Press, 1951.
- Tacitus: **Annales**, çev. John Jackson, Cambridge, The Loeb
Library, Harvard University Press, 1937.
- Vergilius: **Georgica, Eclogae, Aeneis (books 1-6)**, çev. H.
Rushton Fairclough, ed. G.P.Goold, Cambridge, The
Loeb Library, Harvard University Press, 1999.

2. Modern Kaynaklar

- Barchiesi, A.: "Learned Eyes : Poets, Viewers, Image Makers", **The Cambridge Companion to the Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.281-305.
- _____: "Woman on Top:Livia and Andromache", **The Art of Love: Bimillennial Essays on Ovid's Ars Amatoria and Remedia Amoris**, ed. Roy K.Gibson & Alison Sharrock, New York, Oxford University Press, 2006, s.96-120.
- Barsby, J.: **Ovid**, Greece & Rome, New Surveys in the Classics, No.12, Oxford, Clarendon Press, 1978.
- Beacham R.: "The Emperor as Impresario : Producing the Pageantry of Power", **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.151-75.
- Boyd, B.W.: "A Poet Restored : Contemporary Scholarship and the Teaching of Ovid", **A Concise Guide to Teaching Latin Literature**, ed. Ronnie Ancona, Norman, University of Oklahoma Press, 2007, s.21-52.
- Casali, S.: "The Art of Making Oneself Hatred", **The Art of Love: Bimillennial Essays on Ovid's Ars Amatoria and Remedia Amoris**, ed. Roy K.Gibson & Alison Sharrock, New York, Oxford University Press, 2006, s.216-34.

- Conte, G.B.: **Latin Literature: A History**, Çev. Joseph B. Solodow, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1994.
- Davis, P.J.: “The Colonial Subject in Ovid’s Exile Poetry”, **The American Journal of Philology**, Vol.123, No.2 (Summer 2002), s.257-73.
- Deroux, C.: **Studies in Latin Literature and Roman History I**, Vol.XIII, ed. Carl Deroux, Belgium, La Revue Latomus, 1979.
- Erim M.: **Latin Edebiyatı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1987.
- Fantham, E.: **Roman Literary Culture : From Cicero to Apuleius**, USA, The Johns Hopkins University Press, 1996.
- _____ : Book Review: Ovid and Augustus, a Political Reading of Ovid’s Erotic Poems (by P.J.Davis), **International Journal of the Classical Traditions**, Vol.15, No.3 (Sept. 2008), s.489-94.
- Favro D.: “Making Rome A World City”, **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.234-63.
- Fränkel, H.F.: **Ovid: A Poet Between Two Worlds**, Berkeley, University of California Press, c.18, 1945.
- Galinsky, K.: ”Vergil’s Aeneid and Ovid’s Metamorphoses as World Literature”, **The Cambridge Companion to the Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.340-60.
- _____ : ”Introduction”, **The Cambridge Companion to the Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.1-9.
- _____ : “Was Ovid a Silver Latin Poet?”, **Illinois Classical Studies**, XIV (1989), s.69-88.
- Gibson B.: “Reading Ovid: Reception in Ovid Tristia II”, **The Journal of Roman Studies**, vol.89 (1999), s.19-37.

- Gibson, R.K.,: “Ovid, Augustus and the Politics of Moderation”, **The Art of Love: Bimillennial Essays on Ovid’s Ars Amatoria and Remedia Amoris**, ed. Roy K.Gibson & Alison Sharrock, New York, Oxford University Press, 2006, s.121-42.
- Goold, G.P.: “The Cause of Ovid’s Exile”, **Illinois Classical Studies**, VIII.1 (1983), s.94-107.
- Green, P.: **Ovid : The Poems of Exile**, Berkeley, University of California Press, 2005.
- Griffin, J.: “Augustan Poetry and Augustanism”, **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.306-20.
- Habinek, T.N.: **The Politics of Latin Literature : Writing, Identity and Empire in Ancient Rome**, New Jersey, Princeton University Press, 1998.
- _____: “Ovid and Empire”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.46-61.
- Hammond, M.: “Plato and Ovid’s Exile”, **Harvard Studies in Classical Philology**, Vol.63 (1958), s.347-61.
- Hardie, P.: “Introduction”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.1-10.
- _____: “Ovid and Early Imperial Literature”, **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.34-45.
- Helzle, M.: “Ovid’s Poetics of Exile”, **Illinois Classical Studies**, XIII.1 (1988), s.73-83.
- Isbell, H.: **Heroides : Ovid**, Great Britain, Penguin Books, 1990.

- Johnson, P.J.: **Ovid before Exile : Art and Punishment in the Metamorphoses**, USA, University of Wisconsin Press, 2008.
- Johnson, W.R.: "The Emotions of Patriotism : Properitus 4.6", **California Studies in Classical Antiquity**, Vol.VI, 1973, s.151-80.
- Kennedy, D.F.: "Epistolarity: the Heroides", **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.217-33.
- Kenney, E.J.: "Ovid", **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.420-57.
- _____: "Uncertainties", **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.297-300.
- _____: "The Style of the Metamorphoses", **Ovid**, ed. J.W.Binns, London, Routledge, 1973, s.116-53.
- Langlands, R.: **Sexual Morality in Ancient Rome**, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
- Luck, G.: "Love Elegy", **The Cambridge History of Classical Literature: II Latin Literature**, ed. E.J.Kenney & W.V.Clausen, Cambridge, Cambridge University Press, 1982, s.405-19.
- Maguinness, W.S.: "Bimillennial Reflections on Ovid", **Greece&Rome**, Second Series, Vol.5, No.1 (Mar.,1958), s.2-12.
- McGowan, M.: "Ovid and Poliziano in Exile", **International Journal of the Classical Tradition**, Vol.12, No.1 (2005), s.25-45.

- Morford M.: **The Roman philosophers: from the time of Cato the Censor to the death of Marcus Aurelius**, London, Routledge, 2002.
- Owen S.G.: "Notes on Ovid's Ibis, Ex Ponto Libri and Halieutica", **The Classical Quarterly**, Vol.8, No.4 (Oct.1914), s.254-71.
- Rogers, R.S.: "The Emperor's Displeasure and Ovid", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol.97 (1966), s.373-8
- Scott, K.: "Emperor Worship in Ovid", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, Vol.61 (1930), s.43-69.
- Syme, R.: **The Roman Revolution**, Great Britain, Oxford University Press, 2002.
- Tarrant, R.: "Ovid and Ancient Literary History", **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.13-33.
- Thibault, J.C.: **The Mystery of Ovid's Exile**, USA, University of California Press, 1964.
- Volk, K.: "Ars Amatoria Romana: Ovid on Love as a Cultural Construct", **The Art of Love: Bimillennial Essays on Ovid's Ars Amatoria and Remedia Amoris**, ed. Roy K. Gibson & Alison Sharrock, New York, Oxford University Press, 2006, s.235-51.
- White, P.: "Poets in the New Milieu: Realigning", **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.321-39.
- _____: "Ovid and the Augustan Milieu", **Brill's Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.1-27.

- Wiedemann, T. "The Political Background to Ovid's *Tristia* 2", **The Classical Quarterly**, New Series, Vol.25, No.2 (Dec.,1975), s.264-71.
- Wilkinson, L.P.: **Ovid Surveyed : an Abridgement for the General Reader of "Ovid Recalled"**, Great Britain, Cambridge University Press, 1962.
- Williams, G.: "Ovid's Exile Poetry: *Tristia*, *Epistulae Ex Ponto* and *Ibis*", **The Cambridge Companion to Ovid**, ed. Philip Hardie, Cambridge, Cambridge University Press, 2003 (reprint.), s.233-48.
- _____: "Ovid's Exilic Poetry: Worlds Apart", **Brill's Companion to Ovid**, ed. Barbara Weiden Boyd, Boston, Brill, 2002, s.337-82.
- _____: **Banished Voices: Readings in Ovid's Exile Poetry**, Great Britain, Cambridge University Press, 1994.
- Woolf, G.: "Provincial Perspectives", **The Cambridge Companion to The Age of Augustus**, ed. Karl Galinsky, USA, Cambridge University Press, 2007 (reprint.), s.106-30.

EK: Resimler

Resim 1: Tarihteki adı Tomis olan modern Köstence'deki Ovidius heykeli.
(http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Constanza-Denkmal_des_Ovid.JPG)

Resim 2: Joseph Mallord William Turner’ın “Roma’dan Sürgün Edilen Ovidius” isimli tablosu.

(<http://www.william-turner.org/Ancient-Italy---Ovid-Banished-From-Rome.html>)

Resim 3: Ovidius'un doğum yeri olan Sulmo'daki heykeli. Bu kent günümüzde Sulmona olarak bilinir. "*Sulmo mihi patria est.*" (Tr.4.10.3)
(<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Sulmona0001.jpg>)

Resim 4: Palazzo Massimo alle Terme'deki Augustus heykeli. (Roma)
(<http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:CaesarAugustusPontiusMaximus.jpg>)

Resim 5A: Ara Pacis Augustae. Augustus Barışı'nı temsil eden sunağın girişi.
(Museo dell'Ara Pacis, Roma)
(http://www2.siba.fi/~kkoskim/rooma/kuvat/x76_174b.jpg)

Resim 5B: Aynı sunağın güneye bakan yüzü. İmparator Augustus ve ailesinin geçiş törenini sembolize eden bir fresk.
(http://en.wikipedia.org/wiki/File:RomaAraPacis_ProcessioneSudParticolare.jpg)

Resim 6A: Bugünkü Tomis.

(<http://www.historyforkids.org/learn/romans/literature/pictures/tomis.jpg>)

Resim 6B: Köstence’de sert geçen kış mevsimi.

(<http://members.virtualltourist.com/m/p/m/37a7ba/>)

Resim 7: Ibis adıyla bilinen çeltik kargası.

“illum ego devoveo, quem mens intellegit, Ibin” (Ib.95)

(http://en.wikipedia.org/wiki/File:Threskiornis_spinicollis-fragment.jpg)

Resim 8: İ.S.10 yılı civarında Doğu Akdeniz siyasi coğrafyası.
(Peter Green, **Ovid: The Poems of Exile**, Berkeley, University of California Press, 2005, s.xviii.)

Resim 9: Augustus döneminden altın ve gümüş para örnekleri.

“argentum felix... quod, fuerit pretium cum rude, numen habet.” (Pont.2.8.5-6)

(<http://romancivilwars.blogspot.com/>)

(<http://www.romanemperors.com/augustus.htm>)